

GHENDTSCHE TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.

42e jaargang nr. 5

september - oktober 2013

Inhoud

- Guy Schrans:	378
Minder bekende Gentse notabelen uit de periode 1780-1840 (Vervolg)	
De Gentse “radicalen” aan het einde van de 18e eeuw.	
Jacques Guillaume Meyer (1756-1805)	
Bernard Coppens (1756-1805).	
- E. Coppieters Stochove:	388
Inventaire Archéologique - Fiche N° 256	
Monstrans van Matthias J. Lenoir.	
- Daniël Van Ryssel:	390
Minder bekende en/of verdwenen locaties in Gent.	
Rustoord Antoine Van Hoorebekehof.	
- Pierre Kluyskens:	394
De Hoogpoort (Vervolg).	
- Prof. em. A.K. Evrard:	402
Enkele artistieke herinneringen van een bejaarde Gentenaar.	
- Luc Devriese:	407
<i>Ghendtsche</i> toestanden: De rivieren van der stede dat scoenste juweel es dat de stede heeft.	
Deel 4. Vuile stinkboel.	
- Erik De Keukeleire:	417
100 jaar geleden: Expo 1913. Deel 4. (September-November).	
- Hugo Collumbien:	440
Gentse Memoriedagen: 5-6 Januari. Aanvullingen.	
- Daniël Van Ryssel:	447
Vergeten Gentse schrijvers: Henri Keurvels. (Gent 1852-Gent 1931)	
- Marcel De Bleecker:	452
Burgemeester Jacques Eggermont “Teruggevonden”.	
- Jos Tavernier - Luc Devriese:	456
Koninglyke Postwagen van Amsterdam op Gent in de Hollandse tijd.	
- Danny Mattens:	461
Verering van de vrouwelijke “Baardheilige” Wilgefotis om en rond de Sint-Baafsabdij.	
- Bibliografie.	467
- Lezers schrijven ons.	468

MINDER BEKENDE GENTSE NOTABELEN UIT DE PERIODE 1780 – 1840 (VERVOLG)

De Gentse radicalen aan het einde van de 18e eeuw.

ERRATUM

*Aan het einde van de eerste alinea van de eerste aflevering van dit artikel (G.T., 2013, p 305) stond een storende drukfout. Volgens de gedrukte tekst “**bekeerden** zich allen tot het katholicisme”. Men moest natuurlijk lezen “**bekenden** zich allen...”. Hoe deze zetduivel ondanks al onze zorg in G.T. kon opduiken is een mysterie. Wij nodigen onze lezers uit om de bedoelde tekst overeenkomstig dit erratum te willen verbeteren.*

IV

Jacques-Guillaume Meyer (1756-1805)

*“Le fléau des aristocrates et des royalistes, un jacobin partisan des mesures de sévérité, un démocrate exalté»⁷⁷. Met deze woorden typeerde een Frans militair bevelhebber de kleinzoon van de Noord-Nederlander Cornelis Meyer (overleden in 1734) die het geluk was komen zoeken in Gent, er in een drukkersfamilie trouwde en een eigen drukkerij en boekhandel stichtte, eerst *op de Burghstraete by de PP. Discalsen*, vanaf 1709 in de ruime woning ‘t *Ghecroont Sweert* aan de Hoogpoort (met een werkplaats en achterpoort in de Onderstraat)⁷⁸. Cornelis was ook actief in de culturele wereld als auteur van historische toneelstukken en vooral als deken (1717-1732) van de aloude rederijderskamer De Fontaine⁷⁹, waar hij overigens bevriend werd met Philip Vervier, de vader van de toekomstige «democraat» Jan-Baptist Vervier (zie II). Cornelis’ zoon Jan-Thomas Meyer (1707-1771) werd een van de meest gerespecteerde (en vermogende) boekdrukkers van Gent als officieel stadsdrukker, eigenaar-uitgever van *de Gazette van Gend* en hoofdman van een schuttersgilde⁸⁰. Uit het huwelijk van Jan-Thomas met Maria-Ann Ghijsselen volgden, naast twee dochters, een eerstgeboren zoon die zijn vader in het bedrijf opvolgde, en een tweede zoon, Jacques-Guillaume, die tijdens de Franse bezetting een fanatiek en gevreesd Jacobijn werd. Jacques-Guillaume Meyer werd geboren te Gent op 6 april 1756⁸¹. Hij groei-*

de op in 't *Ghecroont Sweert*, en ging reeds op zijn zestien aan de universiteit van Leuven studeren, eerst in de wijsbegeerte (hij werd in 1774 de 23ste op 155 examinandi)⁸², erna in de rechten (1777/1778). Hij legde de eed af als advocaat bij de Raad van Vlaanderen en hield kantoor in de Paddenhoek. Hij huwde een juffrouw de Meulemeester die stamde uit een familie van bemiddelde kooplieden in kant. Uit dit gezin werden zeven dochters geboren⁸³. Dankzij het netwerk van wijlen zijn invloedrijke vader kon hij (op aanbeveling van de abt van de Sint-Pietersabdij) eerst griffier worden van de heerlijkheid Overmere – blijkbaar een erg lucratief ambt.

In 1783 (hij was pas 27 geworden) werd hij op voordracht van de keizerlijke hoogbaljuw en de president van de Raad van Vlaanderen (vader van Karel-Lodewijk Diericx) benoemd tot schepen van Gedeele van zijn geboortestad⁸⁴. Deze schepenbank bezat gerechtelijke bevoegdheden over minderjarige wezen en andere onbekwamen en oefende weinig politieke invloed uit.

Iets later volgden nog andere benoemingen: schepen van de heerlijkheid Sint-Pieters (bij Gent), gouverneur van de Armenkamer en intendant van de Berg van Barmhartigheid. In 1785 was hij vruchteloos kandidaat voor een benoeming tot substituut van de procureur-generaal bij de Raad van Vlaanderen. Met de gerechtelijke hervorming van 1787 benoemde de vorst hem evenwel tot rechter in het nieuwe 'gerechtshof van eerste instantie' te Gent⁸⁵. Dit ambt heeft J.-G. Meyer niet opgenomen vermits de hervorming na enige weken werd ingetrokken. Hoe dan ook, de man was kennelijk een favoriet van het regime en men mag aannemen dat hij zoals zijn vader keizersgezind was. Op dat tijdstip was hij nog niet uitdrukkelijk antiklerikaal omdat hij heel wat te danken had aan de abt van de Sint-Pietersabdij (zijn benoeming te Overmere en als schepen van de heerlijkheid Sint-Pieters). Het verrast daarom niet dat hij in die periode blijkbaar geen contact had met de antiklerikale "democraten" rond Jan-Baptist Vervier. Als keizersgezinde nam hij in juli 1787 dienst in de infanterie van het vrijwilligerskorps der schuttersgilden waaraan het stadsbestuur had opgedragen om tijdens de eerste protestacties tegen het beleid van de keizer de openbare rust en veiligheid te verzekeren⁸⁶. Intussen was hij in 1783 ook lid geworden van de *Société de Gand* die de voorstanders van politieke hervormingen groepeerde.

Met de Brabantse Omwenteling kreeg Meyer's politieke loopbaan een nieuwe wending. Hoewel katholiek- en keizersgezind was hij niet ongevoelig gebleven voor het nieuwe ideeëngoed dat vooral uit Frankrijk kwam en beseftte hij o.m. in zijn advocatenpraktijk dat het rationeel beleid van Jozef II in Gent zoals elders veel verzet opriep. Het lijkt niet dat hij enige rol speelde in de

inname van Gent door de Patriotten (13-16 november 1789), maar intellectueel was hij alleszins gewonnen voor de opstand tegen de keizer en voor het ideeëngoed van de “democraten” rond Jan-Frans Vonck.

Sinds enige tijd bevriend met Vonck, die hij (uitzonderlijk) ‘cher Ami’ mocht noemen⁸⁷ nam hij spoedig vrij radicale standpunten in over de hervorming van de politieke instellingen en de vertegenwoordiging van het volk. Hij werd ook erg antiklerikaal wegens de rol van de kerk in de Brabantse Omwenteling en haar meedogenloze vervolging van de Vonckisten. Vanaf 1790 groeide gestaag zijn invloed in de middenklassen en de ambachtenwereld. Zijn medestanders noemde men overigens “Meyeristen”⁸⁹. Dezen oefenden directe invloed uit op de (tijdelijke) democratisering van het stedelijk bestuur in die periode. In juli 1790 werd inderdaad een nieuwe constitutionele organisatie voor het stadsbestuur goedgekeurd, waarvan artikel 1 als volgt luidde: *Dat alle magt in het Volk oorspronkelyk resideert*,⁹⁰ wat de strekking van de nieuwe regeling buiten twijfel stelt. J.-G. Meyer werd in juli 1790 een van de nieuwe schepenen van de Keure die door verkozenen van de bevolking (de Collatie) werden benoemd⁹¹. De behoudsgezinde Statisten (die de provinciale Staten van Vlaanderen controleerden) vreesden de ideologische invloed van Meyer en zetten hem enige tijd gevangen, net als tal van andere Vonckisten. Na het herstel van het Oostenrijks gezag in december 1790 verloor Meyer zijn ambt van schepenen, maar bleef in Gent de antenne van de Vonckistische leiders die zich te Rijsel hadden teruggetrokken. In maart 1792 werd hij opnieuw schepenen van de Keure⁹². Veel beleid kon dit college nochtans niet voeren vermits de stad reeds in november werd ingenomen door het Frans revolutionair leger.

Deze eerste Franse inval werd voor Meyer een *moment de gloire*. Als progressief democraat stichtte hij in Gent een *Club des Amis de la Liberté et de l’Egalité* en mocht hij in opdracht van de bezetter zestig burgers als ‘provisio-nale representanten’ van de Gentse bevolking laten ‘verkiezen’. In feite manipuleerde hij de verrichtingen, plaatste zichzelf op nr 1 en zag ertoe dat zijn politieke geestgenoten eveneens ‘verkozen’ werden⁹³. (o.m. Jacques-Clément Lammens)⁹⁴. De ‘provisio-nale representanten’ benoemden J.-G. Meyer tot schepenen.

Tijdens de “Oostenrijks restauratie” na de terugtocht van het Franse leger in maart 1793 verbleef hij veiligheidshalve herhaaldelijk te Parijs waar hij een drukke politieke activiteit ontplooidde, vooral in het “Comité des Belges et Liégeois Unis”⁹⁵. Hij ontvouwde in die kringen een vrij radicaal programma (*Points et articles pour le salut de la Belgique*) met o.m. de onmiddellijke

annexatie bij Frankrijk; het heffen van uitzonderlijk hoge belastingen op de grote vermogens van adel en kerk; de gedwongen koers van het Franse papiergeld (de assignaten); de publicatie van kranten in de volkstaal zodat elkeen de republikeinse wetgeving kon begrijpen; het plaatsen van guillotines in elke stad ten einde de bevolking af te schrikken en de tegenstanders van de Republiek terecht te stellen. “Il faut que la loi sévisse et que les têtes de ceux qui, après l’union à la France, ont conspiré contre elle, tombent et le peuple y applaudira ... Il faut pour rendre plus sensible au peuple le règne de l’Egalité que les têtes des riches tombent les premières, car sous le despotisme on ne s’en prend qu’aux petits”, preciseerde hij⁹⁶.

Na de tweede (en definitieve) Franse inval in juni 1794 werd hij voorzitter van de voorlopige *Commission Municipale*, die in de plaats kwam van de aloude schepenenbanken. Enige weken later was hij lid en secretaris van de nieuwe *Municipalité*. In november 1794 werd hij opgenomen in het tienkop-pig centraal administratief bestuur van de veroverde Zuidelijke Nederlanden⁹⁷. Hij was er verantwoordelijk voor de bevoorrading, o.m. van levensmiddelen, een van de zwaarste opdrachten wegens de bestuurlijke wanorde, de grillige zo niet ontoereikende ravitaillering en de kosten voor de gedwongen opeising van waren. Het jaar daarop werden deze “centrale” bevoegdheden toegewezen aan de nieuw opgerichte Departementen. In november 1795 werd Meyer een van de vijf *adminstrateurs* van het Scheldedepartement. Voorzitter van de ‘centrale administratie’ van dit departement werd hij in 1797. In dit ambt sprak hij een aantal vlijmend scherpe redevoeringen uit tegen vooral de adel, de clerus en de *émigrés*.

Met zijn snelle opgang in de bestuurlijke hiërarchie kwamen ook enkele kwade tongen los. Men verweet hem o.m. dat zijn tien jaar oudere broer de boekdrukker Jean-François Meyer na de tweede Franse inval naar Duitsland was geëmigreerd. “Sedert vijftien jaar zie ik mijn broer niet meer - snauwde Meyer terug - met zijn emigratie heb ik niets te maken”.

Na een vruchteloze eerste poging tijdens de verkiezingen van 1797 (waarbij enkel gematigde “democraten” voldoende stemmen haalden) werd hij in 1798 verkozen tot lid van het ‘Conseil des Cinq Cents’, daarna tot het prestigieuze ‘Corps Législatif’ (1800-1802) te Parijs. In die tijd drukte hij zijn politieke overtuiging als volgt uit: *j’abjurerai toute ma vie la royauté, l’aristocratie et le monstre de l’anarchie*⁹⁸. Toen zijn wetgevend mandaat in 1802 ten einde kwam, zag hij af van een verdere politieke loopbaan. Waarschijnlijk had hij het vertrouwen van de Eerste Consul verloren: Napoleon zocht inderdaad

steun bij de gewezen leidende klasse die een bittere herinnering bewaarde aan de talrijke excessen van Meyer. Mogelijk is ook dat hij fysisch uitgeput was na een uitzonderlijk woelige levenswandel.

In 1801 was Meyer vruchteloos kandidaat voor een ambt van rechter in de nieuwe rechtbank van eerste aanleg te Gent. De plaatselijke Préfet Guillaume Faipoult had hem inderdaad (onder instructies van Parijs) zijn onontbeerlijke steun geweigerd⁹⁹. Meyer reageerde moedeloos: “J’ai commis le crime d’être le plus ancien serviteur de la République”¹⁰⁰, wat bij Napoleon zeker niet tot aanbeveling strekte¹⁰¹. Enige jaren later solliciteerde hij bij gebrek aan beter voor het ambt van griffier bij de rechtbank van eerste aanleg te Eeklo. Hij werd uiteindelijk benoemd nadat procureur-generaal François-Joseph Beyts had geadviseerd: “Il me paraît juste qu’un gouvernement aussi généreux que celui sous lequel nous avons le bonheur de vivre ... n’écoute pas les passions haineuses et réactrices”¹⁰².

Jacques-Guillaume Meyer overleed kort na zijn benoeming, op 16 mei 1805.

V

Bernard Coppens (1756-1801)¹⁰³

Het was even schrikken toen de “Theresiaanse Academie” (voluit *Académie impériale et royale des sciences et belles-lettres de Bruxelles*) de resultaten bekendmaakte van haar jaarlijks *Concours* voor 1787. De vraag die de kandidaten moesten beantwoorden luidde als volgt: “Indiquer les nouvelles branches de manufactures et de commerce qui pourroient être introduites dans les diverses provinces des Pays-Bas autrichiens, sans nuire à celles qui y sont déjà établies”. Voor deze vraag van economisch beleid werd de eerste prijs (*Palme de l’Académie Impériale*)¹⁰⁴ toegekend aan ...*een arts*, te weten “Bernard Coppens, médecin à Gand, Conseiller du Mont-de-Piété, membre de la Société des Arts de Londres, &c”¹⁰⁵. De gelauwerde inzending (53 pag.) werd het jaar daarop door de *Imprimerie académique* in druk uitgegeven¹⁰⁶.

Bernard-Egide Coppens (geboren op 15 mei 1756) stamde uit een interessante familie¹⁰⁷. Zijn vader Jan-Baptist Coppens was apotheker in de Bannesteeg te Gent. Hij bleef bekend als mede-auteur (met dr P.C. de Brabant) van de in 1786 verschenen *Pharmacopoea Gandavensis* (466 pag.) waarvan de recepten verplichtend waren voor de Gentse apothekers¹⁰⁸. Bernard’s moeder Marie-Louise ’t Kindt was een dochter van de illustere rococo-architect David ’t Kindt en een zus van Louis ’t Kindt, directeur van de dienst openbare wer-

ken en stedenbouw van de stad. Het gezin woonde in een fraai huis met een ommuurde grote tuin vol fruitbomen en botanische planten (in de Bennesteeg!). De tweede zoon in dit gezin was David-François Coppens (1759-1843) die drogist werd.

Coppens was en bleef heel zijn leven een veelzijdig man. Tijdens de eerste jaren van zijn loopbaan legde hij zich vooral toe op de uitoefening van de geneeskunde en op wetenschappelijk onderzoek betreffende de botanica, die voor hem veel meer dan een stokpaardje was. Hij publiceerde o.m. een aantal medische studies die gebaseerd waren op zijn praktijk¹⁰⁹. Tevens doceerde hij vanaf oktober 1788 de anatomie in het *Collegium Medicum Gandvense* dat in 1663 werd opgericht en in 1795 door de Franse bezetters gesupprimeerd¹¹⁰. Met enkele andere Gentse artsen (vooral P.C. de Brabant, later ook G. Demanet en J.F. Kluyskens, leden van de in 1800 opgerichte *Société Médicale* (die hij voorzat) zette hij zich in voor de bestrijding van de kinderpokken¹¹¹, een ziekte die afhankelijk van jaar of streek voor 10 à 25 % van de overlijdens verantwoordelijk was¹¹².

Zijn belangstelling beperkte zich evenwel niet tot de geneeskunde. Zo schreef hij ook werken over verrassend uiteenlopende onderwerpen¹¹³: *Dissertation sur la fabrication du blanc de plomb, Traité sur la culture du lin, Traité sur l'art de faire du verre*. Het eerstgenoemde boek werd in 1797 ook in het Duits gepubliceerd te Erfurt: *Über die Verkalchung des Bleies und das Verfahren, dieselbe Arbeit in Bleiweisfabriken im Groszen zu veranstalten* (70 pag.). Coppens werd internationaal gerespecteerd en was lid van talrijke wetenschappelijke genootschappen in binnen- en buitenland, o.m. in Brussel, Londen, Parijs, Sint-Petersburg en Haarlem. Zoals men weet ging zijn aandacht tevens, met concrete voorstellen, naar de economische ontwikkeling van het land, wat de academische bekroning van 1787 verklaart.

Waarschijnlijk (maar nauwkeurige aanwijzingen ontdekten wij niet) volgde hij met belangstelling de bruisende ontwikkelingen in de ideeënwereld (de Franse *Lumières*) en was hij niet ongevoelig voor het vernieuwend keizerlijk beleid. Zijn latere associatie met de groep “radicalen” rond J.B. Vervier verantwoordt de veronderstelling dat hij keizersgezind en “democraat” was, maar tot een persoonlijk engagement kwam het toen nog niet. Niettemin trad hij in 1785 toe tot het leesgenootschap *Société de Gand*, hét trefpunt van de voorstanders van politieke vernieuwing. In een pamflet van 1791 verweten de Statisten Coppens “goddeloos” te zijn¹¹⁴, waarmee zij waarschijnlijk bedoelden dat hij antiklerikaal was. Dat hij vanaf 1796 een leidende rol vervulde in

de door de Fransen “gesecculariseerde” sociale onderstand laat bovendien veronderstellen dat hij de idealen van de Franse revolutie genegen was.

In maart 1788 zette Coppens een schuchtere stap in de stedelijke politiek. Hij aanvaardde inderdaad een mandaat van schepen van Gedeede¹¹⁵. Deze schepenbank (waarvan toen ook Jacques-Guillaume Meyer lid was) bezat gerechtelijke bevoegdheden over minderjarige wezen en andere onbekwamen en oefende weinig politieke invloed uit. Een tweetal jaren later, tijdens de Brabantse Omwenteling, trad hij uit de ideologische schaduw en werd hij een van de mede-auteurs van de *Excellente Print Cronike* en van *Livre blanc ou la révolution gordune* (zie I-II). Welk aandeel hij in deze werken voor zijn rekening nam is niet bekend. Enkel de voortrekkersrol van Vervier (voor de *Cronike*) en van Diericx (voor *Livre Blanc*) lijkt onbetwistbaar. Over de meerwaarde die Bernard Coppens (zoals overigens ook Jozef-Bernard Cannaeert) aanbracht tast men in het duister.

In maart 1792, tijdens de “Oostenrijkse restauratie”, werd Coppens (zoals J.-G. Meyer) bevorderd tot schepen van de Keure¹¹⁶. Veel beleid kon dit schepencollege niet voeren omdat de stad reeds in november 1792 door het Frans revolutionair leger werd ingenomen.

Zoals tal van Gentse “democraten” had hij weinig moeite om zich aan te passen aan de Franse bezetting, vooral na de tweede inval (juni 1794). Bij de stichting van de Gentse *Ecole Centrale* (secundair onderwijs) in juli 1797¹¹⁷ werd hij er leraar van ontleedkunde (anatomie), natuurwetenschappen en botanica. In zijn redevoering bij de openstelling van de nieuwe school verklaarde Coppens o.m.: “Elèves, soyez unis par les liens de la fraternité, qu’il n’y ait entre vous d’autre distinction que celle du mérite, d’autre inégalité que celle de l’intelligence”. Ten behoeve van zijn leerlingen publiceerde hij een *Terminologie botanique* (1797, 56 pag. in 8°)¹¹⁹ dat in werkelijkheid een onontbeerlijk referentiewerk was voor elk verder onderzoek in de botanica¹²⁰.

Wegens zijn alom erkende wetenschappelijke faam werd hij benoemd tot voorzitter van de *Jury temporaire des arts et des sciences* van het Schelde-departement - met de duizendpoot Charles van Hulthem als secretaris¹²¹. Deze “jury” had tot taak culturele en wetenschappelijke initiatieven aan het stadsbestuur voor te stellen. Op weinig tijd konden Coppens en van Hulthem heel wat verwezenlijken, o.m. de stadsbibliotheek¹²², een museum voor schone kunsten in de kerk van de Sint-Pietersabdij (*Museum du Département de l’Escaut*)¹²³ en een Planten- of Kruidtuin (*Hortus Gandavensis*) in de moestuin van de afgeschafte Baudeloo-abdij. Bij de aanleg van de Plantentuin (die eerst

aan de *Ecole Centrale* was gehecht) werd een aanzienlijk beroep gedaan op Coppens' wetenschappelijke belangstelling voor de botanica¹²⁴. Hij werd overigens de eerste directeur van de inrichting die haar deuren opende op 19 juli 1797. De befaamde Gentse architect Jean-Baptiste Pisson had de plannen getekend. Coppens en van Hulthem kochten zelf heel wat planten aan, terwijl plantenkwekers en bevriende tuinen in binnen- en buitenland zorgden voor de verdere opbouw van de collectie. Coppens zelf kocht bijv. een deel aan van de planten van de abdij van Ename waaronder twee dwergplanten die in 1599 door de aartshertogen Albrecht en Isabella aan de abdij waren geschonken. Wegens zijn overlijden in 1801 moest Bernard Coppens het gelukkig niet meer meemaken dat vanaf 1802 de Plantentuin in grote financiële moeilijkheden verkeerde en in 1804 (met de financiële hulp van Napoleon en zijn gemalin Joséphine de Beauharnais) aan het stadsbestuur moest worden overgedragen.

In 1796 werd dr Bernard Coppens voorzitter van de “Commissie der burgerlijke godshuizen”¹²⁵. Bij wetten van oktober-november 1796 hadden de Fransen de aloude parochiale armendissen en de centrale Armenkamer gesupprimeerd en de sociale onderstand onder een dubbele koepel gebracht: het Bestuur van weldadigheid (*Bureau de bienfaisance*) en de Commissie der burgerlijke godshuizen (*Commission des hospices civils*). Het Bestuur van weldadigheid verstreekte huiselijke bijstand aan ambulante hulpbehoevenden terwijl de Commissie in een twintigtal gestichten (o.m. het hospitaal De Byloke) instond voor meer dan duizend zieken, invaliden, wezen, enz. Tijdens de eerste periode van de inlijving bij Frankrijk (tot ca. 1800) heerste in de twee instellingen ongeveer dezelfde chaos als in het eigenlijke stadsbestuur. Leden werden benoemd, weigerden hun benoeming of werden afgezet wegens “incivisme” of ander “anti-republikeins gedrag”. In deze omstandigheden was het (nog afgezien van de financiële moeilijkheden) erg moeilijk om een effectief sociaal beleid te voeren. Gelukkig kon in die periode een beroep worden gedaan op de ervaring en het gezag van dr Bernard Coppens, die voortreffelijk werd bijgestaan door de bekwame thesaurier-ontvanger François Huytens en de toegewijde en nauwkeurige advocaat Pierre-Philippe Lammens¹²⁶ als secretaris.

Bernard Coppens (die gehuwd was met Marie-Louise Valcke) overleed op 28 juni 1801, amper 45 jaar oud. Zijn uitvaart werd een indrukwekkende hulde-manifestatie rond de lijkbaar die men op de binnenplaats van de *Ecole Centrale* (nu atheneum Ottogracht) had opgesteld¹²⁷. In april 1802 werd zijn bibliotheek openbaar verkocht op basis van een catalogus van 76 pag. Zij was

in hoofdzaak samengesteld uit boeken over natuurwetenschappen, geneeskunde, fysica en nijverheid¹²⁸.

Tekenend voor Bernard Coppens was alleszins dat van hem geen ideologisch-agressief optreden bekend is. Zijn progressieve ideeën zette hij om in concrete daden, niet in denigrerende uitspraken over andersdenkenden.

Guy Schrans

NOTEN

- ⁷⁷ J. Nève, *Gand sous la domination française*, 1927, p. 14; S. Tassier, *Histoire de la Belgique sous l'occupation française de 1792 et 1793*, 1934, p. 247
- ⁷⁸ G. Schrans, *Zelfdenkers in profiel*, o.c., p. 35-36
- ⁷⁹ E. Van Besien, "De Fontaine in de eerste helft van de achttiende eeuw", *Jaarboek De Fontaine*, 2005, p. 199
- ⁸⁰ G. Schrans, *Vrijmetselaars te Gent*, o.c., p. 403-408
- ⁸¹ F. Leleux, G.T., 1988, p. 222-232; Id., *Nouvelle Biographie Nationale*, I (1988), p. 266-272
- ⁸² F. Leleux, *Nouv. B.N.*, p. 266
- ⁸³ S. Tassier, *Histoire de la Belgique*, o.c., p.180
- ⁸⁴ D. Destanberg, o.c., p. 93 ; F. Leleux, o.c., p. 266
- ⁸⁵ Ph. van Hille, *De gerechtelijke hervorming van keizer Jozef II*, 1973, p. 103; D. Destanberg, o.c., p. 145
- ⁸⁶ F. Vanderhaeghen, *Jaerboeken van het soevereine Gilde der kolveniers, busschieters en kanonniers, gezegd Hoofdgilde van Sint-Antone te Gent*, 1867, III, p. 172
- ⁸⁷ J. Van den Broeck, *J.B.C. Verlooy, vooruitstrevend jurist en politicus uit de achttiende eeuw (1746-1797)*, 1980, p. 209
- ⁸⁸ Zie bijv. de houding van de parfumhandelaar (lid van de Collatie voor de St-Martensparochie, Ekkerghem) Antone Benoit in: G. Schrans, *Vrijmetselaars te Gent*, o.c., p. 73
- ⁸⁹ D. Destanberg, o.c., p. 215
- ⁹⁰ Zie de volledige tekst in : P.A. Verhaeghe, *Jaerboeken*, o.c., p. 121-130
- ⁹¹ D. Destanberg, o.c., p. 243
- ⁹² D. Destanberg, o.c., p. 284
- ⁹³ (P.A. Verhaeghe), o.c., p. 233-234 .
- ⁹⁴ Over J.-C. Lammens : G. Schrans, *G.T.*, 2011, p. 51-61
- ⁹⁵ F. Leleux, *Nouv. B.N.*, p.
- ⁹⁶ F. Leleux, *Nouv. B.N.*, p. 268
- ⁹⁷ F. Leleux, *Nouv. B.N.*, p. 268-269 ; M.R. Thielemans, «Deux institutions centrales sous le régime français en Belgique. L'Administration centrale et supérieure de la Belgique et le Conseil de Gouvernement», *Rev. b. phil. & hist.*, 1966, p. 500-560
- ⁹⁸ J. Nève, o.c., p. 32
- ⁹⁹ Ph. van Hille, *Het hof van beroep van Brussel en de rechtbanken van Oost- en West-Vlaanderen onder het Frans Bewind (1800-1814)*, 1970, p. 106

- ¹⁰⁰ Ph. van Hille, *o.c.*, p. 106
- ¹⁰¹ In 1810 werd bijv. rechter J.B. Lecat afgezet wegens zijn republikeinse opvattingen; G. Schrans, *G.T.*, 2011, p. 111
- ¹⁰² Ph. van Hille, *o.c.*, p. 94
- ¹⁰³ Zie (beknopt en onvolledig): *Biogr. Nat.*, IV (1873), 380-381
- ¹⁰⁴ *Mémoires sur les questions posées par l'Académie royale des sciences et belles-lettres de Bruxelles*, 1818.; J.-P. Namur, *Bibliographie académique belge ou répertoire systématique et analytique des mémoires couronnés par l'ancienne et nouvelle Académie de Bruxelles*, Liège, 1838, p. 20; E. Mailly, *Histoire de l'Académie impériale et royale des sciences et belles-lettres de Bruxelles*, 1883, p. 327, 391, 497; N. Bracke, *Bronnen voor de industriële geschiedenis. Gids voor Oost-Vlaanderen (1750-1945)*, 2000, p. 328.
- ¹⁰⁵ Het “eerste accessit” ging in dit Concours ook naar een Gentenaar, te weten de jonge koopman François-Marie Lammens. Zie verder: G. Schrans, *G.T.*, 2011, p. 406
- ¹⁰⁶ Er bestaat van dit werk een reproductie in paperback: NABU Press, 2012
- ¹⁰⁷ Zie: G. Schrans, *Vrijmetselaars te Gent, o.c.*, p. 284-285
- ¹⁰⁸ F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant.*, IV, p. 80, nr 5416
- ¹⁰⁹ Bijv.: *Redevoering over de voordeelen van de doorsnyding der schaembeens-vereeniging in de moeilyke baeringen* (57p.); F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant.*, IV, p. 220 (nrs 6577-6578); waarschijnlijk gepubliceerd in 1779
- ¹¹⁰ D. Destanberg, *o.c.*, p. 170
- ¹¹¹ F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant.*, IV, p.377- 378, nr 7742
- ¹¹² C. Bruyneel, “Bijstand aan de bevolking en gezondheidsbeleid”, in: H. Hasquin ed., *België onder het Frans bewind (1792-1815)*, 1993, p. 291-294.
- ¹¹³ *Biogr. Nat.*, *o.c.*,, 380
- ¹¹⁴ D. Destanberg, *o.c.*, p. 264
- ¹¹⁵ D. Destanberg, *o.c.*, p. 167 ; P.C. Van der Meersch, *Memorieboek de stad Ghent*, III (1854), p. 575-576
- ¹¹⁶ D. Destanberg, *o.c.*, p. 284
- ¹¹⁷ F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant.*, IV, p. 273 (nr 6938)
- ¹¹⁸ M. Heins, “Les écoles de Gand sous la République et l’Empire français”, *La Flandre Libérale*, 28-30 juni 1886. Ook gepubliceerd als brochure (bibl. UGent G.23610 [17]), p. 12-13
- ¹¹⁹ F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant.*, IV, p. 250 (nr 6775)
- ¹²⁰ Ook van dit werk bestaat een reproductie in paperback: NABU Press, 2010
- ¹²¹ F. Leleux, *Charles van Hulthem 1764-1832*, Acad. Royale, 1965, p. 150 e.v.
- ¹²² F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant.*, IV, p. 273 (nr 6937)
- ¹²³ A. Van Werveke, «Het Museum voor schoone kunsten te Gent. Geschiedkundige schets», *Bull. MGOG*, 1913-1914, p. 43-77
- ¹²⁴ Betr. de aanvangsjaren van de Plantentuin: F. Leleux, *Charles van Hulthem, o.c.*, p. 178 e.v.
- ¹²⁵ G. Schrans, *Van wit naar blauw. Gent tussen 1780 en 1842*, 2010, p. 144-145
- ¹²⁶ G. Schrans, *G.T.*, 2011, p. 408
- ¹²⁷ P. Claeys, *Mémorial de la ville de Gand 1792-1830*, 1902, p. 129
- ¹²⁸ F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant.*, IV, p. 277 (nr 6966)

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 256

Op 15 Januari 1902 stelde E. Coppieters Stochove in de rubriek “Goud- en Zilversmeedwerk - St-Michielskerk, schatten - XVIIIe eeuw (1746)” in het Frans een fiche op over:

Monstrans van Matthias - J. Lenoir.

Matthias - J. Lenoir, meester goudsmid in Gent, vervaardigde het hier afgebeeld kunstwerk krachtens het contract door hem op 16 Mei 1746 ondertekend, waarvan hier enkele uittreksels:

“Conditien ende bespreken op de welcke Sr. Mattheus Lenoir (1), meester silversmit heeft aenghenomen te maecten voor de parochiaele kercke van Ste Michiels eene nieuwe silver remonstrancie representerende eene sonne... De straelen sullen zijn van silver verguld, het ciersel moet syn van silver verqult... De voet, de croone en andere cieraten sullen syn van suver silver als vooren gedreven naer de conste gemaect ende qhebruyneert naar den heesch van het werck ende in de vier quartellen in den voet sullen bas relief gedreven worden, medaelsche wyse, de representatie van de vier evangelisten.

De monstrans stelt een zon voor met vergulde zilveren stralen. Boven heeft de kunstenaar een kroon geplaatst waarvan de vier bladen in het midden samenkomen waar zich een kruis verheft. De kroon wordt ondersteund door engelen. Het bovenste deel van de monstrans wordt nog ondersteund door een

op een wolk rustende engel. Onder de wolk begint de steel die voorzien is van een strik. Op het onderste deel van de voet in de Louis XV-stijl heeft men bas-reliëfmedaillons geciseleerd die de vier evangelisten St-Matthias, St-Marcus, St-Lucas en St-Jan voorstellen.

De kerkrekeningen 1716-17 (p.64) leren ons dat het gewicht van de monstrans 117 ons 8 sterling was en zijn prijs 40 ponden, 15 schellingen 1 groot courant geld bovendien giften in goud en in zilver en inwisseling van een kleine monstrans.

Hoogte: 750 millimeter; breedte: 375 millimeter.

“Item betaalt aen Sr Lenoir” mr. silversmit de somme van 40 p.15 sch. 1 qr. courant soo veele de kercke aen hem noch schuldigh was, naer aftreck van leverynghe van gaut ende silver; jonste, etc., ende naer wisselinghe van de cleene oude remonstrancie om te maecken eene cleene, de welcke in silver is weghende een hondert 17 oncen ende 8 engelschen.”

(1) Na de dood van haar man, deed de weduwe van Matthias Lenoir, geboren Jeanne L. Slabaert, verder zaken en had op 4 September 1752 een contract met de kerk voor de levering van twee kandelaars.

MINDER BEKENDE EN/OF VERDWENEN LOCATIES IN GENT

Rustoord Antoine Van Hoorebekehof

Dit rustoord is gelegen in een zijstraat van de Staakskenstraat, op de grens met de deelgemeente Mariakerke, waar in 1927 al 21 goedkope koopwoningen werden gebouwd. Het paalt aan de Westerbegraafplaats. Het geheel ademt een rustige sfeer.

Aanvankelijk heette het Rustoord Désiré Cnudde, genoemd naar de toenmalige schepen van sociale werken. Na W.O. II werd de naam veranderd in Rustoord Antoine Van Hoorebeke, naar een Gents gemeenteraadslid en Belgisch officier die in een Duits concentratiekamp om het leven kwam.

In 1930, het hoogtepunt van de bouw- en woningpolitiek van de stad Gent, kondigde het stadsbestuur een nieuw initiatief, een primeur aan: op gronden palend aan de Staakskenstraat, Palinghuizen, zou een groep woningen worden gebouwd, uitsluitend bestemd voor bejaarde echtparen. Hiermee wou het stadsbestuur een einde stellen aan de pijnlijke scheiding van minder gegoede echtparen op leeftijd. “De harde omstandigheden van dezen tijd doen zich het meest voelen bij mensen, die na een leven van zwoegen gekomen zijn op een ouderdom, welke hun belet nog verder hun brood door werken te verdienen. Als nu die mensen oud zijn, wat zien wij? Dat ze gescheiden worden: moeder gaat naar het moedertehuis, en vader naar het gesticht Lousbergs. Om nu die mensen op het laatste van hun leven niet te scheiden, en ze niet ten laste te laten van de openbare liefdadigheid, zullen er 126 ouderlingen (man en vrouw) gehuisvest worden.” Indien één van de echtgenoten kwam te overlijden, mocht de andere partner er blijven wonen, op voorwaarde dat deze de huishuur kon blijven betalen. Het stadsbestuur zag de groep woningen als een sociaal werk, dat de financiële druk op de Openbare Onderstand deels zou verlichten, en nam daarom een deel van de huishuur voor eigen rekening. 24 woningen werden overigens meteen door de Openbare Onderstand aangekocht, om er kosteloos ouderlingen te laten wonen.

Met het oog op de uitbreiding van de Westerbegraafplaats had de stad grond aangekocht. Een deel van die grond werd nu benut om het Rustoord Désiré Cnudde te bouwen, grenzend aan het kerkhof.

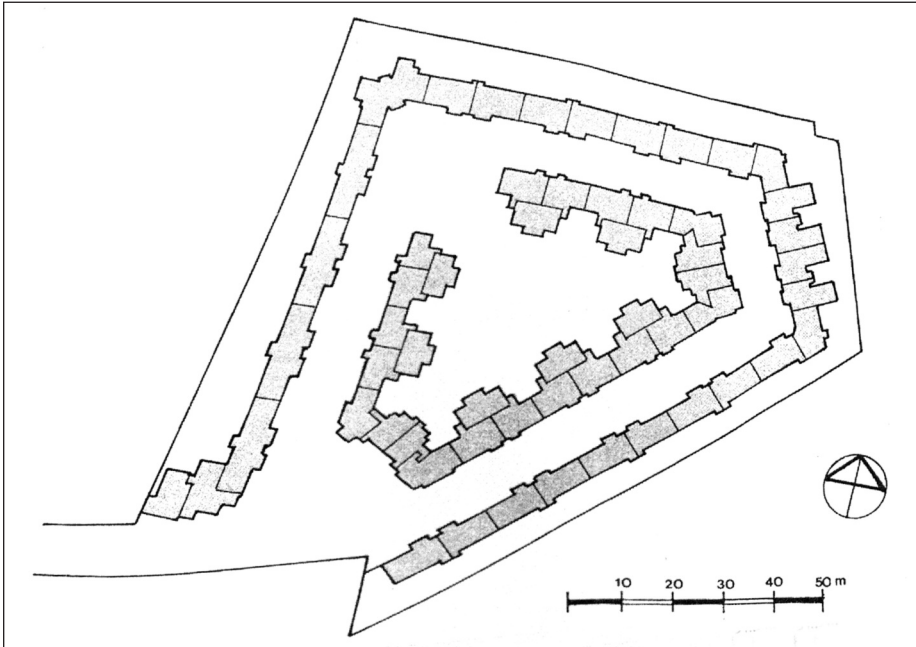
Als architect werd Polydoor Alexis De Taeye (Gent 1894 – Gent 1973) aan-

gesproken. In totaal ontwierp hij voor de stad 702 sociale woningen, o.a. op de Rooigemlaan, het Scheldeoord, de Francisco Ferrerlaan en het Antoine Van Hoorebekehof. Verder ontwierp hij nog de Stedelijke Technische Meisjes-school in de Tweebruggenstraat en privé woningen op de Clementinalaan, de Antwerpsesteenweg en de Koning Albertlaan. Voor S.M. Vooruit realiseerde hij arbeiderswoningen in de Tarwestraat (1927), winkels en de apotheek aan de Dampoort (1928).

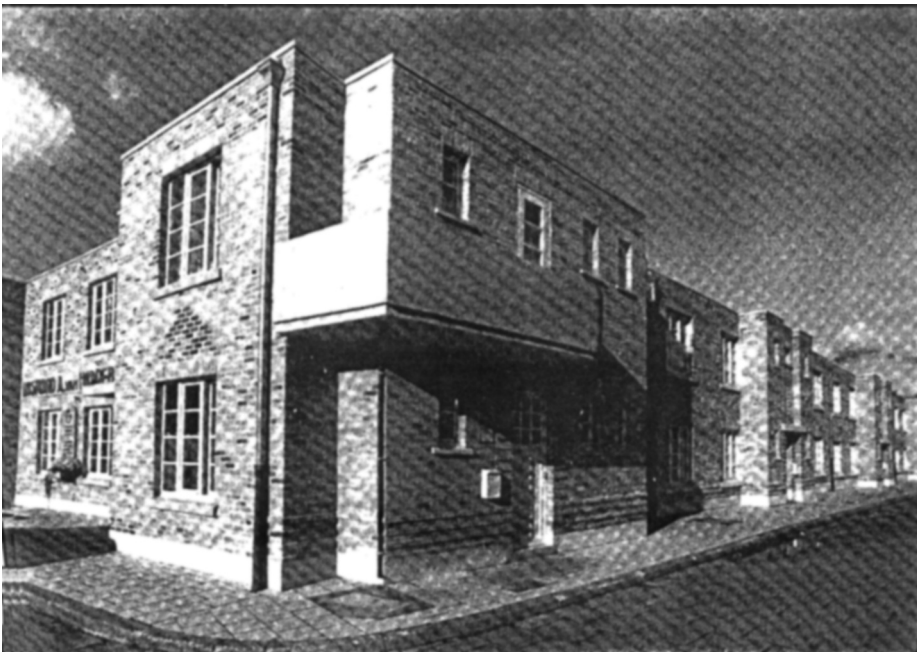
Het Scheldeoord zijn flatgebouwen van vijf tot zes bouwlagen, rond openbare binnenpleinen, aan de Scheldeoever, de vroegere Heirnismeersen, thans Denderlaan, Alfred Vanderstegenlaan, Emile Moysonlaan en Jan Delvinlaan. Ook dit zijn sociale woningen, maar niet uitsluitend voor ouderlingen bestemd. Ze werden gebouwd in opdracht van de stad, in 1929, door Polydoor Alexis De Taeye, in Nieuwe Zakelijkheid. Deze flatgebouwen hebben trappen en liften. Omstreeks het jaar 2000 werden ze allemaal grondig vernieuwd en kwam er een badkamer binnen, i.p.v. geen badkamer en een toilet buiten op het balkon.

De 126 woningen van het Van Hoorebekehof liggen gegroepeerd op een vijfhoekig perceel in een buitenring en een binnenring, door de bewoners “de piste” genoemd, met centraal een pleintje: “Dat is de tuin, de eigen tuin van de oudjes, waarin ze, vrij van alle gewoel, de laatste rustige dagen van hun leven gezellig kunnen doorbrengen.” Geen cafés, geen winkels, geen handelszaken. Ook deze woningen werden inmiddels zowel buiten als binnen gerestaureerd en ingrijpend gewijzigd. Het complex bestaat nu uit 111 wooneenheden. Een bewoonster: “Ik voel mij goed in die nieuwe omgeving. Ik heb een bad, een schone slaapkamer. G'hebt alles aan en bij. Ik zou niet weten wat hier nog aan veranderd zou moeten worden. Ik ben hier uiterst tevreden. Wat hier wel mankeert, is een grote winkel. Dat is spijtig.” De woningen zijn in lange, maar gevarieerde in- en uitspringende wanden aaneengeschakeld. Gebruik van gele baksteen en betonnen elementen. De vormgeving sluit aan bij de Nieuwe Zakelijkheid Per vier, twee beneden en twee boven, worden ze bediend door één traphal. Iedere woning had een vestibule, een woonkamer, een slaapkamer, een toilet dat van binnenuit toegankelijk was en een bergplaats met kolenhok, want er diende in de woonkamer nog gestookt te worden op de Leuvense stoof. De woningen waren voorzien van elektriciteit en stromend water. De slaapkamer stond rechtstreeks in verbinding met de woonkamer. Dat had het grote voordeel dat in de winter de warmte van de woonkamer zich gemakkelijk kon verspreiden in de slaapkamer, als de deur tussen de twee kamers openbleef. De benedenwoningen hebben een klein koertje of achtertuintje. De bovenwoningen een balkonnetje.

Door de kubistische vormgeving en het materiaalgebruik noemen sommigen

Rustoord A. Van Hoorebeke. Situatieplan.

Antoine van Hoorebekehof.

het Rustoord Van Hoorebeke het kleine broertje van het Scheldeoord. In artikels in tijdschriften werd het rustoord dan weer, niet helemaal onterecht, vergeleken met een modern begijnhof.

Literatuur

N. Poulain, Interieurbezoek. Rustoord A. Van Hoorebeke. Interbellum, 1990.

L. Meganck, Bouwen te Gent in het interbellum (1919-1939), doctoraatsproefschrift Kunstwetenschappen, UGent, 2001-2002.

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. architectuur. Deel 4 nc. Stad Gent. 19e en 20ste eeuwse staduitbreiding, 1982.

M. Schrans, Van bakstenen en mensen. De renovatie van het Antoine Van Hoorebekehof, 1999.

Daniël van Ryssel

DE HOOGPOORT (VERVOLG)

De pikdonkere protestavonden tegen de BTW provisie hebben ons een, zij het dan onvolledig omdat de openbare verlichting niet meewipte, staaltje gegeven van het Ghent by night in de Middeleeuwen; een juister idee hebben wij tegen wil en dank gekregen in de jongste Wereldoorlog, toen bij valavond de oude trap- en puntgevels, de massieve of rijzige torens, de daken en dakvensters zich op de grauwe hemel silhouetterden in hun middeleeuwse getooi: een beeld, een klimaat die Maria van Bourgondië moet hebben gezien en aangevoeld wanneer zij vijf eeuwen geleden, in de kille nacht van 11 februari 1477, het St.-Jorishof verliet om met enkele trouw gebleven dienaren en spookachtige fakkeldragers langs de Hoogpoort het Hof ten Walle te vervoegen.

De 19-jarige hertogin had in de afgelopen weken de kelk tot de bodem moeten ledigen : de wrede dood van haar vader, in de vlakte van Dijon gesneuveld en half door de wolven verscheurd, de plotse opwelling van woede en van haat haar te lang door de machtige hertog in bedwang gehouden onderdanen, het Charter op 30 januari aan de Gentenaren en het Groot Privilegie enkele dagen nadien, op 11 februari, verleend, hadden de fysische en morele krachten van de jeugdige prinses totaal ondermijnd. Het toeval had gewild dat het in het St.-Jorishof was, waarvan zij de eerste steen had gelegd, dat zij voor het haar zo vernederend Groot Privilegie moest ondertekenen.

Enkele weken later zou zij in hetzelfde St.-Jorishof, indien niet haar weeraak, dan toch gelukkige ogenblikken kennen die beslissend zouden zijn voor haar verdere politieke loopbaan, In haar ongeluk, verlaten door de Gentenaren bedrogen door Lodewijk XI, bleef haar nog een troef over: zij was de rijkste uit te huwen dochter van Europa, «la plus grande héritière qui fut de son temps» zoals Commynes het schreef, en nog vooraleer zij haar eerste balkeed had aangetrokken, was zij reeds een half dozijn malen door haar vader verloofd geworden.

Op het ogenblik dat haar vader sneuvelde, was zij voor de zevenste maal verloofd, met Maximiliaan, zoon van keizer Frederik III, en haar enige wens was zo spoedig mogelijk met hem in het huwelijksbootje te stappen, vooraleer de Gentenaren ze uithuwden aan een of andere Franse prins, door Lodewijk XI uitgekozen,

Haar wens ging in vervulling: op 19 augustus, om 5 uur in de ochtend worden Maximiliaan en Maria in de kapel van het Hof ter Walle, in de echt verbonden, doch enkele weken voordien, op 27 april was de eerste plechtigheid vol-

trokken geworden: de hertog Lodewijk de Veldenz had bij procuratie, in naam van Maximiliaan, Maria van Bourgondië gehuwd en dezelfde dag bood de Gentse stadsmagistraat in de zaal van het St. Jorishof waar de hertogin zich voor diezelfde schepenen had moeten vernederen, de afgevaardigden van Maximiliaan een somptueus banket aan, symbool van de vriendschap en van de vrede die opnieuw tussen stad en prinses waren gesloten!

Toen al die politieke gebeurtenissen en feestelijkheden achter de rug waren, konden de Gildebroeders van St.-Joris er eindelijk aan denken hun lokaal zijn ware bestemming te schenken en de werken nog voort te zetten aan de kant van de schietdoelen waar men een prachtige overdekte galerij bouwde, die herhaaldelijk werd bijgewerkt, hersteld of verbeterd.

De gildebroers hadden in hun grootheidswaanzin een van de mooiste gildehuizen van Europa opgetrokken, als wanneer de in voorraad zijnde centen hen enkel toelieten luchtkastelen te bouwen. Ten einde in hun lokaal wat' lekkere pinten en uit hun lokaal enkele stuivers te kunnen tappen, gaven zij een deel van de gebouwen in pacht aan een herbergier, in casu de schilder Lieven Van Den Bossche die er o.a. toe gehouden was voor de leden van het gild «de tafeele of tafelen te deckene boven up de camere ter strate of beneden jnde zijt camere omme daer te hetene vander maeltijt, snoenens ende snavens, tsachternoens ofte voornoens».

Een kwarteeuw lang, van 1703 tot 1727 werd het gild door het centraal gezag afgeschaft en kreeg het gebouw de bestemming die aan zijn voorganger werd gegeven: het werd een lakenhalle, en de kapel werd voorbehouden aan de protestantse eredienst.

Deze periode staat tussen twee donkere haakjes geboekt in de geschiedenis van St.-Joris. Onze kruisboogschutters die op invloedrijke bondgenoten in het centraal bestuur mochten rekenen, kwamen na de storm opnieuw bezit nemen van hun lokaal op de hoek van Botermarkt en Hoogpoort doch de fles schuimde niet meer als weleer: de tijd van het praalvertoon, van de optochten, van de schietspelen die duizenden deelnemers op de been brachten, was voorbij: St.-Joris werd een maatschappij van tijdverdrijf en amusement zoals Gent er veel telde en vereniging die teerde op een roemrijk verleden en er prat op ging het mooiste gildehuis te bezitten, al werd het met de dag moeilijker dit allemaal te bekostigen en te onderhouden. Gans de 18e eeuw werd het een bestendige strijd om te overleven.

Het kapmes viel na de Franse Omwenteling. Nationaal goed verklaard, werd het St.-Jorishof op 9 februari 1798 voor 80.100 pond aan een zekere Van der Linden verkocht, de dag zelve dat men op de muren van de openbare gebouwen een proclamatie aanbracht die eindigde met de woorden “Oorlog tot het

uyterste, oorlog tot de dood aan het Engelsch gouvernement”.

Wanneer het Gild in 1844 opnieuw werd toegelaten of liever geduld, bezat, het niet meer de nodige centen om het St.-Jorishof aan te kopen. Het verhuisde ergens aan de Dampoort, later naar Ekkergem, eindelijk naar de Vrouwebroersstraat.

Voor het St.-Jorishof bleef het gedeelte kant Hoogpoort een hotel-restaurant, maar gans het eens zo weelderig ensemble werd geleidelijk verminkt en onder een dikke pleisterlaag bedolven. Pas in het begin van deze eeuw konden, na aandringen van de plaatselijke kunstkringen, de overheden ertoe worden overgehaald, zoals wij het later zullen zien, voor- en zijgevel hun vroegere luister terug te schenken.

Wij steken de Botermarkt, de vroegere Paradeplaats over, en voor ons verschijnt het silhouet van het stadhuis dat, moest het naar de oorspronkelijke plannen van zijn ontwerpers, Keldermans en de Waghemakere zijn uitgevoerd en voltooid geworden, het grootste en het mooiste stadhuis van Europa ware geweest.

Laat ons niet te zeer treuren: zoals het Gents stadhuis thans in zijn diversiteit van stijlen, is bewaard gebleven, is het nog ruimschoots de beste gewrochten in het genre waard en waardig, en ook inwendig is het zo somptueus dat men al heel wat landen moet hebben afgereisd om zijn gelijke te ontdekken. «Levende geschiedenis der Vlaamse bouwkunst, van de XVe tot de XVIIIe eeuw, aldus Henri Nowé, ontwikkelde dit groot geheel zich volgens de grillen van de mode».

Zoals voor de meeste gebouwen van de Hoogpoort, moeten de sporen en getuigen van de eerste constructies niet boven de begane grond maar onder het niveau van de straat, in de kelders worden gezocht, die zo sterk en stevig waren gebouwd dat men ze later in het nieuwe schepenhuis mocht integreren. De grote zuilen en muren van de kelders op de hoek van Hoogpoort en Botermarkt getuigen nog steeds van de geweldige inspanning van onze middeleeuwse bouwmeesters en van hun wil iets op te trekken dat de eeuwen zou mogen trotseren,

De praalzucht van de Gentenaren was echter zo groot dat zij in het begin van de XVIe eeuw, op een ogenblik dat de stad sedert jaren politiek aan 't wegdeemsteren was, besloten een nieuw stadhuis op te richten en zich daartoe wendden tot de twee beste architecten van de stad: Jan Stassins en Justus Polleyt. De eerste steen werd op 10 maart 1517 gelegd doch toen bleek de rivaliteit tussen de architecten te groot te zijn en dachten de Gentenaren dat het ensemble met nog meer somptuositeit moest opgevat worden. Zij wendden zich tot Keldermans uit Mechelen en de Waghemakere uit Antwerpen

aldus het spreekwoord bevestigend dat niemand sant is in eigen land. Hun ontwerp was in elk geval grandioos, met 21 vensters kant Hoogpoort en 17 kant Botermarkt; van de drie verdiepingen werden er later slechts twee uitgevoerd. Deze architecten waren ten andere de eerste de beste niet de Waghemakere had de voltooiing van de O.L.V. kerk van Antwerpen op zijn actief en Rombaut Keldermans was een van de meest briljante vertegenwoordigers van een alom gekende en geprezen geslacht bouwmeesters.

Was het St.-Jorishof net klaar om er Maria van Bourgondië te ontbieden en haar het zo vernederend charter af te dwingen, zo nam het toeval enkele jaren later weerwraak: aan het nieuw stadhuis werd ijverig en ononderbroken gewerkt van 1519 tot 1535 zodat het bijna klaar was voor de afstraffing van de Gentenaren door Keizer Karel in 1540. Het zijn de opstand van de Gentenaren en de financiële zorgen die eruit voortvloeiden die maakten dat het Ontwerp Keldermans – de Waghemakere nooit volledig kon worden uitgevoerd, en dat het plan ook in lengte en breedte aanzienlijk moest worden besnoeid: amper vijftien vensters kant Hoogpoort en vier van de zeventien kant Botermarkt.

De Gentenaren hebben de Keizer Karelpil moeilijk en langzaam verteerd. 37 jaren gingen voorbij vooraleer hun praalzucht weer aan de oppervlakte kwam en zij tot het besluit kwamen dat het ensemble moest hij- en afgewerkt worden; doch inmiddels waren de kunstopvattingen van Keldermans en de Waghemakere reeds door een nieuwe, z.g. «moderne» stijl vervangen geworden.

De eerste schijf van de werken van het nieuw stadhuis, vleugel bestemd voor de schepenen van de Keure, was alles wel beschouwd, indien geen triomf dan toch een succes te noemen.

Weliswaar had, zoals dit nog voorvalt de nuchtere (financiële) realiteit enigszins de domper gezet op de megalomanie van de Gentenaren en moesten mutatis mutandis de oorspronkelijke plannen van Keldermans en de Waghemakere redelijkere afmetingen worden teruggebracht, doch zoals het ensemble in zijn witte glans van Balegemse en Ecaussinnesteen kort vóór de opstand van de fiere stad tegen haar beroemde telg. Keizer Karel, schitterde, moet het op eenieder, niet in het minst op de buitenlandse gasten en bezoekers, een fantastische indruk hebben nagelaten, en ze in de waan hebben gebracht dat Gent, ondanks le nederlaag van Gavere, een van grootste, mooiste en rijkste steden van het Christendom was gebleven.

Het enig vuiltje aan de Gentse lucht was dat de overheden, om hun plan ten uitvoer te brengen, een beroep hadden moeten doen op twee «vreemdelingen», een Antwerpenaar en een Mechelaar; zulks gebeurde maar zelden in die

tijden van eng particularisme en van chauvinisme, Men wendde zich slechts in extremis tot kunstenaars uit een andere stad. wanneer het werkelijk niet anders kon of wanneer hun faam zo hoog uitstak dat zij de naam van de plaatselijke artiesten beschaduwde. Zulks schijnt echter het geval niet geweest te zijn voor de bouw van het Gentse stadhuis.

Hoogstwaarschijnlijk, ofschoon men er wellicht nooit het fijne van zal weten, hebben de Gentse schepenen een eind willen stellen aan een onmogelijke toestand, aan de rivaliteit tussen twee architecten die slechts nefast kon zijn voor de stad, en hebben zij brutaal de knoop doorgesneden, het werk toevertrouwend aan mensen die volledig buiten en boven deze ergerlijke vete stonden.

Het is trouwens zo dat Stassins en Polleyt, twee Gentse architecten die men toen nog «metsen» d.w.z. metsers noemde, gelast werden met het opmaken van de plannen of “bewerpen”, «een concept te nemene» zoals men toen zei, en er een «patroon van te snijdene» d.i. een maket van te maken. De stadsrekeningen van 1516-1517 zijn dienaangaande formeel: «Betaelt Jan Stassins, mets deser stede, ter causen van den moeijten ende occupatie bij hem ghenomen int bewerpen vanden nieuwen weercke vanden scepenhuuse. XX s. gr. «Item betaelt Jan Stassins, mets, over zijnen sallaris van in Gerderen ghesneden thebbene den patroon vanden nieuwen weercke, i j lib. gr.».

En wat verder:

«Betaelt Justaes Polleyt, mets, de somme van xij s iij d gr. ter causen van iij daeghen die hij ghevachiert heeft omme zekere concept te nemene nopende den nieuwen weercke van den scepenhuuse».

Het plan van Stassins haalde het aanvankelijk, en de eerste steen werd op 10 maart 1517 gelegd, zoals blijkt uit het Memorieboek:

«In dit jaer, den X in maerte was gheleyt den eersten steen aen ‘t nieuwe Scepenhuus, ende was meester van den nieuwen wercke, Jan Stassins, metse-re».

Doch enkele maanden later een Coup de théâtre. Stassins wordt afgedankt, Polleyt neemt zijn plaats in en laat het werk van zijn voorganger en rivaal afbreken. Laten wij andermaal de klerk van het Memorieboek aan het woord, hij is een onpartijdige getuige: «Dweerck van den Scepenhuuse was eerst begonnen by eenen Jan Stassins, ende saude dweerck dat buten staet binnen gestaen hebben, ende solders lauden geweest hebben vaulten; doe quam eenen Justaes Polleyt ende dede ‘t begonnen weerck afbreken ende de straten nederen...».

Die vete tussen de twee Gentse architecten zou uiteindelijk beiden fataal worden, want na raadpleging van specialisten in het vak, werd de opdracht toevertrouwd aan Keldermans en de Waghmakere die, moest het nodig blijken, te Gent andermaal het bewijs van hun oorspronkelijk en veelzijdig talent leverden.

Het pleit in elk geval voor hun genie dat hun œuvre, verminkt van een verdieping en ook in de breedte afgeknot, nog zo harmonisch en perfect voorkomt. Enkel de grootste kunstwerken, als een Venus van Milo b.v. kunnen tegen dergelijke verminking stand houden.

Moest het origineel plan van deze twee architecten zijn uitgevoerd geworden, het stadhuis ware een reusachtige vierhoek geweest, het mooiste voorbeeld van de gotieke Vlaamse bouwkunst. Wellicht zijn onze bouwmeesters wat te optimistisch geweest en hadden in elk geval moeten weten dat In de XVIe eeuw, een gebouw van dergelijke afmetingen niet in een of twee generaties kon opgetrokken worden en dat derhalve, vooraleer de werken ten einde zouden geweest zijn, de kunstmaak reeds derwijze had geëvolueerd dat men zonder enige twijfel naar een andere stijl en andere bouwconcepties zou hebben gegrepen.

Het is ten andere hetgeen gebeurd is: na een lange onderbreking die het gevolg was van de afstraffing van de Gentenaren door Keizer Karel en van de godsdienstige beroerten die land en stad verarmden, duizenden mensen deden uitwijken, en het artistiek leven volledig lam legden, zette men zich terug aan het werk, echter met nieuwe gedachten inzake architectuur.

Zulks gebeurde ten tijde van het Calvinistisch Bewind van Hembyse en Ryhove (1576-1583). Er was toen ook zeer weinig geld in 't bakske, maar de Calvinisten dachten dat het optrekken van een nieuwe vleugel aan het stadhuis, kant Hoogpoort, misschien nog het beste middel was om vijand en tegenstander te overbluffen en te doen geloven dat de financiën van de stad blakend van gezondheid waren.

In zijn werk over het Gents stadhuis, in 1888 verschenen, schrijft Hermann Van Duyse: «Nous ne nous chargeons pas d'expliquer comment, à une époque aussi orageuse, les échevins de 1581 trouvèrent expédient d'entamer la construction de l'hôtel de ville, mais rien ne s'explique aussi facilement que le choix effectué pour ce travail du style fastidieux qui n'est qu'un décalque des palais élevés par le Rosso ou par Bramante».

Dergelijke beoordeling is te streng, in elk geval onrechtvaardig. De gotieke bouw van het stadhuis in de XVIe eeuw was een laatste echo geweest van een stijl die gedurende eeuwen had gebloeid, doch alles bij mekaar had het nog weinig zin na 1500, wanneer overal de Renaissance doorbrak, zich nog vast te klampen aan de Gotiek: het illustreert duidelijk de mentaliteit van de Gentenaren die hun stadhuis, symbool van hun rechten en vrijheden, willen optrekken in de stijl die de getuige van hun roem en macht was geweest.

In 1580 ware het echter ondenkbaar geweest de nieuwe kunststromingen over het hoofd te zien, en de ontwerpers van de nieuwe vleugel moesten zich onvermijdelijk laten beïnvloeden door de Italiaanse Renaissance.

Bollaertkamer.

Dit gebouw vlak naast het gotiek gedeelte, heeft men steeds de Bollaertkamer genoemd naar de naam van de bestuurder der gemeentewerken Jan Bollaert, een zeer fanatieke Calvinist die ook een tijdlang schepen was en die op 2 maart 1581 de eerste steen kwam leggen. Men heeft lange tijd gedacht dat Bollaert de ontwerper van de plannen was geweest en dat het daarom was dat zijn naam aan het gebouw verbonden bleef.

Jan Bollaert heeft in die jaren een aanzienlijke rol gespeeld in het politiek leven van de stad, een rol die niet altijd zeer stichtend is geweest. Aldus wordt hij ervan beschuldigd te hebben deelgenomen aan de Beeldenstorm en o.a., twee gebeeldhouwde taferelen uit de St.-Baafskerk te hebben geroofd. Hij volgde hierbij het voorbeeld van zijn vriend, de «metser» Cornelis Hutsebaut die zich ook plichtig maakte aan plundering en afbraak van «princelicke monumenten». Bollaert die in «den Eenhoorn» in de Mageleinstraat woonde was tevens heuverdeken en hij was het die Hembyze uit ballingschap naar Gent terugriep. Bollaert is bij de bouw van de Nieuwe vleugel van het stadhuis, enkel de toezichter van de werken geweest die werden uitgevoerd naar het plan opgemaakt door de Gentse architect Joos Rooman.

Deze Joos Rooman was als bouwmeester een zeer bedrijvig man geweest. Paul Rogghé heeft onlangs in een rijk gedocumenteerde studie over de Gentse bouwmeesters de loopbaan van Joos Rooman, verdienstelijkste telg uit een groot geslacht Gentse architecten, beschreven en o.a. zijn veelzijdige activiteit gedurende meer dan veertig jaren aangehaald.

Zijn plannen van de Bollaertkamer, waarin hij bewijst op gevorderde leeftijd nog voeling te hebben bewaard met de recente kunststromingen, is zijn zwanezang geweest. Na de val van Hembyze en de intrede van Farnese te Gent, verdwijnt hij van het toneel. Wellicht was hij te gecompromitteerd na al de werken die hij tijdens het Calvinistisch bewind uitvoerde en is hij als bantering ergens in de Noordelijke Nederlanden gestorven.

Pierre Kluyskens ('t Vervolgt)

ENKELE ARTISTIEKE HERINNERINGEN VAN EEN BEJAARDE GENTENAAR

Als student hadden we, vooral in de kandidatuurjaren, tussen de lesuren in, vrij grote tijdshiaten (in de doctoraten was er niet meer van zoveel vrije tijd sprake).

Nogal wat studenten overbrugden die gapingen met herbergbezoek.

Ik liep toen alle galerijen, tentoonstellingen en musea af.

Leerzaam vond ik de gekende galerij Vyncke-Van Eyck aan de Nederkouter. Aan de Mere was de zaal "Pan". Op de Kouter waren er 2 (een op de hoek der Zonnestraat, en een achter de muziekkiosk). Op de Kalandeberg was er een onder het VTB-gebouw. Achter-onder St-Pieterskerk stelde Marcel Hoste schilderwerk tentoon in zijn Sabattini-mimetheater. Op het Steendam was de galerij van Frans Verelst (Open Kring).

In de Tweebruggenstraat was er de veilingzaal van Monsieur Max (Berkovitsch), op de Ajuinlei Piessen (later Dragonetti) en Steelandt. Op het Rond Punt de Concordia (achter een nauwe gang), etc.

In leeszalen van de Boekentoren las ik meer over geschiedenis, kunst, archeologie, heemkunde dan over geneeskunde.

Vaak was ik in 't Stadsarchief van de Abrahamstraat of in 't Rijksarchief (Duiwelsteen) Het "Documentatiecentrum van het Begijnhof" trok me ook aan.

Ik las in bladen en tijdschriften kunstbesprekingen (b.v. de eenvoudige maar doorvoelde recensies van Pierre Kluyskens in "De Gentenaar", later de sprankelende verslagen van Jan Dhaese in "'t Pallieterke"; ik herinner me een schitterende voordracht van Jan over Filip de Pillecijn, prins der Nederlandse letteren (deze was peter om mij in de Oost-Vlaamse letterkundigen te laten opnemen) voor het Erasmusgenootschap van Johan van Mechelen, en toespraken op het oud gemeentehuis van St-Martens-Latem over "de ingeboren schildersdrift van den Vlaming"; wanneer hij in "form" was, gaf het vuurwerk van welsprekendheid).

Terloops: ik woon aan de Heuvelpoort (in 3e generatie), ga naar het Museum voor Schone Kunsten, maar zet nooit een voet in het Smak omdat ik niet bij de neus wil genomen worden (of niet voor de aap gehouden); misschien ben ik een hopeloos voorbijgestreefde "ouwe zak" (op zijn 90e), maar ik geloof nog (naïevelijk?) in een definitie van Leonardo da Vinci: "Kunst is een poging tot vastleggen van vluchtige schoonheid". "Ars longa, vita brevis" zegde reeds Hippokrates. En is de Griekse beeldhouwkunst niet eeuwig? "ktêma es aei"

(κτῆμα εἰς αἰ) noemden ze het: een verworvenheid voor altijd.
Recenter: A thing of beauty is a joy for ever.

In de geneeskunde dus terechtgekomen, koos ik dan (door het lezen van Joz. Guislains boeken) toch voor een soort randgebied: psychiatrie staat immers met een been in de nogal exacte geneeskunst, maar heeft een andere pijler in mens- of geesteswetenschappen als psychologie en zelfs filosofie.

Ik specialiseerde in het befaamde Leiden (Prof. Carp) en ook kortere tijd bij Rümke in Utrecht.

In de oude Stads-Bijloke en de kleine universiteitspolikliniek naast het gesticht der Broeders van Liefde (1930) werden we geconfronteerd met een facet van “Arm Vlaanderen” (het waren meestal oude en eerder behoeftige patiënten die we zagen).

Opvallend was echter ook, met hoeveel KUNSTENAARS we in contact gekomen zijn. Artistes-bohêmes?

Mensen die hun zaken niet konden beheren, die niet aan finances geïnteresseerd waren? Zegde niet ook de schrijver Valère De Pauw, die zelf ook in het toenmalig bouwvallige ghetto van armoezaaiers “Het Pand” verbleef: “Want kunstenaars kunnen niet rekenen”? En dan denk ik b.v. aan de beeldhouwer Antoon van Parys uit de streek van Deinze maar die in het Gentse was komen wonen (ik heb hem goed genoeg gekend want hij was familie van mij). Mystieker als Georges Minne, sloot hij zich soms 14 dagen op in zijn atelier om in arduin te kappen, en zou het dan voor niets weggegeven hebben. Hoe dikwijls is hij niet moeten verhuizen omdat hij zijn huishuur niet kon betalen... Als er al eens een groot werk verkocht kon worden, was het enkele dagen feest of zelfs kermis, maar dat duurde niet lang... Hij heeft praktisch nooit geëxposeerd, pas na zijn dood kwamen er 3 tentoonstellingen...

Compenseerden kunstenaars hun artistieke begaafdheid met enig sociaal tekort of zelfs een lichte graad van onevenwichtigheid? Was het een tol die zij ervoor moesten betalen? Wie zal het zeggen?

Dit doet niets af van hun soms geniale verdienste. Denk maar eens b.v. aan reuzen als onze Hugo van der Goes (die ook met zijn huishuur van de St-Pietersnieuwstraat aan de familie Van der Sickelen problemen had; kunstexpert Rudy van Elslande heeft dit aangetoond), als Francesco Goya of als Vincent van Gogh (die alle drie zelfs in een gesticht terechtkwamen).

Heel wat artiesten kunnen als wat zonderling of wereldvreemd voorkomen. Leven ze misschien voor een stuk in een andere wereld?

Zegt men soms niet iets analogoos over psychiaters ook? Hier betreft het dan slechts enkele kunstenaars die ik zelf heb ontmoet en gekend.

Julien VAN DE VEEGAETE (Gent 1886-1960)

Leerling van o.a. Jan Delvin (welke Gentse schilder was het niet?), was een veelzijdig kunstenaar die b.v. zowel voor beeldhouwen als voor schilderen prijzen behaalde; hij was ook zeer bedreven als miniaturist en maakte prachtige medailles (waarvan ik mij o.a. een expositie in de VTB herinner).

Hij heeft vele Gentse stadsgezichten en kerkinterieurs gekonterfeit.

Vestimentair zag hij er eerder pover uit, met verkleurde gabardine een slappe hoed; zijn woonst aan de Wolfstraat (met zijn zieke dochter) leek een “cour des miracles”; vaak zat hij in de Sarma; soms liet hij zich uitnodigen op een soepeeetje en kwam dan met een schilderij onder de arm.

Hij raakte op mij gestoord omdat ik op aandringen van de Stads-gezondheidsdienst zijn ongelukkige dochter via de Bijloke naar Caritas liet overbrengen.

Na zijn dood hebben we nog zijn werk helpen tentoonstellen op het vroeger gemeentehuis van Ledeberg.

Deze begaafde kunstenaar had zeker beter verdiend.

Marie-Josée VAN DE VEEGAETE (Gent 1917- 2005) dochter van de vorige, volgde de Academie waar ze prijzen behaalde. Naast schilderen en tekenen, beoefende ze ook pastelkunst; meestal betrof het jonge vrouwen, kinderen en moederschap.

Ziek geworden, schetste ze nog veel maar ging naar een soort automatisme neigen.

In de instelling te Melle waar ze sinds 1962 verbleef werd tenslotte in haar bijzijn haar misschien enige tentoonstelling gehouden, waar ook aan haar vader werd herinnerd.

Daar mocht ik een toespraak houden over “De mysterieuze schizofrenie.”

Camille D’AVÉ (Gent 1926-1980) was aan de Academie leerling geweest van Jos Verdegheem.

Hij schilderde, tekende en etste.

Na een reeks zelfportretten, bracht hij vrij fantastische soms bijna apocalyptische taferelen die meer dan eens aan Breughel en Bosch herinnerden.

Zeer bedreven in restauratie van kunstwerk, begaf hij zich in een bepaalde periode ook wel op abstract gebied; wanneer hem dan werd gezegd “Maar Camille toch, gij die zo fijn en echt kunt schilderen.” was zijn antwoord: Ja wa wilde de meinsche vraoge tegenwoordig dwaoze kl...rije.” Een typische anekdote: De Zondagvoormiddag op de Kouter wandelend waar de bloemenmarkt was en toen nog echte Vogelmarkt vlakbij, reageerde hij gepikeerd: “Blomkes in potses, veugels in muitses ‘k kan’t nemier zien! ‘k Moe hier wig!”.

Hij leed er onder een gehandicapt kind te hebben.

Als stagiair in de Oude Bijloke heb ik hem op de nacht nog weten binnenbrengen in delirium tremens.

Gezien hij zijn zaken niet goed kon beredderen, kwam hij in handen van een financier uit Zomergem (voor wie hij dan nog alleen mocht schilderen.)

Achter een ruw bolster was Camille een gevoelig man.

Als kunstenaar sloeg ik hem hoog aan.

Oscar COLBRANDT (Gent 1879 -1959) moest eerst zijn vader helpen in de bakkerij, doch volgde vanaf 1891 avondlessen aan de Gentse Academie. Hij was zoals talloze kunstenaars leerling van Jan Delvin.

Van in de twintigerjaren ging hij zich sterk op religieus geïnspireerd werk toeleggen, waarin de gekruisigde Christus, Franciscus of onze Lieve Vrouw de

hoofdrol speelden. Eerder weinig heeft hij geschilderd, maar des te meer getekend en geschetst; dit deed hij vooral met houtskool op de achterkant van behangpapiermodellen (staalboeken) of op oude borderellen die hij van zijn broer-bankbediende kreeg. De man heeft zich nooit veel kunnen permitteren. Dat hij nooit als artist is kunnen doorbreken, lag voor een stuk aan zijn karakter; ik vond hem schizoïd (introvert), weinig communicatief) en tenslotte zelfs godsdienstig geobsedeerd.

Zoveel mogelijk details weglatend, ging

hij zeer “puur” werken, nog mystieker dan Georges Minne of Albert Servaes. Teleurgesteld door veel miskenning, stopte hij met produceren.

Na een beenamputering in de Oude Bijloke, stierf hij in het Dr. Guislain-instituut op 80-jarige leeftijd.

O.C. was een tragische figuur. Servaes werd tenslotte beroemd, Colbrandt bleef praktisch vergeten.

Piet LIPPENS (Gentbrugge 1890-Gent 1981) kwam uit een heel eenvoudig midden, en werd dan ook grotendeels self-made-man. In Amerika was hij een hele tijd arbeider.

Als schilder ontwikkelde hij een eigen typische stijl, gekenmerkt door eenvoud, doch ook nostalgie en een vleug romantiek. Graag gaf hij dingen weer die verdwijnen: oude stadshoekjes, dorpskerkjes, stervende molens, bohemer-

wagentjes.

Hoewel er een tijd was dat hij vrij goed verkocht, kon hij zich geen blijvende welstand verzekeren; verscheidene keren is hij verhuisd (zoals ik bij bezoeken samen met mijn vader kon vaststellen), en er was zelfs een periode waarin hij tennislessen moest geven in het Zuidpark (aan het verdwenen “Châlet du Sud”).

Lippens was een eerlijk schilder, trouw aan zichzelf, die zoals Armand Heins en Albert Baertsoen een stuk van ons stadsbeeld vereeuwigd heeft.

We kunnen er hem slechts dankbaar om zijn.

Renaat SAEY (St-Joris ten Distel) 1913-Gent 1996) was om den brode handelsvertegenwoordiger. Week wegens eind-oorlogse omstandighen uit naar Spanje en Argentinië, waar hij tot 1954 verbleef.

Hij volgde opleiding in de Academie voor Schone Kunsten van Buenos-Aires. Hij tekende en schilderde in een lyrisch-fantastische stijl waarin zowel planten als dieren, zowel fossielen als zeekoralen, zowel bloemen als schelpen en zwammen verwerkt werden tot een mysterieus geheel.

Hij dichte en zong ook wel; hij was een gevoelsmens.

Ik herinner mij dat hij in enigszins verwarde toestand op onze Poliklinische Dienst belandde; gezien ik me toen over hem ontfermde heeft hij me nadien een klein werkje geschonken met een roerende opdracht.

Zoals zovele kunstenaars is Ren. Saey niet voldoende “au sérieux” genomen.

Nu zal de lezer zich wellicht afvragen: waarom schrijft je hierover?

Wel, misschien ook in herinnering aan mijn eigen enige zoon Diederik die klinisch psycholoog maar vooral self-made kunstschilder was, die met jonge schizofrenen had willen gaan werken doch op 25 jarige leeftijd verongelukte. In alle geval is het hier zeker niet de bedoeling enig beroepsgeheim te doorbreken, maar eerder een stukje petite-histoire vast te leggen, in volle respect voor de genoemde kunstenaars, en in een soort nostalgie-gevoel niet méér voor deze begaafde, doch door het lot wel vaak tragisch getroffen medemensen te hebben kunnen doen.

Prof. em. A. K. Evrard (Zenuwarts)

GHENDTSCH E TOESTANDEN

DE RIVIEREN VAN DER STEDE DAT SCOENSTE JUWEEL ES DAT DE STEDE HEEFT

DEEL 4. VUILE STINKBOEL

Het dikke water... het was mij verboden nabij de reling (van de Tichelrei - Schipgracht) te spelen. Ik herinner mij met onrust in het hart, om het overtreden van het verbod wellicht, maar ook om het vreemd verschijnsel, het spel van den duivelsteen te hebben bijgewoond. Groote jongens plonsden kasseien in het water. Het gaf een mollig geklok, zooals dat klonk als moeder den pollepel in den vrijdagpap duwde. Er schoot een wolk van modder door de waterkabbelingen, die traag naar de lage keldertrappen utringelden. Giftig glanzende bellen broebelden op het water en braken er open. De jongens, die mij met verstomming sloegen en tevens mijn bewondering wekten, staken het vuur aan verfrommelde kranten – ook op spelen met vuur stonden dreigementen en straf! – en lieten ze aan stokken neer in de bedding als asgrauw pek. Er liepen vlammen over het water. Waarachtig, het water brandde. Ik begreep niet wat de juichkreet van de jongens betekende: “De vlammen van de hel!”. Het licht dat ik onder de donkerste boomen der aarde op de vensters zag flitsen, is voor mij een beeld van grootsche verschrikking gebleven, alsof een stonde lang alle huizen in brand hadden gestaan. Daarbij komt dat ik toen voor de eerste maal in mijn leven een der monsters heb gezien die de oevers van het logge water onveilig maakten: een verrast dier dook plonzend en zwom weg. “Een rat! Een rat!”, riepen de groote jongens...

Uit: Maurice Roelants: *Gebed om een goed einde*, 1944, p. 14-16. De auteur (geboren in Gent op 19 december 1895) beschrijft hier zijn prille jeugdherinneringen, ergens rond 1900, en een natuurkundig experiment door straatjongens, onbewust van wat er gaande was. Het brandbare methaangas, ontstaan door afbraak van organische stoffen en opgeslagen in de modder van de Schipgracht, zou nog lang ook elders overvloedig aanwezig blijven in de

Gentse binnenwateren. Vooral bij heet zomerweer kwam dat naar boven broebelen, en samen met andere gassen (H²S met zijn beruchte stank van rotte eieren...) voor overlast zorgen.

In de vorige aflevering (de derde: ‘Weg er mee’) van deze kleine reeks zagen we hoe de talrijke Gentse rivieren en riviertjes, kanalen en kanaaltjes, grachten en grachtjes vanaf de tweede helft van de 19de eeuw in snel tempo hun vele functies verloren. Daarin werd aangekondigd dat er een vierde en laatste aflevering zou volgen over waterzuivering, de oplossing van het probleem. Maar voor we zover zijn, moet ons toch wel een en ander van het hart over de triestige toestand van de waterlopen, nog niet zo lang geleden. Puur uit respect voor de ware geschiedenis lassen we hier een onsmakelijke en vooral onwelriekende extra aflevering in. Een vuile stinkboel, dus.

Dat functieverlies van het Gentse oppervlaktewater bracht mee dat er minder naar omgekeken werd. Het onderhoud werd problematisch. De bevolkingsaan groei en de industrialisatie veroorzaakten enorme vervuiling. Alle afvalwaters kwamen in open waterlopen terecht, met de gevolgen van dien.

In eerste instantie ging de aandacht van de overheid naar de mogelijke gevaren van deze vervuiling voor de volksgezondheid. De cholera, die in opeenvolgende golven het 19de-eeuwse Gent teisterde, werd er aan geweten. Onterecht, zoals we zagen. Toch betitelde men het dempen van de stilaan overbodig geworden waterlopen als ‘sanering’ (van het Latijnse ‘sanitas’: gezondheid). Dat zit er tot op heden diep in. Men heeft het in de geschiedschrijving en in gidsbeurten nog steeds over de ‘sanering’ van de volkswijken en van het stadscentrum.

Ooit was het anders

Alfons Van Werveke beschreef destijds hoe men omstreeks 1870 op veel plaatsen nog de bodem van de Gentse rivieren kon zien met talrijke vissen in het water. Niet enkel gelegenheidsvissers wierpen een lijntje, er waren ook beroepsvissers actief. Ze woonden niet zelden midden in de stad. Zo zag men de vissers van Klein Raamhof 's avonds wegvaren door de Houtlei op hun vissersbootjes met grote netten beladen. Die werden onder een of andere brug neergelaten om de hele nacht door vis te vangen¹. En dat waren niet enkel kleine blikkes. Napoleon Destanberg noteerde in 1840 de vangst buiten de Keizerpoort van een steur van acht voet lengte (meer dan twee meter) en 67 kg zwaar².

Op warme zomerdagen genoten, steeds volgens Van Werveke, hele families van de avondzon op de tragel aan de waterkant achter hun huis, of op een pont

of een stevig vast gemeerd bootje. En hij vervolgt: *Heerlijk was de aanblik van onze rivieren: het heldere water waarin de blauwe lucht weerspiegelde, en de waterplanten die langs den boord welig tierden, gaven de indruk van een veelkleurig tapijt, ver over de vlakten uitgespreid.*

In het vierde kwart van de 19de eeuw zag diezelfde Van Werveke dat idyllische beeld totaal veranderen. Meer en meer fabrieken, blekerijen, ververijen en allerhande nijverheden, loosden hun afvalwater in de rivieren. *Vaarwel vischen, visschers, waterplanten, zwemmers! Met de watertochtjes om de goede lucht is het gedaan! Kleurloos zijn nu de stadsgezichten langs de Leie. Onze rivieren zijn uitgestrekte vuilniskuilen geworden, waarop een drabbige korst zwemt en stinkassen uit de opborrelende blazen breken.*

En zo komen we opnieuw terecht bij Maurice Roelants en zijn vuurspokende bengels aan de Tichelrei.

Stilstaand water in het ‘Gentse binnenmeer’

Vooraleer met ons verhaal verder te gaan om in de tweede helft van de vorige eeuw terecht te komen, moeten we aantonen dat al heel lang nog maar weinig watervervuiling de stad binnenkomt. Er is immers geen sprake meer van doorstromend water. Het hele waterloppennet binnen de Ringvaart is niets anders dan een wijdvertakt, zo goed als stilstaand water. Het is als het ware een ‘binnenmeer’, met twee zorgvuldig geregelde waterpeilen, gescheiden door keersluizen³. Weliswaar was er ieder jaar in het vlasrootseizoen overlast, of dreiging van overlast, door aanvoer van rootwater (rotten is gelijk aan rotten) vanuit het Kortrijkse, via de zogenaamde Golden River, alias de Leie. Maar sinds het graven van het Schipdonkkanaal (voltooid in 1856) werd en wordt gemiddeld twee derden van het Leiewater naar het noorden omgeleid, onder andere naar het verlengde van het Schipdonkkanaal dat vanaf Maldegem – Strobrugge tot Heist niet toevallig de volksnaam Stinker meekreeg.

De Bovenschelde bleef voor aanvoer en doorvoer zorgen, maar dat water was relatief zuiver, al werd er in de kranten in het lang en het breed geklaagd over de lozing van zwaar verontreinigd water vanuit de industriezone Tourcoing en Roubaix in Noord-Frankrijk via het Spierekanaal naar de Schelde. Men zocht ook toen al de schuld van wat er mis ging, eerst en vooral bij de ‘anderen’. Maar hoe dan ook, dat Scheldewater was relatief zuiver. Drinkwaterwinningen werden in de 19de eeuw tussen de Bovenschelde en de Ottergemsesteenweg gepland en ook nu nog huizen de kantoren van de drinkwatermaatschappij TMVW / Water-Link nog steeds op de Stropkaai aan de Bovenschelde. Sinds de ingebruikstelling van de Ringvaart (1969) is ook deze aanvoer zo goed als stilgevallen.

Afb. 1. De verdwenen Zaaimanstraat (Dobbelslot) met op de voorgrond een watertrap bij het vuile water van de Tichelrei (eigenlijk Schipgracht). Niet bepaald geschikt om je was te doen. Nu is dit een (meestal) propere steenwoestijn en parking bij de appartementsgebouwen aan de vroegere Volkskliniek (nu onderdeel van Sint-Lucas) en de Groene Briel (foto verzameling Documentatiecentrum DSMG, Begijnhof, Sint-Amansberg).

Dit alles, heel deze lange uitleg, om duidelijk te maken dat de Gentenaars vanaf de tweede helft van de 19de eeuw eigenlijk niemand schuld konden geven van ‘hun’ waterlopenvervuiling, behalve zichzelf.

Van het stinkende watergestel verlos ons

Van het stinkende watergestel verlos ons. Zo betitelde een Gentse krant in 1987 een van zijn overzichten van het jaar 1887⁴. Het Stadslaboratorium begon in die tijd waterontledingen te doen en kwam in cijfers bevestigen wat iedereen al wist. Een Gentse parlementair stuurde een fles met Scheldewater naar de bevoegde minister. Het was een *verschrikkelijk mengsel van alle slach van vuiligheid*. Toen sprak men al over open riolen. De burgemeester verbood vissen en zwemmen binnen de stad, *alsof het nog nodig zou blijven daar zijne lijn uit te werpen of zich de muilplaag te riskeren bij den eersten duik*. Dergelijke hachelijke zwempartijtjes werden al eerder in Ghendtsche Tydinghen beschreven⁵.

De vervuiling werd alsmaar ernstiger en naarmate de welstand in de tweede helft van de vorige eeuw verbeterde, begon men zich hoe langer hoe meer te ergeren aan de stank en de visuele verontreiniging, aan de vuiligheid, goed zichtbaar overal. In de kranten klaagde men over het werpen van huisvuil in de waterlopen en over het lozen van industrieel afvalwater. Ook de overlast door grote openbare werken, metselen van kaaimuren en het Zollikofer - De Vigneplan werd aangeklaagd. Deze gingen gepaard met afdammingen en wegpompen van grondwater, met droogvallen van de waterputten tot gevolg. In de tweede helft van de vorige eeuw verschenen welsprekende foto's in de kranten van drijfvuil allerhande tot in het centrum. De ondertitels lopen over van sarcasme: *Fiere burgers van Gent, er is een geurtje aan* (foto van de Lieve met het Gravensteen op de achtergrond, 1970); *Neusknijpers gevraagd aan de Torekens en het Rabot* (1970); *De Leie is een beerpijp. Golden River biologisch dood* (1989). Men toonde medelijden met de toen nog schaarse toeristen die het waagden aan de Vleeshuisbrug een blik over de reling te werpen. Onder de titel *Eigen schoon* en een griezelige foto van het wateroppervlak aan de Kraanlei, las men: *Afval ligt er stil op het watervlak en vormt een smerige, drassige boel, die de toeristen maar een droevig beeld geven van de zorg voor stedenschoon en netheid van onze huidige gemeentevaderen. Vanaf de Zuivelbrug gezien in de richting naar de Krommewalbrug toe is het zicht "adembenemend", maar dan in letterlijke zin. Vuil allerhande zwalpt er tussen niet nader te bepalen specie, waarvan het soortelijk gewicht minder is dan dat van het water zelf, en dat dus aan de oppervlakte blijft drijven. De zon blakert op al dat goedje van verdachte herkomst en zorgt er voor dat de toeschou-*

Afb. 2. Vuile drab op de Ticherei, alias Schipgracht, zoals die er in de tijd van Roelants kon uitgezien hebben. Links: achterhuisjes van de verdwenen bebouwing aan de Lange Schipgracht (de straat), rechts: de nu nog bestaande zijgevel van de brouwerij De Drie Sleutels (foto DSMG verzameling).

wer niet alleen beeld, maar ook reuk daarbij krijgt. De stinkende brij plakt aan de achterkant van de huizen en deint langzaam uit naar het midden van de groene plas, waar zij een oase vormt en een paradijs is voor ratten en insecten.⁶

Niet enkel in de zomermaanden en in het centrum was er overlast. In februari 1982, putje winter, publiceerde een krant een foto van een jonge man poserend met een neusknipper onder het bordje Ringvaart, met een niet mis te verstane tekst er bij: *Vooraf de Coupure en de Leie langs de Gordunakaai waren zelfs voor verstopte neuzen gemakkelijk te speuren. En verder: Als het nu al stinkt wanneer het koud is, mogen de Gentse feestneuzen zich alvast een kilo wasknijpers bestellen.*

Afb. 3. Iets verderop, zicht van op de Tichelrei met de achterhuizen van de Lange Schipgracht en het nog vuilere water (foto 1947, Stadsarchief), kort voor de uiteindelijke demping (foto DSMG verzameling).

Niet te verwonderen dus dat nog een krant in 1987, uitgeroepen tot ‘Jaar van het Leefmilieu’, kon uitpakken met een aprilvis, die de titel droeg *Deze zomer wordt weer gevisd in de Gentse binnenwateren*. In aanwezigheid van talrijke prominenten zouden niet minder dan tien ton vis (levende volwassen vis!) uitgekieperd worden in het water aan de Graslei, zo werd aangekondigd.

Eerste protesten

De lijnvisserbonden waren inderdaad bij de eersten om de strijd voor zuiver water aan te binden. Ze trommelden hun leden op om zich, al of niet getooid met een gasmasker, aan het vissen te zetten... aan de Korenlei, *waar de oude gevels beschaamd zijn zich in het stinkend sop te moeten weerspiegelen*. De kranten deelden sporadisch speldenprikken uit en namen berichtjes op over accidentele of opzettelijke puntvervuilingen, meestal door olielozingen.

Daarnaast waren er de met de regelmaat van de klok weerkerende reportages over het opvissen van fietswrakken en allerhande rommel uit de waterlopen, uiteraard telkens met fraaie foto's versierd.

Het opkomende toerisme droeg zijn steentje bij. Een Zwitser, die zijn impressies weergaf in een Franstalig weekblad, was overwegend positief, maar: *Un sujet d'amertume cependant, c'est la Lys. Faut-il la comparer à un cloaque malodorant qui signale parfois sa présence à une distance de plus de cent mètres?*

Daarnaast waren er de acties van de niet overdreven talrijke ijveraars voor 'natuur- en stedenschoon', Een vzw S.O.S De Leie, ontstaan na massale eendensterfte door botulisme, ging in 1979 in Afsnee de rivier plechtig begraven, met doodsbrief en alles wat er bij hoort. Het water werd ook een regelmatig terugkerend thema bij de toen ontstane vereniging S.O.S. Gent. Nadat het peperdure project bekend raakte om de Leie op te offeren aan een stadsmetro en een stadsautosnelweg, kwam een stroom van protest op gang. De plannen werden opgeborgen, maar de aandacht voor de kwaliteit en de waarde van de Gentse binnenwateren was aanzienlijk versterkt.

Later, veel later, toen in het water plonzen al mogelijk geworden was, zouden duikersclubs schoonmaakacties beginnen voeren. Die brachten vooral media-aandacht op en dat was en is, samen met sensibiliseren van het publiek, ook de bedoeling van de Big Jump, een jaarlijks terugkerend evenement georganiseerd in diverse Europese landen. In 2006 gebeurde dat in Gent een eerste keer in de Leie aan de Groene Vallei. Pas twee jaar later kon de manifestatie haar vaste stek aan de Portus Ganda innemen. In 2006 en 2007 was er nog te veel drijfafval aan de Rodetorenkaai en werd er chemische verontreiniging vastgesteld.⁷

Op zoek naar de remedie

Er moest een oplossing komen. Dichtgooien kon de zaak niet oplossen, want minstens enkele grote (stinkende!) waterlopen moesten open blijven.

Toch dacht men in eerste instantie aan niets anders. Nadat de enorme vlasspinnerij de 'Grote Lys' in de zestiger jaren van de vorige eeuw afgebroken was en het grote bouwproject Groene Vallei startte, dat de hele zone aan de Nieuwe Wandeling wilde volbouwen, dempte men de restant van de vroegere binnengracht van de stadsverdediging ter plaatse naast de steenweg. Enkel de buitengracht bleef bestaan tussen de Ekkergembbrug en de Driegatenbrug aan de Brugse Vaart. Onder de hoofding *Stinkende waterloop* vergeleek een krant de toestand met Brugge, het 'Venetië van het Noorden'. Dit was echter niet om te pleiten voor verbetering van de waterkwaliteit, maar voor demping.

Enkele jaren later zaten de bewoners van het dichtbij gelegen ‘eiland’ Malem op de klaagstoel. De afvalwaterlozingen van het naast gelegen textielbewerkingsbedrijf Alsberghe-Van Oost gaven er hevige stankoverlast. Als oplossing stelden de bewoners voor de oude Leiearm achter hun tuintjes *gewoon te dempen en in te richten als parkeerruimte. Want nu zijn de straatjes echt overbevolkt met geparkeerde auto’s en weten de omwonenden niet meer waar ze hun voertuigen nog kunnen achterlaten.*⁸

Maar in tussentijd was er iets helemaal anders aan het broeden. In 1969 lezen we in de krant dat er gepleit wordt voor de bouw van zuiveringsstations en de verwerking van afval. Men stelde een aansluiting voor met een bestaande collector in Sas van Gent. Blijkbaar liep een en ander toch niet zo vlot. Vier jaar later lezen we immers dat de Zeeuwen zich zwaar ergeren aan ‘Belgische’ pollutie van hun wateren, vooral vanuit Zelzate en in de Canisvliet (het waren weeral de anderen!). Er zou een pijplijn moeten aangelegd worden naar de Westerschelde bij Westdorpe en volgens de waterverdragen met Nederland moesten de Belgen die betalen.

In die tijd echter kwam een effectief tussen Tesselenderlo en Antwerpen langs het Alberkanaal gerealiseerde, maar nooit in gebruik genomen pijplijn voor afvalwater, alsmear meer in de media onder de weinig flatterende benaming ‘smeerpijp’. Die werd fel gecontesteerd en dat zal bepaald niet bevorderlijk geweest zijn voor het uitbroeden van eventuele dergelijke plannen in het Gentse.

Uiteindelijk zou de oplossing dichterbij huis gezocht worden. Het werd een grootscheeps, langdurig en enorm duur programma van zuivering van het Gentse afvalwater, aangevoerd naar een zuiveringsstation via een collectorennetwerk dat de hele stad omspant. Dat, en alles wat er mee samenhangt, zou een van de belangrijkste episodes uit onze recente stadsgeschiedenis worden, misschien wel de allerbelangrijkste. Ruim voldoende reden dus om er een afzonderlijke bijdrage aan te wijden als afsluiting van deze reeks in een volgend nummer.

Luc Devriese

NOTEN

- 1 Van Werveke, A., ‘Oudheidkundige Kroniek: Het beheer van onze waterlopen in de middeleeuwen’. In de *Gazette van Gent* (5 aug. 1929).
- 2 Destanberg, N., *Gent sedert 1831*, Gent, 1903, p. 258 (2 juni 1840).
- 3 Devriese, L., Het eeuwenoude tweewaterpeilenregime te Gent. In: *Gandavum*, 2006, jg; 11 nr. 2, p. 5-22. De watering wordt gesloten via de Voorhaven, de Oude Dokken en de De Pauwvertakking, verbonden met de Portus Ganda, de Nederschelde verbonden met de Bovenschelde ter hoogte van het Strop.
- 4 Het *Nieuwsbad - De Gentenaar* 8 juli 1987. Dit bericht wordt, samen met alle geciteerde

krantenartikels, in knipselvorm bewaard in de afdeling 'Vliegende Bladen', reeks 'Milieu – Plant - Dier', doos 'Waterverontreiniging en -zuivering' in het documentatiecentrum DSMG, Begijnhof 46, Sint-Amandsberg. Andere krantenberichten in *La Flandre libérale* (12 mei 1960), *Vooruit*, 21 juli 1969, *De Gentenaar* (21 jan. 1970 en 20 sept. 2005), *Het Nieuwsblad* (20 mei, 1975), *Le Courier de Gand* (1 aug. 1980), *Gents Advertentieblad* (feb. 1982 en april 1987), *Het Volk* (15 dec. 1989, 30 okt. 1989) en ongedateerde knipsels. De foto's zijn jammer genoeg niet bruikbaar voor reproductie.

- 5 Devriese, L., Oudtijds zwemmen. In: *Ghendtsche Tydinghen*, 2009, jg. 38 nr. 3, p. 180-190.
- 6 *Vooruit*, datum niet aangeduid op het beschikbare knipsel.
- 7 De Big Jump is een jong initiatief dat in 2002 begon in de Elbe, een van de meest vervuilde Europese rivieren. In 2005 volgde een uitbreiding naar andere Europese landen (*De Standaard*, 13 juli 2009). Gent startte in 2006 (*De Gentenaar* 28 juni 2007).
- 8 *La Flandre Libérale*, 5 april 1973.

100 JAAR GELEDEN: EXPO 1913 DEEL 4 (SEPTEMBER-NOVEMBER)

VOOR U VERZAMELD UIT 31500 EDITIES VAN DE GAZETTE VAN GENT

3 september 1913

Teneinde een verstandhouding te bewerken tussen Frankrijk en Duitsland wordt in het *Feestpaleis* van 10 tot 13 september een congres gehouden. Men zal er de kwesties bestuderen welke kunnen leiden tot een Frans-Duitse toenadering.

Tal van Franse en Duitse geleerden zullen er aan deelnemen. De heer Henri Pirenne, voorzitter van het *Belgisch Ontvangstcomiteit*, zal bij die gelegenheid een redevoering tot verzoening uitspreken.

De leden van het *Interparlementair Vredescongres* zullen op 7 september onze stad bezoeken. Het stadsbestuur zal hen een feestmaal aanbieden. Ook Belgische, Engelse, Zweedse en Zwitserse personaliteiten zullen op de vergadering aanwezig zijn. Te oordelen naar de namen van de personen die tot de beweging toetraden zal er goed werk worden verricht en menig vooroordeel kunnen worden weggenomen.

5 september 1913

Van 1 april tot 31 augustus hebben 29 346 vreemdelingen minstens één nacht te Gent doorgebracht. In deze cijfers zijn niet begrepen de personen die zich gericht hebben tot het *Comiteit ter Huisvesting* en hun intrek hebben genomen bij bijzonderen of in openbare inrichtingen zoals scholen en nachtverblijven. Het bureel van Gent-Zuid heeft ongeveer 17 000 logementen ingeschreven, dat van Gent-Sint-Pieters meer dan 8000 en het bureel aan het rond punt van de Vlaanderenstraat 5000 leden van maatschappijen. Een groot aantal van die reizigers brachten twee en zelfs verscheidene nachten te Gent door.

6 september 1913

De *Automobielclub der Beide Vlaanderen*, de *Wielrijdersbond van Oost-Vlaanderen*, de *Cercle Equestre* en het bestuur van *Oud-Vlaanderen* kondigen voor zondag 14 september een bloemenstoet aan in *Oud-Vlaanderen*. Men voorziet een groot bloemengevecht en wedstrijden voor bebloemde rijtuigen en klederen.

8 september 1913

Op de gronden van het gewezen speelflein in het park verheft zich de menagerie van de gekende dierentemmer *Bostock*.

Zondag ging de gewone avondvoorstelling door. Zij was rond half negen aangevangen en veel volk woonde ze bij. Rond een kwartier na negen trad de heer Dossy, een forse, 42-jarige Fransman, geboortig van Parijs en bestuurder van het beestenspel, de werkkooi binnen, waar reeds zes ruige, Russische beren uit hun hok ingedreven waren voor oefeningen.

Op de eerste zweepslagen zetten de wilde dieren zich log in beweging, snoven in de lucht en grolde af en toe. Enkele oefeningen verliepen in de beste voorwaarden en het publiek juichte de kunde en stoutmoedigheid van de temmer toe.

Doch de heer Dossy had bemerkt dat één van zijn kostgangers niet wel te pas bleek te zijn. Het dier toonde de tanden, liet de tong uit de muil hangen en was uitermate onwillig. De temmer vermaande het een paar malen met een zweepslag en porde het ook aan met zijn vorkje.

De beer bleef koppig en was zeer weerspanning in het uitvoeren van de hem aangeleerde oefeningen. Zo moest hij onder meer op een bankje gaan zitten, maar hij wilde niet en sprong zijwaarts.

Hij draaide achter de temmer om. De heer Dossy, die buiten de onwillige gast ook de andere kostgangers in het oog hield, draaide zich op zijn hiel teneinde het kwade bruintje gade te slaan. Doch door het al te snelle zwenken en met de poot van één der beren in aanraking te komen, struikelde hij en viel.

Schielijk sprong hij recht, maar hij gleed andermaal uit en plofte neer. De onwillige beer sprong op de gevallen temmer toe en beet hem gruwelijk waar hij maar treffen kon. De heer Dossy verdedigde zich echter een ogenblik met reuzenkracht. In de kooi bleven de andere beren tamelijk rustig, uitgezonderd één, die insgelijks op de temmer toestapte en hem een paar beten toediende.

Een door merg en been dringend gegil steeg op uit de toeschouwers. Vrouwen verloren het bewustzijn en kinderen begonnen luidop te wenen. Mannen sprongen weg om hulp te bieden of met hun gezin zo ras mogelijk naar de uit-

gang te dringen.

De heer Dossy zag zich overmand en riep om hulp. Zijn dochtertje stond dicht bij de kooi en gilde om bijstand. De bedienden kwamen met lange vorken en revolvers toegesnel. Men schoot op de beer die nog altijd met de tanden zijn slachtoffer doorploegde. De tweede was na de heer Dossy een paar malen gebeten te hebben log van het slachtoffer weggegaan. De vorken drongen diep in de huid en het vlees van de eerste beer en de kogels vestigden zich in zijn lichaam, maar het woedende dier schudde zich eens en viel toen weer zijn slachtoffer aan.

Een lid van het dienstpersoneel zag dat de wild geworden beer de heer Dossy niet losliet en nam een heldhaftig besluit. Voorzien van vork en revolver rukte hij de deur van de kooi open en wipte binnen. Voordien had men reeds het dochtertje weggedragen dat voor de deur gedrongen was en in bezwijming was neergestort.

De kranige man stapte moedig op de kwade beer toe en bond met hem een vreselijke strijd aan. Andere bedienden slaagden er weldra in al de beren in hun hok te krijgen. Het slachtoffer gaf geen teken van leven meer en werd buiten de kooi gehaald.

De toegesnelde politie, onder leiding van commissaris Piron, trof onmiddellijk de nodige maatregelen. De heer Dossy werd in allerijl naar het *Rode Kruis* gebracht, doch het was te laat. De dood had reeds zijn werk verricht. Men heeft het lichaam naar het gasthuis overgebracht. De beer werd met karabijn-schoten afgemaakt.

In de tent waren banken en stoelen om- en doorheen geworpen. Men zag er platgetrapte manshoeden naast gebroken regenschermen of stuk gegane wandelstokken. Het was een angstwekkende, treurige warboel, getuige van hevige paniek.

De menigte wilde als bezeten de tent uit en plots, men weet niet hoe, werd het nieuws verspreid dat een leeuw was ontsnapt!

Die tijding maakte de talrijk aanwezige menigte krankzinnig van schrik. Men stormde naar de uitgangen of holde de geopende drank- en spijshuizen binnen. Stoelen en tafels op de terrassen werden omgeworpen, deuren dichtgegooid en gebarricadeerd. Maar er was niets... en kort daarna werd alles weer kalm. Doch die tweede paniek had op haar beurt onheilen veroorzaakt. Een persoon was zo deerlijk geschrokken, dat hij een bloedspuwing kreeg. Een andere werd nabij de menagerie in de spiegelruit van een kaaswinkel gedrongen en ernstig gewond.

Een persoon rukte aan de brandmelder op de hoek van de Belvédèrelaan. De pompierpost van de tentoonstelling snelde toe, kort daarop vervoegd door de wacht van de hoofdkazerne. Nu zij er toch waren, hielpen ze om de menigte

gerust te stellen.

Misdadige grappenmakers riepen later nog herhaaldelijk *De leeuw!* en slaagden er aldus in nog mensen aan het lopen te krijgen. Dit vonden zij toch zo plezierig!

Een telegram werd gestuurd naar de heer Bostock om hem van het ongeluk in kennis te brengen. Hij zal terstond uit Londen naar Gent komen. Hij zal zich vergezeld van zijn dierentemmers naar het gasthuis begeven om het lijk te groeten.

De eigenlijke naam van de heer Dossy was Benjamin Collibeaux, tijdelijk gehuisvest in de Zandstraat n° 201. Hij werkte nog maar pas een achttal dagen in de diergaarde, daar de vorige temmer verleden week was heengegaan.

9 september 1913

Zondag was de grote zaal van het conservatorium te Gent bijna vol met zangers en zangeressen die waren opgekomen voor de eerste algemene herhaling van *De Schelde*, onder leiding van de heer Emiel Mathieu.

Er heerste een overgrote geestdrift in de negen Gentse koormaatschappijen, die alle pogingen inspanden om de tweede uitvoering zo mogelijk nog prachtiger te maken dan de eerste.

Uit alle hoeken van Vlaanderen komen de beste berichten toe over de massa Vlamingen welke die dag naar Gent zullen stromen. Het *Feestpaleis* zal voor de opvoering zeker te klein zijn.

In oktober zal in het *Feestpaleis* de derde grote bloemententoonstelling worden ingericht, ditmaal weer door de officiële groep van de hofbouwers. Dan zullen de rozen, rododendrons, azalea's en andere bloemen vervangen worden door chrysanten met de schitterendste kleuren en de grilligste vormen.

De orchideeën die volgens hun aard in alle seizoenen bloeien, zullen weer schitterend aanwezig zijn, want het programma voorziet niet minder dan 35 wedstrijden. Verder zijn er prijskampen voor cyclamen en dahlia's. Er zal insgelijks een afdeling zijn van allerlei fruit en groenten, waarvoor niet minder dan 50 wedstrijden zijn uitgeschreven.

10 september 1913

Morgen zal in de moskee van het *Senegalees Dorp* een tweede doopfeest plaatshebben. Volgens de zeden en gewoonten welke in Senegal in zwang zijn zal men tot het dopen overgaan van mejuffer *Binta Gueye*, geboren in het dorp op 22 augustus laatst. Peter is de heer Singeneyer, meter mejuffer Irma Daem.

Het feest begint om 2 uur. Aan de dames zal suiker worden aangeboden.

11 september 1913

Gisteren heeft om 11 uur op het kerkhof van de Heuvelpoort de teraardebestelling plaatsgehad van de ongelukkige Benjamin Collibeaux. Het muziekkorps van de tentoonstelling woonde de begraving bij.

De heer Emiel Dumourtier, een concessionaris van de *Attracties*, had een inzameling gedaan en een ronde som bijeen gegaard om de begrafeniskosten van de dierentemmer te bestrijden en op zijn graf een gedenkteken op te richten.

Honderd frank werd overhandigd aan de muzikanten van de harmonie voor het opluisteren van de plechtigheid. Edelmoedig hebben zij de hun toegezegde som aan de weduwe van de ongelukkige temmer aangeboden.

17 september 1913

Het Vlaams driedaags muziekfeest in de grote zaal van het Feestpaleis heeft zelfs de hoogste verwachtingen overtroffen. De uitvoering van zaterdagavond, onder het bestuur van de wederzijdse toondichters, werd besloten met *De Vlaamse Wacht* van Oscar Roels en gaf ons reeds een voorsmaak van wat het grootse kunstfeest op zondag zou wezen.

Het was moeilijk de mensenzee te schatten voor de tweede uitvoering van *De Schelde*, maar als het waar is dat de zaal 30 000 rechtstaande personen kan bevatten, dan waren er gisteren minstens 15 000 toehoorders. De meeste overheidspersonen waren niet aanwezig. We bemerkten wel pastoor Hugo Verriest en de heer Stuart, commissaris van Nederland.

Het feest ving aan met het stuk *Rolands Jeugd* van Emiel Mathieu. De heer Meert, één der inrichters van de driedaagse Vlaamse betoging, overhandigde hem een bloemenschoof.

Bij het einde van het tweede deel van het oratorium stond heel de zaal recht voor het *Wilhelmus van Nassauwen*. Waarlijk een roerend toneel.

Nu verscheen de heer Persoons, volksvertegenwoordiger, die de heren Meert en Stevens kwam danken voor het zo welgeslaagd werk:

“Onze taal en onze stam zijn op deze plaats miskend geworden, door op de dag van de *Blijde Intrede* van onze beminde koning Albert hier een uitvoering te houden van de Franse muziek, terwijl er niets anders had mogen weerklinken dan onze eigen taal. Deze hoon is thans uitgewist, dank zij de beide inrichters.

De Vlaamse taal is in haar eer hersteld, maar wij zullen hier nog talrijker terugkeren dan op heden. Het zal zijn om de stichting te vieren van de *Vlaamse Hogeschool* die wij willen en zullen bekomen."

Thans scheen de geestdrift ten top. Zeer moeilijk stilden de toejuichingen, om nog krachtadiger te hernemen toen de heer Mathieu uitriep *Leve Peter Benoit!*

Het derde deel van *De Schelde* voldeed iedereen en het slotkoor werd meezongen door een talrijk publiek, dat de aria *De Vlaamse Leeuw* en andere strijdliederen aanhief.

18 september 1913

Een geweldige brand teisterde de afgelopen nacht onze *Wereldfoor*. In de Belvédèrelaan werden drie spijshuizen en een sigarenwinkel de prooi der vlammen. De brandweer heeft ruim drie uren moeten werken vooraleer het vuur gedoofd was.

De nachtwaker Gérard Delporte was in dienst en deed een poosje na middernacht zijn ronde. In de Belvédèrelaan verzekerde hij zich of de deuren van de talrijke snuisterijwinkeltjes, drankgelegenheden en spijshuizen goed dicht waren. Zo kwam hij tot op honderd meter van de grote parkvijver.

Terwijl hij met de linkerhand aan de deur van de sigarenwinkel *Van Ghelder* stootte, bemerkte hij door het venster van het aanpalend spijshuis *Rheinland* een vuurgloed en in de ruit weerspiegelde zich een laaiende vlam.

Onmiddellijk blies hij op zijn noodhoorn en liep naar het *Burgershuis* op de hoek van de laan waar een brandmelder is geplaatst.

De autopomp en de hulp trein van de post in de tentoonstelling snelden onmiddellijk ter plaatse, waar de brandweer van de kazerne een paar minuten later aankwam met de grote ladder en gans het materieel, uitgezonderd de stoompompen.

Het vuur in het *Rheinland*-restaurant nam bliksemsnel uitbreiding. Het hout van de tentoonstellingsgebouwen was gretig voedsel voor het vernielend element. Van de bewaker was geen spoor. Men had een deur ingebeukt en naar de man geroepen, doch geen antwoord werd ontvangen.

De vuurpoel bereikte nu ook de sigarenwinkel *Van Ghelder*; het rechts aanpalende lokaal van de *Verenigde Onpartijdige Bakkersbazen* en sprong over naar het *Burgershuis*. Een hele rij werd door de vlammen aangetast.

Onze kranige brandweer werkte met al het beleid en de kunde welke haar sieren en weldra spoten 14 lansen een vloed van water op de vlammenbouw. Twaalf spuiten werden door de waterleiding gevoed, twee door de grote autopomp aan de vijver, waar de *Water-Chute* is opgesteld.

De hemelhoog opslaande vlammen verwekten een aanzienlijke klaarte en de hitte was verzengend, zodat de pompiers zich op een tiental meter van de vuurpoel dienden te houden. Tijdens de brand lieten zich in *Rheinland* enkele ontploffingen horen. Het waren zes scheikundige bussen gas om het bier op te jagen die sprongen.

Niettegenstaande het nachtelijk uur was er een aanzienlijke menigte ter plaatse. De politiepost van de tentoonstelling en de nachtpolitie vervulden de orde-dienst.

Toen de brandweer bemerkte dat de gebouwen niet meer te redden waren, bepaalden zij er zich zoveel mogelijk toe het vuur te beperken. Er bestond veel vrees dat het tegenover het brandend perceel gelegen paviljoen van *Vooruit* en de daaraan palende drank- en spijshuizen in brand zouden geraken door overslaande vlammen en het neervallen van vuursprankels. Onze pompiers wisten dit echter te beletten.

De bakkerij van het *Burgershuis* paalt aan het laatste woonhuis van de Parklaan, betrokken door de weduwe Rinskopf. De ganse zoldering brandde af en het dak van het belendend huis van majoor Polsenaere werd ook vernield. De aangerichte waterschade is er aanzienlijk. Na drie uren waren de vlammen gedoofd.

Verscheidene hoofdpersonen van de tentoonstelling bleven lang ter plaatse. De heer schepen De Bruyne was ook aanwezig. De vijf kleine wichtjes die in de *broeikas* een twintigtal meter van de vuurgloed lagen, werden voorzichtigheidshalve weggebracht naar het politiebureel en later naar het paviljoen van het *Rode Kruis*.

Twee vrouwen die 's nachts in het Burgershuis verbleven moesten in allerijl de vlucht nemen. De prachtige herdershond van de inrichting der *Verenigde Bakkersbazen* is in de brand omgekomen.

Over een uitgestrektheid van 40 meter is langs de rechterzijde van de laan alles platgebrand. De schade wordt geraamd op 400 000 frank.

Het schijnt zeker te zijn dat de brand is ontstaan door een bouwfout in de schouw van het Duits koffie- en spijshuis *Rheinland*. Het parket zal een onderzoek instellen. Nadat alles met de verzekering vereffend is hoopt men het Burgershuis weer te kunnen inrichten. Niet zoals het geweest is, doch op de grond zal een overgrote tent worden opgeslagen.

22 september 1913

Gezien de overgrote bijval welke de verschillende kinderfeesten in de *Wereldtentoonstelling* genoten hebben, heeft de heer Adolf Hoefman de nieuwe kinderoperette *Assepoester* op touw gezet, in vier bedrijven, met balletten

en apotheosen. Het feest zal zondag om 5 uur in *Oud-Vlaanderen* plaatshebben na het sluiten van de hallen.

25 september 1913

In het *Feestpaleis* is het congres voor de Duits-Franse toenadering geopend. Men zal enerzijds de noodzakelijkheid onderzoeken om door het ware woord en het gezond verstand te antwoorden op de onrechtvaardige aanvallen en de veldtochten van kwade trouw, begonnen in een onwillige of slecht ingelichte drukpers, anderzijds de gestoorde eigenliefde van beide landen trachten te bedaren, in plaats van onophoudelijk eerdere grieven op te rakelen en de driften aan te hitsen.

De heer senator Coppieters woonde de vergadering in één der zalen bij. De heer Gullaux, algemene secretaris van het *Frans-Duits Toenaderingscongres* gaf lezing van ingezonden brieven die een vredesgeest en vriendschapsbetrekkingen tussen de natiën laten blijken.

Ook werd onderzocht welke de beste middelen waren om de Belgische drukpers tot de toenadering te doen meewerken. Een voorlopig comiteit werd opgericht, om in de loop van de volgende winter een vergadering van Franse en Duitse dagbladschrijvers te Gent bijeen te roepen. De leden van de conferentie hebben een schrijven opgesteld aan de mogendheden die op de *Derde Vredesconferentie* waren vertegenwoordigd.

28 september 1913

De stedelijke commissies van financiën en het betwistbare zijn door het schepencollege in kennis gesteld van een ernstig geschil tussen de stad, eigenares van het *Flandria Palace Hotel* en de heren Gompel en Lissanski, de huurders. Deze eisen van de stad een schadevergoeding voor de vertraging in de voltooiing van het gehuurde gesticht, bepaald op 500 frank per dag te rekenen van 15 maart voor elk der bestendige en voorlopige hotels.

Deze vraag scheen het schepencollege terecht. Het neemt aan dat een zekere vertraging bestond en heeft met de heren Gompel en Lissanski een regeling gesloten, waarbij hun een vergoeding wordt bepaald van 32 500 frank, te nemen op de huishuur. De huurgelden van 15 maart tot 1 juni 1913 worden kwijtgescholden.

De commissies hebben geoordeeld dat de overeenkomst gewettigd is door de werkelijke vertraging en ze eenparig goedgekeurd.

30 september 1913

In de stedelijke raad vroeg de heer Lootens de aandacht van het stadsbestuur voor de grote werkloosheid die thans heerst en met de winter nog zal toenemen. Bij de metsers en de metaalbewerkers is het een echte crisis, niettegenstaande de tentoonstelling. De heer Anseele toonde dit met cijfers aan.

De heer Coppieters verklaarde dat wat betreft de bouwnijverheid, in de maand december 500 tot 600 werklieden zullen gebezigd worden aan de afbraak van de tentoonstelling. Hij zal zijn best doen opdat de ondernemers zoveel mogelijk Gentse werklieden zouden aanwerven.

4 oktober 1913

De herfst is het voordeligste tijdstip voor een bezoek aan het schilderachtig park met zijn eeuwenoude bomen. Bij die eigenaardigheid van waarde moeten de *Herfstfloralien* worden gevoegd welke van 23 tot 28 oktober zullen plaatshebben in het uitgestrekt *Feest- en Hofbouwpaleis*. Ze zullen aan de bezoekers de herinnering laten van een chrysanten-apotheose.

Op de Maria-Hendrikaplaats is de prachtige mozaïekvloer met allegorische beelden voltooid en het geheel wordt door elkeen bewonderd. Men klaagt echter algemeen dat er te weinig banken zijn.

6 oktober 1913

De koning zal op maandag 27 oktober de *Wereldtentoonstelling* een laatste maal bezoeken bij de officiële prijsuitreiking van de bekroonde tentoonstellers in het *Feestpaleis*. Z. M. zal die plechtigheid voorzitten, juist gelijk hij deed bij de opening.

De bijna 6000 leden van groepen en klassen zullen plaatsnemen in het middendeel van de grote zaal. Het publiek wordt toegelaten. Op het verhoog zal een natiën- en bloemenstoet voorbijtrekken.

8 oktober 1913

Het driedaags Vlaams kunstfeest heeft een tekort gelaten van 3 800 frank. Dat moet aangevuld worden door vrijwillige bijdragen, te zenden aan de heer A. Stevens.

10 oktober 1913

De opperjury van de *Wereldtentoonstelling* heeft de eervolle onderscheiding van de *Grote Prijs* toegekend aan de *Afdeling der Beide Vlaanderen van de Bond der Belgische Drukkers*, voor de inrichting van het perssalon in de tentoonstelling.

18 oktober 1913

Eén der Senegalezen die in de *Wereldfoor* verblijven is overleden aan een hartziekte. Het is *Madi Diali*, afkomstig van Dakar, 20 jaar oud. Het lijk werd naar het dodenhuis overgebracht. De begrafenis zal plaatshebben op het gemeentekerkhof.

19 oktober 1913

Z. M. koning Albert is stipt in Gent-Sint-Pieters aangekomen. Een hofberline was aan de gewone trein gehecht. De koning en zijn gevolg stapten dadelijk in de hofautomobielen en reden langs de Musschestraat naar de Erelaan.

In het *Paleis der Schone Kunsten* werd hij verwelkomd door de heer Jan de Hemptinne, algemene commissaris en de heren Cooreman en Braun, voorzitters. De koning drukte beiden de hand en betoonde aan de heer Braun al zijn deelneming over het wreed verlies van zijn zoon, dat hem onlangs getroffen had. De koning trad dan onmiddellijk het voorsalon binnen en ving zijn bezoek aan.

In de *Hal der Machines* waren al de tentoonstellers in hun stands aanwezig en alles was er in werking. Hier trad de koning op als een ware techniek en deed zich uitleg geven over de voordelen van machines.

Om 4 uur 20 ging Z. M. naar het *Paleis van het Licht*, waarvan de hal betoverend was. Ook hier werden hem de exposanten voorgesteld.

Rond 5 uur ging Z. M. naar de leerlingen van de *Stedelijke Academie der Schone Kunsten*. Daar werd hij ontvangen door de heer Delvin. Het was echter reeds zo donker, dat men van de uitgestalde werken niet veel meer kon zien en het bezoek was dan ook gauw afgelopen.

In de *Hal der Locomotieven* werd de vorst begroet door de heer Schubert, ingenieur van de Franse *Noordercompagnie*, die hem de verschillende stelsels van Franse stoomtuigen toonde. Daarna werden ook de Belgische bezocht.

Aan de heren Braun, Cooreman en Jean de Hemptinne verklaarde hij zeer verrukt te zijn over het bezoek. De koning reed in auto met zijn gevolg naar de Sint-Pietersstation en verliet om 5 uur 26 onze stad.

Op 27 oktober zal om 2 uur 's namiddags in het *Feest- en Hofbouwpaleis* in tegenwoordigheid van de koning de bekendmaking van de beloningen plaatshebben. De leden van de Kamer en de Senaat zijn tot de prijsuitreiking uitgenodigd. Er zal een bijzondere trein zijn voor de Wetgevende Kamers en een andere voor het *Corps Diplomatique*. Voor deze plechtigheid werden door de regering 7 600 uitnodigingen verzonden.

Het *Internationale Home voor Jonge Meisjes* dat voor de *Wereldtentoonstelling* werd opgericht heeft zoveel diensten bewezen, dat het damescomitee besloten heeft een bestendig *Vrouwentehuis* te stichten. Het zal in de Kammerstraat n° 32 op 15 november geopend worden.

Het plan van de heer Burvenich voor de *Herfstfloralien* in de warme serre van het *Feestpaleis* is opgevat in regelmatige stijl, met ronde perken en rechte lanen. In de perken zullen de ingezonden planten worden tentoongesteld. In de rechte lijnen plaatst men lange tafels voor de uitstallingen van groenten en fruit. Men verwacht overheerlijke druiven.

Langs de wand richt de Franse afdeling een tentoonstelling in die echt schitterend beloofd te zijn, met onder andere reusachtige chrysanten in volle bloei, als fantasiebomen gekweekt. Hoe men die planten onbeschadigd uit Frankrijk naar Gent gekregen heeft is onbegrijpelijk.

De kant van het *Feestpaleis* wordt bijna geheel ingenomen door de orchideeën van de heer Pauwels uit Merelbeke.

Eén zijkant zal verborgen zijn achter een bos van allerlei gekleurde chrysanten, een zeldzame inzending van mevrouw Morel de Westgaver, waarvan de schakeringen op een buitengewone wijze in een spiegelgalerij worden weerkaatst. Aan de overzijde zal een soortgelijke inrichting te bewonderen zijn van de heer Firmin De Smet.

Tussen de vier ramen van dit toverachtig kader zal men een schat aan herfstbloemen kunnen bewonderen, waaronder honderden orchideeën van de griligste vormen en kleuren, die op lange traptafels worden uitgesteld.

Bij politiemaatregel en teneinde alle overrompeling en beschadiging te vermijden, moet een inkomgeld worden betaald van 50 centiemen per bezoeker.

21 oktober 1913

Op de *Grote Markt in Oud-Vlaanderen* werden gisteren ten overstaan van een talrijk opgekomen menigte toeschouwers de oefeningen met politiehonden gehouden. Men bemerkte er oppercommissaris de heer Van Wesemael. De kunstig afgerichte, vernuftige honden voerden vanaf het eerste tot het laatste

nummer alle oefeningen met de meeste stiptheid uit, onder andere hoogte- en breedtesprongen, het opzoeken en verdedigen van voorwerpen, het in bedwang houden van inbrekers en dieven, enz.

22 oktober 1913

Adolphe Pégoud, de stoutmoedige Franse luchtvlieger die gans de wereld in verbazing bracht door met zijn hoofd naar beneden te vliegen en thans te Wenen zijn buitelingen vertoont, komt naar Gent op 3 november, sluitingsdag van de *Wereldfoor*.

De aangegane onderhandelingen zijn gelukt. Gent zal dus na Parijs, Londen en Wenen de *looping the loop* in aeroplaan te aanschouwen krijgen. Hij zal om 11 uur 's morgens en om 3 uur 's namiddags buitengewone vluchten doen boven het Sint-Denijsplein. Plaatsen zijn te bekomen aan 2 frank, 1 frank en 50 centiemen.

24 oktober 1913

Zaterdag om 3 uur zal de heer Gerardeau in de voordrachtzaal van de Franse afdeling een voordracht geven met talrijke proefnemingen over de draadloze telegrafie. Zijn toestellen zijn reeds geplaatst en men hoopt tijdens de voordracht telegrammen te ontvangen van de Eiffeltoren van Parijs.

Met het einde van de *Wereldtentoonstelling* zijn er natuurlijk aan de stands koopjes te doen en vele bezoekers maken daar gebruik van om zich één of ander voorwerp aan te schaffen. Zij moeten zich echter door de verkopers een *bewijs* doen afleveren dat zij dit of dat voorwerp gekocht hebben.

Het model van zulk *getuigschrift* is door het reglement van de tentoonstellers opgelegd. De bewakers mogen bij gebrek aan het vertoon niemand met enig pak uit de tentoonstelling laten vertrekken.

Zo zagen wij gisteren met de valavond twee vrouwen, zwaar met pakken geladen en voorzien van een eenvoudig op wit papier geschreven kwijtschrift, die niet buiten mochten gaan vooraleer het reglementair uitgangsbuletin te hebben gehaald.

25 oktober 1913

In een persgesprek met de dagbladschrijvers heeft de heer Braun over onze *Wereldfoor* het volgende verklaard:

“Wij hebben niet erg te klagen. Ik geloof dat de ontvangsten zo groot zullen zijn als te Luik. Onze algemene uitgaven zijn echter wat hoger geweest. Er zullen ons wel vele kostbare gebouwen overblijven. Wij zijn nogal door het weder begunstigd geworden, vooral tijdens het naseizoen.

Zeeland, Engeland en het Noorderdepartement van Frankrijk leverden het grootste aantal bezoekers. Het Walenland schijnt de tentoonstelling geboycot te hebben. In alle geval hopen wij zonder tekort te sluiten.”

28 oktober 1913

Duizenden waren naar het *Feestpaleis* gestroomd om de plechtige prijsuitreiking bij te wonen, die voorgezeten werd door Z. M. de koning. De heer Hubert, minister van arbeid en nijverheid, nam als eerste het woord.

“Het ogenblik der sluiting van de *Wereldtentoonstelling* is aangebroken. Het is dank zij de bescherming van de koning en de milde steun van de regering en de stad Gent, dat een grootse bijval werd behaald. Ze werd geopend midden de bloemen en sluit nu in dezelfde omstandigheden. Thans is het ogenblik aangebroken van de beloningen aan de overwinnaars van dit vreedzaam tornooi.

Door de bijtreding van de tentoonstellers op gebied van nijverheid, koloniën, handel, kunst en wetenschappen was er zeer veel te leren en het aantal bekroonden is dan ook zeer groot.

Binnenkort zal dit reuzenwerk worden afgebroken en niets of weinig overlaten, doch de *World's Fair* zal een duurzame herinnering prenten in de harten van al deze die meewerkten aan haar oprichting.”

Daarna sprak de heer Braun tot de koning.

“Wanneer de *Internationale Tentoonstelling* binnen enkele dagen tot haar einde zal gekomen zijn, zal zij toch niet geheel verdwijnen. Men zal met de dichter Horatius kunnen uitroepen: *Non omnis moriar! - Ik zal niet geheel sterven, maar in mijn werken voortleven!*

Het *Feestpaleis* wordt een blijvend aandenken. Er zijn instellingen waarvan thans de grondvesten werden gelegd en een langdurig bestaan beloven, de verbetering en verfraaiing van het landelijk leven bij voorbeeld.

Wanneer de vlaggen der vreemde natiën niet meer boven onze Vlaamse grond zullen wapperen, zullen wij onze gasten niet vergeten, wel integendeel. De welwillendheid die zij ons betoonden zal bij ons volk in de gedachtenis blij-

ven. In hun haardsteden weergekeerd zullen de vreemde gasten onder hun landgenoten ijveren om de banden van hartelijke, internationale vriendschap nog nauwer toe te halen.

De stad behoudt het prachtige paleis waar wij ons bevinden. Indien onze wens zich verwezenlijken zal er een bestendige wintertuin worden geschapen, die een nieuwe aantrekkelijkheid zal zijn voor onze bloemenstad. Ook menige kunstwerken zullen ons blijven en onze musea verrijken.

Een zekere treurnis is eigen aan alle zaken die op hun einde lopen, doch met aangroeiende geestdrift begroeten wij de onuitwisbare herinnering aan alle werk en gedachten, waaruit dit machtig geheel is gesproten en het wellukken waarvoor zoveel goede wil is samengevloeid. Uit deze samenwerking zullen nieuwe bronnen spruiten van heil voor de nakomende geslachten, van voorspoed voor onze stad en haar glorierijke toekomst."

Men overhandigde aan de koning een prachtig ingebonden palmaresboek en een diploma voor hem en de koningin. Daarna ontvingen de hooggeplaatste personen uit de handen van de koning een herinnering.

Aan elk van de algemene commissarissen werd één der Belgische ridderorden toegekend. Na een muzikale inleiding werd door een aantal danseressen een *stoet der Natiën* voorgesteld, waarvan de hulde aan *Het Werk van den Ibis* het best gelukt was. Zoals men weet stelt de koning zeer groot belang in deze organisatie.

Om 4 uur was de plechtigheid afgelopen. De koning bracht daarna een bezoek aan de *Herfstfloralien* en verliet in auto het *Feestpaleis*. Stipt om 5 uur voerde de trein hem naar de hoofdstad terug.

Het *Vlaams Comité* vergaderde onmiddellijk na de prijsuitreiking en tekende bij het Uitvoerend Comité krachtig verzet aan tegen de uitsluiting van de Nederlandse taal bij die plechtigheid.

28 oktober 1913

Andermaal is onze *Wereldfoor* door een brandramp geteisterd. Er werd voor 200 000 frank schade aangericht. Reeds 4 maal hield het vuur er op hevige wijze huis.

In de aanvang van de Belvédèrelaan, dichtbij de grote vijver, stond voor de brand op de hoek rechtover het *Burgershuis*, dat onlangs ook door de vlammen werd verteerd, het paviljoen van de maatschappij *Vooruit*. Daarnaast verhief zich het Duits spijshuis *Ober Bayern*, bij het volk beter bekend onder de naam *Kulmbach* en daaraan palend een inrichting waar vroeger kaas werd verkocht, maar sinds geruime tijd een *Smyrnabazar* ondergebracht was, een ver-

koopgelegenheid van Oosterse tapijten, die toebehoorde aan de heren Voghelaere-Temsit & C°.

Gisteravond om 8 1/2 uur werd de inrichting van Vooruit gesloten. Enkel een paar vrouwen bleven er nog tot rond 9 uur om alles gereed te maken voor de volgende dag. In *Ober Bayern*, met een keuken waar alles gaar werd gemaakt, had men rond 10 uur gesloten. Niet het minste onraad was er dan te bespeuren.

In *Ober Bayern* wordt evenals in *Vooruit* 's nachts gewaakt. Enkele minuten na 2 uur bemerkte de bewaker van het Duits spijshuis een vuurgloed in de richting van de keuken. Plots sprongen hevige vlammen hem tegen, welke bliksemsnel om zich heen grepen in het droog hout waaruit tentoonstellingspaviljoenen opgetrokken zijn.

De waker stormde roepend naar buiten en loste in de Belvédèrelaan vijf revolvershots, waarop andere bewakers en de politie kwamen toegesnel. De pompierpost en de brandweerkazerne werden opgebeld bij middel van het verwittigingstoestel aan het *Burgershuis*.

Een lichte wind blies uit het zuiden en dreef de vlammen in de richting van het paviljoen van *Vooruit*. Een paar minuten na de aankomst van de pompierpost der tentoonstelling traden verscheidene lansen in werking. Twee werden gespijst door de autopomp aan de grote parkvijver. De brandweerlieden van de middenkazerne werkten met 12 lansen die langs alle zijden waren opgesteld. Het vuur bond een hevige strijd aan met het water. De woonhuizen in de Fortstraat konden gevrijwaard worden.

Van het Duits spijshuis *Ober Bayern* ligt alles plat. Een klein deel van de tapijtwinkel is verbrand. De tapijten konden bijna alle tijdig worden weggehaald. Het water heeft er echter lelijk huisgehouden.

Het paviljoen van *Vooruit* had het erg te verduren. De bakkerij, de keuken, een aanzienlijk deel van het koffiehuis alsmede de keldering waar heel wat bier en wijnen lagen, werden vernield. De brand is naar een voorlopig onderzoek uitwees ontstaan in de keuken van *Ober Bayern*. Hoe weet men niet. Het parket kwam ter plaatse een onderzoek instellen.

29 oktober 1913

Reeds van gisteren rond 9 uur waren ploegen werklieden in het erg geteisterde paviljoen van *Vooruit* druk aan de arbeid om zoveel mogelijk de schade aan het koffiehuis te herstellen. De heer Anseele was om 7 uur reeds ter plaatse om de nodige maatregelen te treffen. De werklieden van gas- en waterleiding herstelden de toevoer. 's Middags was alles klaar en in de namiddag bestelde men er al volop.

De bakkerij zal niet herbouwd worden, daar binnen enkele dagen de tentoonstelling immers sluit. Het *Ober Bayern* wordt niet meer vernieuwd..

30 oktober 1913

De branden barsten in de *Wereldtentoonstelling* op een onrustbarende wijze uit. Gisteravond ontstond een nieuwe vuurhaard, namelijk in de schilderachtige wijk van *Oud-Vlaanderen*. Al de branden die ons tot nu toe teisterden braken uit in plaatsen waar vuur gemaakt werd of waar door onvoorzichtigheid of nalatigheid van bewoners of verbruikers het ontstaan van de brand kon verklaard worden.

Ditmaal echter ontstond het onheil in een onbewoond huisje dat diende als doorgang aan het personeel.

De harmonie gaf op de *Grote Markt* van 6 tot 8 uur een concert en het was gedurende de rustpauze dat de brand werd opgemerkt. De brigadier-bewaker De Vis, die van dienst was aan de ingangspoort nabij het *Krijgsdiorama*, zag een grote vlam opslaan uit één der huisjes op het koertje van het *Alynsgodshuis*.

Hij gaf onmiddellijk alarm en nog geen twee minuten later was de bestendige brandweerpost ter plaatse, die dadelijk met een paar lansen het vuur aanviel, dat inmiddels reeds naar de aanpalende huisjes was overgelopen. Eén diende als nougatwinkel, in een ander verkocht men naaigoed.

Een paar minuten later kwam de brandweer uit de stad toegesnel en nu werd de vlammenzee, die intussen fel was aangegroeid, langs alle kanten tegelijk bestookt. De Parijse brandweer, die bijzonder gelast is met het toezicht in de Franse hallen, was ook dadelijk aanwezig en zond over de daken stralen water op de vuurpoel.

De vrees voor uitbreiding langs de cirkelvormige gebouwen was zo groot geworden, dat men om het vuur af te zonderen een sigarenwinkel en het huisje van de chocolade *Kwatta* neerhaalde. Daardoor werd de brand langs daar zo krachtadig afgesneden, dat het magazijn *Caron* bijna geheel ongedeerd bleef.

Het vuur was ontstaan in het leegstaande huisje naast dat, betrokken door de koperslager Van de Woestyne. Het zette nu vooral langs de overkant zijn verwoestingen voort en dreigde het prachtig *Alynsgodshuis* te vernietigen, waar een kinderbroeikas is ingericht. De kindertjes werden spoedig in veiligheid gebracht, terwijl men in de andere huisjes trachtte te redden wat er te redden was.

Van al de huisjes op het koertje werd het dak vernield en vele koopwaren zijn door het vuur of het water bedorven. De pompiers moesten lang de rokende puinen besproeien, om alle gevaar af te weren. De schade beloopt 30 000

WIT OF ZWART

Vermaard Blijspel in vier bedrijven door
H. VAN SEYMORTIER en HENRI VAN

DAELE

M

Vanaf de eerste uitvoering op 22 december lokte het gelegenheidsblijspel in de Minard schouwburg volle zalen en won het de gunst van het publiek. Het scenario was opgebouwd rond het verblijf van de Senegalezen te Gent.

frank.

Vuurgensters werden door de wind meegevoerd en vielen honderd meter verder op het zeil van *Het Lustige Wiel*, opgesteld in de boomgaard. Een politieagent kon het met de hulp van enige personen afrukken en daardoor bleef de barak behouden.

Van zodra het alarm gegeven werd sloot men de poorten die uitkomen op de Kortrijksesteenweg en in de tentoonstelling, om alle overrompeling te vermijden. Later kwam een afdeling gendarmen de ordedienst van de politie versterken.

31 oktober 1913

Adolphe Pégoud zal maandagmorgen te Gent aankomen. Een toestel met één zitplaats en een motor van 50 paardenkracht wordt uit Parijs naar het Sint-Denijsplein opgestuurd. Het zal door mecaniciens van het huis Blériot in regel worden gesteld en gereed staan voor gebruik. De aeroplaan door Pégoud in Duitsland gebezigd zou hier niet intijds kunnen aankomen.

De heer August Breyne, voorzitter van de *Aeroclub der Beide Vlaanderen*, heeft bericht ontvangen dat de minister van oorlog de militaire luchtvlieger Henri Crombez gemachtigd heeft langs het luchtruim van Gent de beker af te halen, welke hem door de *Club* geschonken wordt ter gelegenheid van het Belgisch hoogterecord, dat hij bij zijn vluchten te Gent op 3 550 meter bracht. De ministers die bij de sluiting van de *Wereldtentoonstelling* het banket bijwonen in het *Hedendaags Dorp* zullen insgelijks naar het plein komen.

1 november 1913

Evenals bij de *Wereldtentoonstelling* van Luik in 1905 en Brussel in 1910 zal men te Gent sluiten met een internationaal verbroederingsfeest voor de 750 bedienden in het *Hofbouwpaleis*, ingericht op maandag 3 november om 8 uur 's avonds.

Dit sluitingsfeest voor het personeel staat onder de bescherming van de algemene commissaris der regering en het *Uitvoerend Comité* en wordt bekostigd met de toelagen van de tentoonstelling, de Belgische en de vreemde afdelingen.

Om 6 uur worden de genodigden ontvangen en om 8 1/2 uur begint het groot feestmaal. Tijdens het banket zal men kunnen genieten van een puik concert door de harmonie van de tentoonstelling en opzettelijk daartoe uitgenodigde kunstenaars. Om 10 1/2 uur vangt het groot bal aan, met nieuwe dansen en uitgekozen tussenspelen. De inschrijving bedraagt 3 frank.

3 november 1913

De algemene commissarissen van de Engelse en de Franse afdelingen moeten aan de Belgische regering gevraagd hebben buitengewone veiligheidsmaatregelen te willen nemen, aangezien zij dreigbrieven ontvangen hadden - of brieven van *lollekensheren?* - waarin booswichten aankondigden dat zij hun hallen met dynamiet zouden doen springen en de rest in brand steken.

Wegens de grote bijval van de Perzische afdeling heeft de heer Coutermans, algemene consul van Perzië te Antwerpen, aan de dames Cooreman, Braun en de Hemptinne een som van 2000 frank geschonken voor het kerstfeest der arme kinderen van de stad Gent.

4 november 1913

Reeds van 8 uur heerste een ongewone drukte in de stad. Iedereen wou de luchtacrobaat Pégoud gaan bewonderen...

***Voor het volledig verslag over het spektakel verwijzen we naar "Sint-Denijs-plein, de prille jaren als vliegveld - deel IV (1908-1930)", Ghendtsche Tydinghen juli-augustus 2011, pagina's 330-334.*

Gisteravond had in het *Feestpaleis* het banket plaats, aangeboden aan de medewerkers en bedienden. Er waren ongeveer 800 disgenoten. De heer Van de Vijvere, minister van spoorwegen, vereerde het feest met zijn tegenwoordigheid. Hij begon met alle landen te bedanken voor hun deelneming aan de *Wereldfoor* en bracht hulde aan degenen die hadden meegewerkt tot de bijval. Hij was wel wat bekommerd om het feestmaal te komen bijwonen. Het leek wel het doodsmaal van de tentoonstelling. *Maar neen, vervolgde hij, ons afscheid is geen sterven. Het is als het aanbreken van de herfst in volle pracht, die zijn tooi aflegt om de grond te bevruchten. Na de Wereldfoor zal het heerlijk samenvoelen tussen de vreemde natiën en ons geliefd Gent meer dan ooit worden verwekt.*

Te midden van de grootste geestdrift werd de volksaria *Waar kan men beter zijn!* gespeeld. De heer Coppieters bracht nog een treffende hulde aan al de nederige medewerkers die hij als bestuurder zes maanden lang aan de arbeid heeft gezien en aan twee van hun voormannen, de heren Van de Voorde en Cadola.

Na afloop van het maal had in de kleine zaal een dansfeest plaats, waarbij het er zeer lustig aan toeging en het was over middernacht toen de laatste feestvierders de tentoonstelling verlieten.

5 november 1913

Het bezoek aan de *Wereldtentoonstelling* ging maandag, laatste dag van de opening, alle gedachten te boven. Na de vliegtochten van Adolphe Pégoud werden de loketten bestormd en bij de sluitingstijd bedoeg de ontvangst nage-noeg 22 000 frank!

Heden avond zullen de talrijke toegangen langs waar gedurende meer dan zes maanden miljoenen bezoekers, nieuwsgierigen en leerlustigen binnen traden, voor het publiek worden gesloten.

In het geheel heeft de *Wereldfoor* met haar talrijke en prachtige hallen waarvan de bouwtrant algemeen geprezen werd en haar brede en sierlijk beplante lanen, op al de bezoekers een diepe indruk gemaakt. Ze waren een echte nieuwigheid op gebied van tentoonstellingen.

Het Algemeen Bestuur had wat betreft de bezoekers een ontvangst voorzien van 1 200 000 frank. Zij beliep 1 250 000 frank, dus meer dan te Luik maar minder dan te Brussel. Het cijfer van de abonnementen bleef beneden de verwachting.

Welke ook de financiële uitslagen van de onderneming mogen zijn die men eerst binnen enige tijd bepaald zal kennen, menen wij gerust te mogen zeggen dat de gevolgen voor onze stad van het grootste belang zullen blijven. Gent is voortaan de wereld door gekend.

Onze stad zal van nu af naast alle grote hoofdsteden voorkomen op de reisplannen van de toeristen die aangelokt door de *Wereldfoor*, Gent hebben leren kennen als een stad van handel en nijverheid, scheepvaart, kunsten en wetenschappen, sierteelt en merkwaardige gebouwen.

Te rekenen van maandag om middernacht zijn al de abonnementen voor de *Wereldfoor* afgeschafte, die officieel haar poorten sluit. Vanaf dinsdag is gedurende acht dagen van 10 tot 4 uur de toegangsprijs per persoon bepaald op 1 frank.

Een groot aantal tentoonstellers is reeds begonnen aan het inpakken en wegbrengen van hun uitgestalde voorwerpen. Enkele afdelingen zullen binnen een paar dagen geheel ontruimd zijn.

De *Wereldtentoonstelling* is gesloten. Zo langzaam men in de Belgische afdeling te werk ging toen het er op aankwam zijn artikelen in te zenden, zo spoedig gaat men nu te werk om er alles uit te halen. Het is een onafgebroken stoet van rijtuigen, wagens en camions, die allerlei voorwerpen wegbrengen welke door honderden werklieden en bedienden uit de voorheen zo smaakvolle uitstallingen worden weggehaald.

Gisteren is men vroeg in de morgen aan de afbraak begonnen van de belem-

De Heeren ZOETEKOEK, SENATOR PUNCTUM, SMETJE SMEE, T'SEPPE van Kwaadrecht en CORDEMANS.

De Heeren BRAS DE FER, DOMINO, KO, LAMPOLIE, BRUINVISCH, enz.

Madame MARIANA met hare broeders DAVID, BARTHON, POINCARRE, enz.

Geheel de familie TAFELLIKKERS, BANKETSMEEDERS, enz.

Melden u met groote droefheid het verlies dat zij komen te ondergaan door het overlijden der

Gentsche Wereldtentoonstelling

Hunne teergeliefde Dochter, Zuster en Nicht, bezweken na eene langdurige ziekte, een te kort nalatende van

4.000.000 Franken.

MEDEBURGERS ! In deze bittere stonden, is het voor de vaders, oomen en neven een zaligen troost te weten dat gij met gekende edelmoedigheid dit te kort zult dekken.

Velen onder u hebben met dit doel reeds den wensch uitgedrukt het bedrag hunner belasting-briefjes voor het minst met de helft te zien verdubbelen.

Dank voor dit blijk van deelneming in naam van ons allen.

De plechtige teraardebestelling die gij wel zult gelieven met uwe tegenwoordigheid te vereeren, (lijk tegenwoordig) zal plaats hebben in de groote Kemeelzaal der tentoonstelling. Zij zal vooraf gegaan worden door eene lijkrede, uit te spreken door Kolonel Arlekijn, en daarin zal de redenaar handelen over de ziekte der dierbare afgestorvene en de middelen aangewend om haar te genezen. Men zal er uit zien dat er geen kosten gespaard geweest zijn om het kind gezond te maken. Aan **Sachlari**, het **Imperial Cholr**, **Olympia** en aan honderde maatschappijen die wij tre'nen, kaarten en verblijf betaalden, zijn honderd duizenden verteerd om onze geliefde dochter op te beuren.

Helaas, het heeft niet mogen zijn, niets was in staat hare droefgeestigheid te verdrijven, zelfs niet de feesten en banketten die hare familieleden schier dagelijks ter harer eer inrichtten, en die nu tot groot verdriet van ons allen een einde genomen hebben. Er blijft ons niets over dan er in te berusten.

ORDE VAN DEN STOET.

Men zal vergaderen in Oud-Vlaanderen, dat zoo edelmoedig aan onze dierbare dochter was overgelaten.

De stoet zal geopend worden door de Gentsche muzikanten, die stukken van Vlaamsche meesters zullen nitvoeren, dit volgens den wensch van onze geliefde doode, die op haar sterfbed haar berouw uitgedrukt heeft, tijdens haar leven geen vlaamsche muziek te willen hooren.

Onmiddelijk achter het muziek, volgen de eigenaars van Majestic hotel, hotel d'Angleterre, Casino en veel andere inrichtingen de **misererie** zingende.

Daarna de deurwaarders, lachende, maar in alle stilte en eerbaarheid, om geen opspraak te verwekken.

Achter deze komen de familieleden, allen in grooten rouw; en met dikke buiken.

Op hen volgen de aannemers, voor wie geen aanbesteding was opengesteld, alsook degenen die voor bijzonderen gewerkt hebben, benevens handelaars die hotels en andere inrichtingen gegarnierd hadden en noch naar hun centen uitzien.

Zij ook zingen de **misererie**.

Daarna volgen wakers met hunne honden die blaffende de zangers begeleiden.

Op hen volgen dan al de vrienden en bekenden.

Men wordt verzocht nog bloemen noch kroonen mee te brengen.

uitgever JAN LE FEVRE, Wyngaardstraat, 41, Gent.

Het "overlijdensbericht" van de Wereldtentoonstelling.

Op ludieke wijze werd vooral de financiële aderlating van de onderneming op de korrel genomen, maar ook de talloze banketten en de miskenning van de Vlaamse taal.

mering die de twee delen van de Franse hallen aan weerszijden van de Sint-Pieters-Aalststraat verbonden, teneinde de spoorbaan te ontbloten die onder deze gebouwen doorloopt.

Een groot aantal kostelijke voorwerpen uit het *Paviljoen van de stad Parijs* zijn gisteravond reeds per spoor verzonden. In de Duitse afdeling was men gisteren ook reeds volop aan het inpakken. De bedrijvigheid was niet minder in het Hollands paviljoen. Tal van kisten werden gevuld en vervoerd.

Bijzondere mechaniekwerkers zullen weldra de pylonen van de draadloze telegraaf neerhalen. *Het Paviljoen van de stad Gent* is totaal ontruimd. In deze van Brussel, Antwerpen en Luik wordt ook ijverig gewerkt.

Het Engels paviljoen zal nog tot 10 november voor het publiek geopend blijven.

6 november 1913

In een interview met de drukpers verklaarde de heer Coppieters dat er inzake de *Wereldtentoonstelling* een tekort zal zijn van 2,5 tot 3 miljoen. Aan de stad wordt een prachtig paleis van 3 miljoen gelaten, gebouwd in duurzame materialen. Het tekort is dus aangevuld.

Maar dat is niet alles. In het *Feestpaleis* zal een nijverheids- en kunstmuseum worden ingericht, waarvoor vreemde landen en nijveraars ons reeds voorwerpen schonken ter waarde van 300 000 frank.

Ook dient nog rekening gehouden te worden met de meerwaarde die de gronden van de tentoonstelling bekomen hebben.

Misschien wordt het *Koloniaal Paleis* wel naar de hoofdingang overgebracht. Dan zou men de *Erekoer* met de prachtige waterval en de kunstwerken van Van Biesbroeck, Ingels en De Beule kunnen behouden. Daar omheen zullen weldra statige villa's verrijzen.

8 november 1913

Men heeft reeds gesproken van na het sluiten van de Wereldfoor de prachtige beeldengroep *Het Ros Beyaert* van de heren De Beule en Ingels over te brengen naar de Maria-Hendrikaplaats. Men kan in heel de stad geen betere locatie vinden.

10 november 1913

Sedert de officiële sluiting werd de *Wereldtentoonstelling* dagelijks nog bezocht door een 600-tal personen, die meestal komen om koopjes te doen. Naar het schijnt werden reeds vele liefhebbers van dergelijke occasies goed

beetgenomen!

Bij het ontruimen van de hallen werden diefstallen gepleegd. Verscheidene versierselen zijn bij het uitbreken in de zalen gestolen. Zo stelde men vast dat een aantal spiegels van de Franse afdeling verdwenen waren. De persoon die gelast was met het inpakken was naar kisten gaan zien om ze in te pakken en toen hij terugkeerde bemerkte hij dat talrijke spiegels waren verdwenen...

23 november 1913

De bewoners van het zwarte dorp zijn gisteren eindelijk vertrokken. Om 10 uur kwam de karavaan in de Zuidstatie aan. Allen werden dadelijk in wagons derde klasse gestopt en mochten ze niet meer verlaten.

De spoorwegkaaien stonden vol volk, waaronder ook vele vrouwen. Er waren er zelfs die weenden, waarop zij door een ander deel van de aanwezigen geweldig uitgescholden werden. Sommige *juffers* aarzelden niet de zwarten te omhelzen waarmee zij tijdens hun verblijf in de tentoonstelling bepaald kennis hadden gemaakt en hen een hoopvol *tot weerziens!* of een droevig *vaarwel!* toe te roepen. Geen wonder dat dergelijke betogingen bij vele omstanders hevige verontwaardiging verwekten...

ERIK DE KEUKELEIRE

Fragmenten uit "De Wereldtentoonstelling van Gent in 1913 - 1896-1920" - 352 pagina's - 2004, uitgave in eigen beheer.

GENTSE MEMORIEDAGEN: 5 - 6 JANUARI. AANVULLINGEN

5 Januari 1337

Decreet op het vieren van Carnaval. Toen reeds....

5 Januari 1473

Margaretha van York legt de eerste steen van de bibliotheek van de Predekheren.

Zie ook "Ghendtsche Tydinghen" - 2000 - N° 4 - pp. 260-261

5 Januari 1477

Karel de Stoute sneuvelt in Nancy.

Zie ook "Ghendtsche Tydinghen" - 2004 - N° 1 - pp.45-47

5 Januari 1578

De Rederijkerskamer "De Fonteyne" voert vóór het Hof van Wackene op de Poel het mysteriespel op "De Historie ofte het spel van Jephthe".

5 Januari 1841

Dood van Pater Gheersens.

Hij was de laatste monnik van de St-Pietersabdij.

Hij was geboren te Veurne op 9 oktober 1767. Hij was ingetreden op 25 oktober 1795.

Hij werd begraven op het kerkhof van Zwijnaarde.

5 Januari 1846

Grote overstromingen in Gent. 70 straten staan onder water.

5 Januari 1855

Geboorte van Jozef Vandevelde.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2002 - N° 3 - p.153

5 Januari 1863

Broeder Joseph Marès neemt het directeurschap over van St-Lucas. Het is pas in 1866 dat de school deze naam kreeg. Hij werd geboren in 1838. Zijn ware naam was Karel-Lodewijk De Pauw. Hij had gestudeerd aan de Academie van Brussel. Hij richtte een zondagstekenschool in voor ambachtslieden te Hornu. Hij werd verplaatst naar Gent en kwam hier aan op 14 november 1862. Bleef hier tot in 1888 en vertrok dan naar Schaarbeek. Dood in 1914.

5 Januari 1877

Geboorte van Henri Van Daele.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2005 - N° 1 - pp. 49-50

5 Januari 1883

Eerste opvoering in Gent van “Les Contes d'Hofmann”.

6 Januari 1350

Stedelijke verordening tegen de flagellanten of geselaars.

Deze Broederschap ontstond rond 1260. Nog goed ontvangen door het Magistraat in 1349, veranderde die houding een jaar later.

Zie ook “Ghendtsche Tydinghen” - 2009 - N° 3 - pp. 162-166

6 Januari 1579

Ondertekening van de Unie van Arras.

Aan de basis lag Alexander Farnèse.

De provincies die katholiek gebleven waren verbonden er zich toe het gezag van de Koning van Spanje te erkennen.

Zij scheidden zich af van de Staten-Generaal die trouw bleef aan de Prins van Oranje.

Ingang van de Kerk van de Discalsen in de Burgstraat.

6 Januari 1649

Plechtige opening van een klooster en een kapel van de Discalsen op de Houtleie.

De Discalsen kwamen zich in Gent vestigen in 1641. Ze hadden reeds toelating gevraagd tot de stichting in 1633, maar dit verzoek werd afgewezen door de Schepenen.

In 1641 zaten zij op het einde van de St-Pietersvrouwstraat waar zij de zorg over de St-Quintinuskapel op zich namen.

In 1648 kregen zij van Bisschop Triest en van de Gentse Schepenen de toelating een eigen klooster te stichten.

Na een korte tijd op de Houtleie en in de Ramen gezeten te hebben kochten zij in 1651 de “Leeuwenmeers”, een deel van het oud Prinsenhof. Ze bouwen er een kapel. In 1664 beginnen zij aan de bouw van een definitief klooster dat 23 jaar later voltooid zal zijn.

Het werd gebouwd in de zogenaamde Jezuïetenstijl onder de leiding van de ervaren bouwmeester Broeder Leonardus. Ook het rijk interieur werd vervaardigd met “eigen personeel. Broeder Victor en Broeder Andreas” waren daarvoor speciaal naar Gent gekomen.

De plechtige inzegening kon uiteindelijk geschieden op 17 maart 1714. Dit gebeurde in aanwezigheid van de Gentse Schepenen vergezeld van een timbalier en zes stadstrompetters.

In Gent waren er twee Karmelietenorden: de oudste was deze van de “geschoeide karmelieten” ook nog Vrouwebroers genoemd, die hier al in 1280 zaten en hun klooster hadden in de Lange Steenstraat. De “Ongeschoeide karmelieten” of “Discalsen” liepen in tegenstelling met hun collega's barvoets.

Zoals alle kloosterorden werden zij door de Fransen afgeschaft en hun goederen werden openbaar verkocht, maar... terug ingekocht door de verwereldlijke paters, zodat het rijk meubilair van hun kerk ongeschonden bleef.

De paters kwamen hier terug in 1831.

Vermelden wij nog dat de Gentenaars die nogal gemakkelijk bij vreemde woorden de moeilijke kantjes afronden het niet hebben over de “Discalsen”, maar over “De Schalse”.

6 Januari 1765

Geboorte van Graaf Philippe de Lens.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2002 - N° 6 - pp.367-368

Kerk van de Discalsen: Interieur.

Kerk van de Discipelen.
De Preekstoel.

6 Januari 1800

30 Priesters die nog vastgehouden werden bij de Alexianen worden op bevel van Napoleon vrijgelaten.

6 Januari 1861

Geboorte van Victor Horta.

Zie Ghendtsche Tydinghen 2007, nr 5 – pp. 318-319.

6 Januari 1954

Dood van Leonard De Buck. (De vader van Walter).

Hij werd geboren op Meulestee in 1874.

Gaf lessen aan de Academie. Was gedurende 3 jaar werkzaam in het atelier van Van Biesbroeck Sr. en had ook enkele jaren lessen gevolgd in de schildersklas van Jean Delvin. Net zoals zijn zoon, de kunstschilder Raphaël, had hij zijn atelier in de gewezen Infirmierie van de Vrouwebroers in het Patershol

Hij maakte de portretten van de laatste drie voorzitters van de schuttersmaatschappij “Willem Tell”: Karel Inghels, Jan Van Damme en Alfons Collumbien.

Van hem hangt in het Museum voor Schone Kunsten een doek "Ontmoedigd".
Catalogusnummer 87

6 Januari 1978

Het gewezen populaire café “Het Voske” op de Nederkouter, rechtover de Savaanstraat, stort volledig in.

Het had definitief zijn deuren gesloten op 4 Januari 1975.

Het was een van die oude Gentse herbergen die door iedereen gekend was.

Het was o.m. het stamcafé van Kromme Seys, de Burgemeester van ‘t Zieklien, die er zijn maatschappij “De Rarekiek” stichtte.

6 Januari 1982

Dood van de “Gentse Feestenfiguur” Don Camillo.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2012 - N° 5 - pp. 447-448

Hugo Collumbien

VERGETEN GENTSCHESCHRIJVERS: HENDRIK KEURVELS (GENT 1852 — GENT 1931)

Journalist, schrijver

Hendrik Eugeen Florentijn Keurvels werd geboren in 1852 in de Nederkouter. Zijn vader, Joseph, was herbergier en later bediende bij La Flandre Libérale. In 1875 huwde hij een eerste maal te Gent. In 1874-1875 gaat hij te Mons wonen, waar zijn vrouw in 1880 overleed. In 1881 trouwde hij een tweede keer te Antwerpen. Hij woonde achtereenvolgens in de Fröbelstraat 24, Godshuizenlaan 249, Korte Dagsteeg 29, Iepenstraat 7, Kortrijksestraat 61, Visserij 147, Heirnislaan 102 en Schaastraat 18.

Henri Keuvels.
1852-1931.

Hendrik Keurvels begon zijn journalistieke loopbaan op 18-jarige leeftijd. Hij sloot zich onmiddellijk aan bij de liberale partij. Zijn eerste bijdragen verschenen in *Het Vlaamsche Volk* (1870). Gedurende vele jaren schreef hij opstellen of korte verhalen voor kulturele liberale tijdschriften en kranten te Gent, Antwerpen, Brussel, Leuven en Sint-Niklaas. Zijn medewerkers waren o.a. Jan Bouchery, Lodewijk De Vriese, Edward Blaes en Courtmans.

Na de opheffing van *Het Vlaamsche Volk*, werd hij medewerker van het Brusselse tijdschrift *De Zweep*, onder hoofdredactie van Julius Hoste.

Tegelijk schreef hij ook bijdragen voor het Jaarboek van de Zetternamkring te Gent. In 1875 kreeg hij de betrekking van redacteur van *La Flandre Libérale* te Gent – Keurvelds schreef in beide landstalen – en tegelijk gaf hij het *Liberaal Weekblad* van Sint-Niklaas uit, waarbij hij zich als opdracht stelde de bevolking antiklerikaal op te voeden. Dat antiklerikalisme zal hij zijn leven lang volhouden en zal nog in heftigheid toenemen. Verder hield hij zich, als opvolger van Frans Rens, ook bezig met de uitgave van *De Eendragt*, het tijdschrift van Rens. In 1882 werd hij hoofdredacteur van de krant *Het Vaderland* en bleef ook hoofdredacteur toen de krant in 1914 fuseerde met *Volksblad*, het eerste centenblad in België. Tenslotte werkte hij ook mee aan *Volksbelang*, het orgaan van de Vlaamse liberalen te Gent. In 1911 werkte hij mee aan *Ons Belang*, waarin hij de vervlaamsing van de Gentse Rijksuniversiteit bestreed. Tijdens W.O.I werden de uitgaven van de liberale kranten stopgezet. De journalistiek was voor Keurvelds het middel bij uitstek om een politieke carrière op te bouwen. Hij bracht het van los medewerker tot hoofdredacteur van de voornaamste Gentse liberale kranten. In 1920 werd hij ridder in de Leopoldsorde omwille van “vaderlandslievende activiteiten”. Na de dood van Karel Lybaert in 1922 werd hij ook voorzitter van de Gentse afdeling van de Belgische Persbond. Hij had voornamelijk onder de bescherming van burgemeester Lippens en schepen Gustaaf Callier gewerkt.

Zoals vele van zijn tijdgenoten journalisten heeft Keurvelds ook letterkundig werk nagelaten. Hij had een heel vaardige pen, wat er trouwens voor gezorgd had dat hij het zo ver kon brengen als journalist. Zijn literair werk was vooral historisch getint en bestemd voor een belesen publiek, d.w.z. de hogere burgerij. Na de kiesnederlaag van 1884, schreef hij dat hij er zich voor wou inzetten de liberale geest hoog te houden bij de gegoede burgerij. Overigens was hij ook een taalvaardig en welbespraakt causeur en heeft hij talloze voordrachten en spreekbeurten gehouden te Gent en in de omgeving.

Als literator schreef Hendrik Keurvelds: **Recht voor de vuist** (1871), **Amerikaansche burgers** (1877), **Servaas van Steelandt**, drama in vier bedrijven (1880), **Een bloedig raadsel** (1887), **Naar Argentina** (1889), **Vlaanderen te vuur en te zwaard**, humoristische roman (1892), **Van eenige wonderen** (s.d.), **Gentsch museum. Geschiedkundige en anecdotische waanteekeningen** (1913), **De verdoemenis van Faust** (1913)

Literatuur

Leven en Werken der Zuidnederlandsche Schrijvers, Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, p. 419-420.

E. Voodeckers, Bijdrage tot de geschiedenis van de Gentse pers — Repertorium, 1967

Daniël Van Ryssel

GENT IN DE 19^e EEUW

De straat waar ik nu woon is ook de straat waar ik mijn kinderjaren heb doorgebracht, waar ik onze zo gewaardeerde Gentse historie- en kroniekschrijver Prosper Claeys leerde kennen als gebuur. Het was in de jaren 50.

Gent was nog voor een deel omringd van zijn oude vesten, muren en grachten. De stadspoorten en het octrooi bestonden nog. Het middenpunt van Gent was een doolhof van smalle straten en grachten. Van de Ottogracht naar het Gravenkasteel vaarde men onder zeven brugskens, op sommige plaatsen langs overwelfde grachten, onder de huizen. Om op de titel van Gentenaar aanspraak te mogen maken, moest men onder de zeven brugskens gevaren hebben, en dit was geen kleine zaak, want men stelde zich in gevaar de alles behalve welriekende inhoud der in de grachten uitlopende versterfputten en gemakhuizen der aanpalende woningen op het lijf te krijgen. Nu is het voldoende een nacht opgesloten te worden in 't Rolleken (vroeger Mammelokker) om als "vrije Gentenaar" aangetekend te staan. De Kouter was nog omringd met aan arduinen stijlen vastgemaakte ijzeren kettingen, voor de paardenmarkten welke er gehouden werden en in de aard van de afsluitingen welke thans de Beestenmarkt versieren. Op de Kouter hadden ook de militaire paraden plaats. Wij hebben het visioen bewaard van een revue over het alhier in garnizoen liggende regiment kurassiers, wier helmen en kurassen glansrijk schitterden onder de zonnestralen. Het is ook op de Kouter dat alle woensdagen, 's avonds, voor d'ure van 't appel, de trommelaars en trompetters van 't garnizoen bijeenkwamen om al spelende terug naar de kazerne te trekken. De retraite, of "taptoe", gelijk men het noemde, was een pret voor grote en kleine kinders en niet in het minst voor de straatbengels van de St.-Pieterswijk die de "taptoe" in schilderachtige wanordelijkheid en rumoermaking volgden.

Op het uiteinde van de Kortrijksestraat en van de Heuvelstraat waren de stadspoorten. Daarbuiten kwam men in volle veld. De stadsmuur liep daar met een gracht naar de Schelde tot aan het schilderachtige schildwachthuisje, het enigste dat van onze "Oude Vesten" bewaard gebleven is. Om van daar naar Terplatenkaai of naar de Sint-Lievenslaan te geraken, waar zich het militair poermagazijn bevond in een eenzaam gebouw, moest men zich laten overzetten.

Er waren in Gent noch trams, noch fietsen, noch auto's te zien. De diligentieën, evenals de bargie – zo noemde men de grote boot die regelmatig dienst deed op Brugge, voor reizigers en koopwaren – waren nog in volle fleur. Voor kleine burgers en werklieden was de char-à-banc een uitgave van luxe bij trouwfeesten, terwijl heden ten dage de geringste arbeider zich gedeconside-

reerd acht, wanneer hij naar 't stadhuis niet kan rijden met minstens drie koetsen, elk met een koppel paarden bespannen. Er zijn er zelfs, in deze eeuw van democratie, die de livrei eisen voor de cocher van de bruid.

Al de werklieden droegen blauwe kielen en klompen. Zelfs de kinderen van kleine burgers en neringdoenden gingen met holleblokken naar school. Ik heb er gedragen in mijn jongste kinderjaren. Buiten de burgerij was de manshoed een zeldzaamheid. De klepklak of pet werd algemeen gedragen. De tjeepmuts, welke men tot over de oren kon trekken, werd ook, nog veel gedragen.

De meeste vrouwen van de lagere standen droegen tullen meer of min met lint en bloemen versierde mutsen, kapmantels in de winter, kapeliënen in de zomer. De netjes gestreken voorschoot met boezelaar paste nog bij het zondagtoilet; De dames droegen strooien kaphoeden als vijgekabazen, cachemiren chais, groot genoeg om er twee bedden mede te dekken, omslaande over de schouders en zich breed uitzettende over de wijde krienoliënen, waaraan onze moeders het uitzicht te danken hadden van wandelende ballons.

De deftigste burgers zegden dan niet dat zij op "café" gingen, maar op "staminet". De liters en halve liters waren toen nog in gebruik en men schonk het bier uit in tinnen kroezen.

In alle staminets – er waren er vele nog met de gewone keukenstoof in plaats van kachels – trof men op de tafels de koperen vuurpot aan met de brandende houtskool, om de pijpen te aansteken en, aan de muur, naast de toog, de blikken koker met de lange solferpriëmen. Menige herbergen waren nog verlicht met kaarsen, staande in hoge houten of koperen kandelaars. In andere herbergen alsook voor de verlichting van de meeste winkels, gebruikte men de rechtstaande vetolielampen, met schuivende reservoir, meest in 't koper.

De herberg "Frascati", zo gelukkig en getrouw gereconstitueerd op de laatste grote tentoonstelling van bloemen in het Casino (100e verjaardag der Gentse bloementoonstellingen) was het getrouw afbeeldsel van menige deftige burgerstaminets van over vijftig jaren. Men had geen idee van pracht gelijk b.v. in het "Café des Arcades", de "Grand Café", "Ganda", enz.

De opvatting van pracht verandert zeker ook wel met de jaren. Toen, iets meer dan vijftig jaren geleden, het chalet van de nu verdwenen Gentse Dierentuïn opgericht werd, sprak men ervan als van iets buitengewoon merkwaardigs. De Parijzer illustratië wijdden er artikels aan en gaven er afbeeldingen van.

Toen de Hoornstraat, zo smal als de Donkersteeg, verbreed en het smal houten brugje, door de nieuwe Predikherenbrug vervangen werd, noemde men deze laatste brug iets prachtigs! En wat is zij nu, vergeleken bij de Verlorenbroodbrug en bij de St.-Michielsbrug!

En de Coupure was te dien tijde, meer nog dan de Kouter, de prachtigste en meest bezochte wandeling van Gent.

Wie herinnert zich de zo schilderachtig gelegen en met grachten omsloten Bijlokemeers, waar zich de gaaijpers bevond der aloude handboogschuttersmaatschappij St.-Sebastiaan, in een middeleeuws kader, waaraan het oude kerkje der Bijloke, de gebouwen van 't oud-Mannenkenhuis, de blinde muur lopende naar de Bijlokevest en uitkomende aan een houten poort of hekken, benevens een paar oude huizen der Godshuizen met hun trapgevels, zoveel cachet gaven?

Wie herinnert zich nog het Zomerlied, met "longchamps" waaraan al 't gerij van Gent deelnam, om in groot gala langs de Coupure, de Brugse vaart en de Nieuwe Wandeling te defileren? Niet alleen zag men er vele cavaliërs en amazones, maar menig prachtig herenrijtuig, naar de oude trant met vier paarden ingespannen, de geleiders in postillon, de teugelhouder met driestek en witte pruik op het hoofd en gegaloneerde frak, de lakeien statig rechtstaande achter de koets.

En wie herinnert zich de gebuurtenwachters, met hun lans en lantaren, ook soms gewapend met een sabel en vergezeld van een hond, die alle uren driemaal moesten roepen: "Wacht uw vuur- en kaarslicht wel, de klok slaat... ure" zo dat de dieven verwittigd waren en zich in tijds uit de voeten konden maken, terwijl de kinderen uit hun slaap gewekt werden en van angst de dekens over het hoofd trokken, want men maakte ze bang voor de nachtwakers gelijk voor "peer-baboe"!

Henri Keurvels

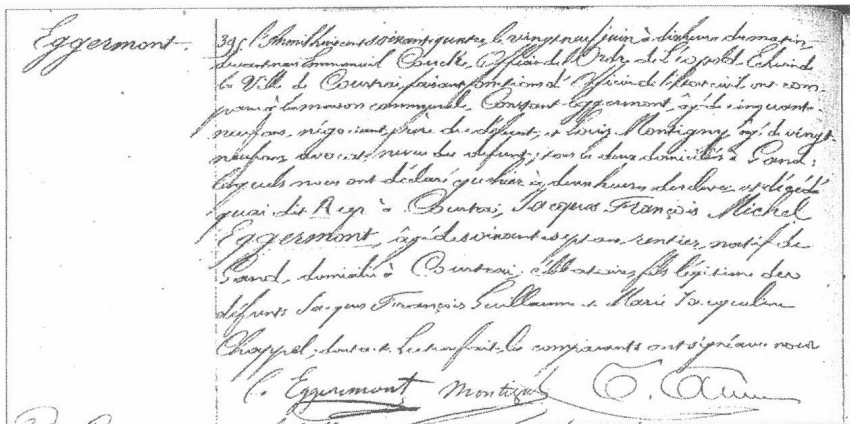
Uit: Gentsch Museum. Geschiedkundige en Anecdoteische Aanteekeningen.

BURGEMEESTER JACQUES EGGERMONT “TERUGGEVONDEN”

Afgezien van de Brusselsesteenweg, is de bijzonderste straat van Ledeberg de Jacques Eggermontstraat. Op het straatnaambord lezen we dat de man burgemeester was en leefde van 1795 tot 1867. De Eggermonts betekenden in de 19de eeuw heel wat voor Ledeberg. Zo'n straatnaam lijkt dus ten volle verantwoord. Alleen blijkt er iets niet te kloppen met het bord. Daar is iets raars mee aan de hand.

Burgemeester Jacques Eggermont (1797-1864)

Jacques François Michel Eggermont was inderdaad de eerste burgemeester van Ledeberg in onafhankelijk België, maar dat was hij slechts korte tijd, amper drie jaar (1831-1834). Volgens een wijd verspreid verhaal zou deze Jacques Eggermont, na een proces in 1834, zijn ambt als burgemeester kwijtgespeeld zijn en was hij plots onvindbaar. In 1845 zou hij uit het leven zijn gestapt.

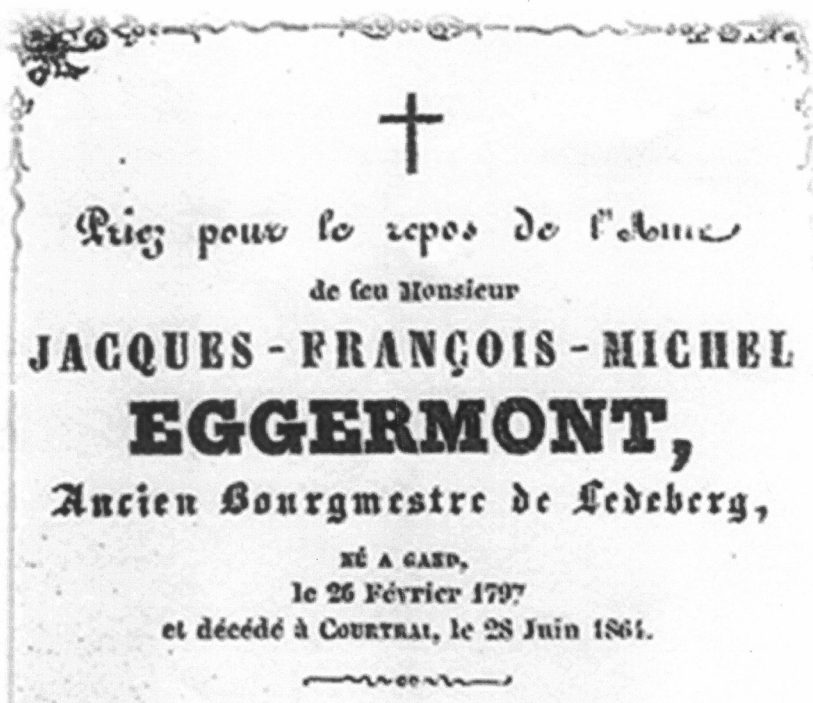

Overlijdensakte van Jacques Eggermont. De getuigen die de akte ondertekenden waren zijn broer Constant (Gent 1805-1880) en zijn neef, zoon van Louis Montigny en zijn zuster Charlotte Eggermont (Gent 1801-1869).

Wat is er daar van waar? We konden zijn geboorteakte uit 1797 (niet 1795!) opsporen, maar aanvankelijk vonden we nergens een overlijdensakte of de plaats van begraving, tot we tenslotte via Internet een bidprentje ontdekten van Jacques François Michel, herkomstig uit de verzameling van René Maurice Jammart - Halle. Jacques Eggermont bleek in Kortrijk overleden te zijn. Na contact met de bevolkingsdienst van die stad kon ook de akte van overlijden aldaar ingekeken worden. Een graf werd niet gevonden. Niet te verwonderen: het huidige Kortrijkse kerkhof werd pas in 1888 aangelegd. Het oudere kerkhof, werd tijdens de Tweede Wereldoorlog zwaar gebombardeerd en na de oorlog opgeruimd.

Er deden nog meer verhalen de ronde over deze burgemeester. Zo beweerde men, onder andere, dat het huidige Dienstencentrum, het vroegere Gemeentehuis, opgetrokken werd dank zij hem. Er werd zelfs verteld dat hij de verdwenen kiosk op de Vooruitgangplaats (Kerkplein, nu Ledebergplein) betaalde, en dat nog wel in 1901! In de snelinventaris "Bouwen door de eeuwen heen" lezen we echter dat het imposante oud gemeentehuis in 1878 opgetrokken werd. Het gebouw diende eerst als onderkomen voor de fanfare Concordia, die er een muziekschool inrichtte. Het werd in 1883 in gebruik genomen als gemeentehuis na aankoop door de overheid.

Notaris Norbert Eggermont (1795 - 1867)

Niet Jacques, maar Isidore Eggermont (1844-1923), zoon van Norbert Marie Jacques (Gent 1795-1867), was reeds in 1869 voorzitter of erevoorzitter geworden van deze muziekmaatschappij. Met diens vader, de steenrijke notaris Norbert, broer van de burgemeester van Ledeberg, komen we dichterbij de oplossing van het raadsel. Het was Norbert die in 1865 de gronden schonk waarop de kerk werd gebouwd en het kerkplein (nu Ledebergplein) aangelegd. Of: hoe het er meer en meer lijkt dat burgemeester Jacques daar voor niets tussen zat.

De familie Eggermont, katoenindustriëlen

Ongeveer in 1810 werd in Ledeberg een katoenfabriek opgericht tussen de Moriaanstraat en de Hundelgemsesteenweg door Jacques François Guillaume Eggermont (Gent 1764-1830). Deze Jacques senior was niet alleen vader van de notaris Norbert en van Jacques junior, de latere burgemeester, maar ook nog van nog elf andere kinderen. Jacques junior en zijn broer Louis (Ledeberg

1812 - Vorst 1863) waren beheerders in die katoenfabriek. Louis Eggermont zou later eveneens burgemeester van Ledeberg worden, en wel van 1846 tot 1856.

We gingen van de veronderstelling uit dat Jacques François Michel na zijn proces terugkeerde in 1835 naar de fabriek en bleef wonen in het buitengoed van de familie. Dat was een kasteel dat volgens het kadaster in 1872 opgetrokken werd op het domein dat ooit eigendom was van Norbert en waarvan een deel nu bekend staat als het Adolf Papeleupark.

In 1835 kende familiale onderneming Eggermont zware financiële problemen, die werden opgelost door de rijke notaris Norbert. Deze kocht in 1838 de “Filature de Coton de Ledeberg” terug van de schuldeisers, samen met nog een fabriek als bijhuis te Kortrijk. Dit kan er op wijzen dat de “Ancien Bourgmestre de Ledeberg” in 1838 naar de pas verworven fabriek te Kortrijk trok. Hij overleed er als “rentenier” in 1864.

Eerbetoon aan de familie Eggermont

In 1869-1872 bouwde men de kerk te Ledeberg en pal daar tegenover werd een straat aangelegd die de naam Eggermontstraat kreeg. Ten tijde van de bouw in 1878 van het gemeentehuis en van de kiosk in 1901 waren Jacques en Norbert beiden reeds overleden. De weduwe van Norbert stierf in 1886 en wellicht heeft zij met zoon Isidore, ingestaan voor het bouwen van het latere gemeentehuis. Isidore en misschien nog andere familieleden kunnen bijgedragen hebben aan de kiosk. Heden prijkt de naam van Jacques Eggermont (1795 - 1867) op het straatnaambord met het geboorte- en sterfjaar van zijn broer Norbert. Pas in de vorige eeuw werden de ‘verkeerde voornaam’ (of de ‘verkeerde jaartallen’) er aan toegevoegd. Werd de straat zo genoemd als dank aan Norbert? Misschien houden we het beter bij een eerbetoon aan de familie Eggermont.

Naschrift

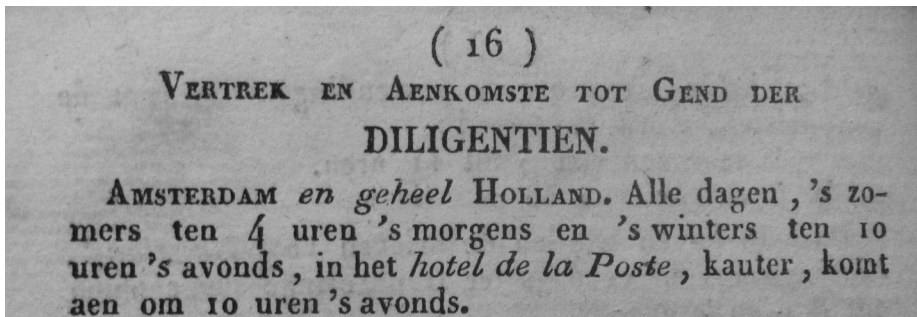
Het fijne weten we niet over de opkomst en het snel weer verdwijnen uit Ledeberg van Jacques junior, maar meer dan waarschijnlijk zat het wel en wee van het familiebedrijf daar voor iets tussen. De fabriek van de Eggermonts bloeide op in de Hollandse Tijd, en kwam, net als zoveel andere textielbedrijven, vooral in het Gentse, zwaar in moeilijkheden na de Belgische onafhankelijkheid, toen de belangrijkste afzetgebieden verloren gingen. Zo mogen we veronderstellen. Ten tijde van het cijnskiestelsel (aantal stemmen volgens fortuin) was insolventie of dreiging daarvan, voor een politicus nog erger dan voor iemand anders.

Deze bijdrage is een aanvulling bij mijn in 2012 verschenen boek “LEDEBERG - *Van Letha en Sint-Pieters-Lede tot...*” . Ze biedt een oplossing voor het raadsel burgemeester Jacques Eggermont (p. 102).

Marcel De Bleecker

KONIGLYKE POSTWAGEN VAN AMSTERDAM OP GENT IN DE HOLLANDSE TIJD

In de indertijd (en nu nog!) veel geraadpleegde *Wegwijzers der Stad Gent* is er heel wat informatie te vinden over het vervoer van mensen, poststukken en vrachten, per buurtschip, per 'vrachtwagen' en per diligence. In de jaargangen 1823 - 1829 prijkt bij de diligences telkens, als eerste bovenaan, de verbinding Gent - Amsterdam en omgekeerd.

Afb. 1. Uit de *Wegwyser der Stad Gent* 1828 (Stadsarchief Gent)

Afb. 3. Posthotel van Busso op de Kouter in 1831, toen de verbinding Gent-Amsterdam, gezien de politieke toestanden, wellicht niet meer bestond. (porceleinkaart, digitale collectie A. Brysse).

Afb. 4. Replica van de diligence gemaakt door de Nederlandse Posterijen voor het vroegere Postmuseum, dat werd omgedoopt tot *Museum voor Communicatie*, Zeestraat 82, Den Haag.

De prachtige wagen komt nu nog geregeld in het verkeer.

Ter gelegenheid van 200 jaar Nederlandse Posterijen (1799-1999) verscheen in het tijdschrift *Mensport* een foto en een uitgebreid artikel over deze diligence.

Via nakomelingen van de bekende architect Amand Janssens, die rond de eeuwwisseling in Gent talrijke restauraties leidde en het gezicht van het centrum (Veerlepleintje, Sint-Michielselling, Graslei) in belangrijke mate mee hielp bepalen, kwamen we te weten wie de koninklijke concessie in Gent hield. Dat was namelijk Joseph Joannes Janssens (1796-1870), grootvader van de architect.

De koetsen vertrokken ontiegelijk vroeg, om vier uur in de morgen, of – voor die tijd – verschrikkelijk laat (tien uur in de avond) aan de Kouter bij de bekende Grote Posterij (Hôtel de la Poste) van Busso. De concessionaris zelf woonde in de Jan Botermanstraat nr. 4 (zijstraatje van de Burgstraat). Het mooi gerestaureerde huis achterin het straatje heeft een imposante ingangspoort. Hierin kon een postwagen wel terecht, voor zover de koetsier geen

ENTREPRISE de *Maitres de Poste*.

KONINKLIJKE POSTWAGEN.

**NIEUWE
DIENST,
OP DE ENGELSCHER WIJZE INGERIGT,
VAN
GEND NAAR AMSTERDAM
IN 24 UREN.**

Rijdende over **ANTWERPEN, BREDA, DORDRECHT,
ROTTERDAM, DELFT, 'S HAGE EN HAARLEM.**

Sedert langen tijd verlangden de Koophandel en het Publiek naar eene inrigting van eenen *Engelschen Postwagen*, door welke middel en eenen gemakkelijksten en snelsten gemeenschap men konnen worden aangevoerd tusschen Antwerpen en de provincie Aerschoten en der beide Veldheeren.

De Gebroeders **BUSSO en COMPAGNIE** van Zijne Majesteit een *octrooi* bekomen hebbende om op deze twee eenen **POSTWAGEN** aan te leggen, tel te dierzake, te beginnen met den 5ten Augustus 1822, den maand te 9 ure, van **AMSTERDAM**, en met den 1sten September 1822, des Avonds te 4 ure, van **GEND**, af te doen; een *lijpung* op eenen *maand*, en bestaende in twee *haren of linnen*, al geschikt voor een *paar*. — Een dierzake *lijpung* zal ingelyke, dierzake, des maand van 9 ure, van **AMSTERDAM** naar **GEND** verstrieken, in welke laatste plaats men *lijpung* zal gered vinden, welke overvloedig naar *Brugge, Ghent, Rippe, en Parijs* zullen afdoen en naar *Lyon, Florence* en de voornaamste steden in *Frankrijk* overvloedig.

DE KANTOREN ZIJN GEVESTIGD ALS VOLGT:

Te **GEND**, in het *Hotel des Paardewagen*.
Te **ANTWERPEN**, in het *Hotel de Biers*.
Te **BREDA**, in het *Hotel de Kroon*.
Te **DORDRECHT**, in het *Hotel de Gouden Stoel*.

Te **ROTTERDAM**, in het *Hotel de Maarschalk van Turenne*.
Te **'S HAGE**, in het *Hotel de oude Dieren*.
Te **AMSTERDAM**, op de *Binnenste*.

De *Ondernemers* wenschende alles aantewenden het geen tot gemak en genoeg der *Heeren Reizigers* kan strekken, hebben jaegz liden van heerzakele maatschappijen en de *Conducteurs* der **POSTWAGENS** te doen, en den *Postiljons* stiptlyk verhoeden, zek antwoording, om, om de op verhoeden andere maatschappijen zek plaats heeft, om alle *Postiljons*, van de *Reizigers* denkzake te vergen. *Eindlyk*, om het een *maatschappij* gemakkelijk te maken, zeklen *deurde* de *voornaamste* *Kants* van een *plaatsen* *geheel* kunnen afdoen.

De *Ondernemers* hebben niets verzuimd om aan de verwachting van het *Publiek* te beantwoorden, om wel met betrekking tot den spoed der *reize*, als tot het gemaklyke en verhoeflyke der *Reizigers*, welke op een een *snelyke* en *degenere* *wijze* zek ingeryt.

De *poegingen* der *Ondernemers* streven naar een oogmerk, het gewinnen van het vertrouwen en de *begrypheid* van het *Publiek*, ten einde *daarvoor* zekne *voorzeker* te verhoeden, welke zek zekne *opzekerlyke* *deur* kunnen *aanbrengen* *gehoed* en de *voorzekerde* *reizen*, welke zek *gehoed* van *deur* *belangzake* *ontkenning* zullen *vrijden*.

De *prijzen* der *Plaatsen* zek *gematigd*, en de *administratie* zal met den *Koophandel* in *lypender* *schikkingen* *treken*, en alle *abnormale* *aanbrengen* voor den *vervoer* van *Goederen*, welke *deurde* een *haar* al *zeken* *aanbrengen*.

Het *hoofdzaken* *overdoen* *Establishment* *correspondent* is te **ROTTERDAM** met de *Stoom-Post* *naar* *Londen*.

Te *antwerpen*, in M. van *DEGEN* & *Coen* *Reizigers*.

Afb. 2. Affiche uit 1822 (Museum voor Communicatie, Den Haag)

Afb. 5. Jan Botermanstraat, anno 2013.

gebruik wenste te maken van de faciliteiten van het hotel op de Kouter voor rijtuigen, paarden, post en uiteraard ook passagiers. Tussen haakjes: tot ver in de 20ste eeuw werden hoofdpstkantoren Posthotel - Hotel de la Poste genoemd. En met reden: men moest er bvb. kunnen overnachten.

Volgens de publiciteit aangebracht op de postwagen en op drukwerken werd de bestemming in 24 uren bereikt. Hoe dat mogelijk was op de primitieve wegen van die tijd, kunnen we ons niet inbeelden ... 's nachts was het pikdonker, nergens brandde ook maar enig lichtje. Maar, misschien kenden de regelmatig (om de 20 - 30 km.) gewisselde paarden de weg uit het hoofd? Bedenk daarbij nog dat reizigers en vracht niet enkel de Schelde, maar ook de grote rivieren in het noorden per veer moesten oversteken. Wellicht bleven de postwagens zelf aan veersteiger achter, waarna de reis vervolgd werd met een nieuw ingespannen diligence. Misschien werd er ook een keertje overnacht en slaat de slogan 'in 24 uur' enkel op de tijd die men werkelijk in de koets door bracht? Als je die 24u letterlijk neemt, dan arriveerde de 'toerist' uit Gent 's anderendaags om vier uur in de nacht in Amsterdam. Het lijkt bijna onwaarschijnlijk. Zo'n reis was trouwens heel uitzonderlijk en men nam er zijn tijd voor. Bij zwaar weer en hevige stroming zullen de veertochtjes trouwens geen pleziertje geweest zijn ... of gewoon onmogelijk.

Jos Tavernier, Luc Devriese

met dank aan Philippe Verschueren, kleinzoon van architect A.R. Janssens

VERERING VAN DE VROUWELIJKE ‘BAARDHEILIGE’ WILGEFORTIS OM EN ROND DE SINT-BAAFSABDIJ

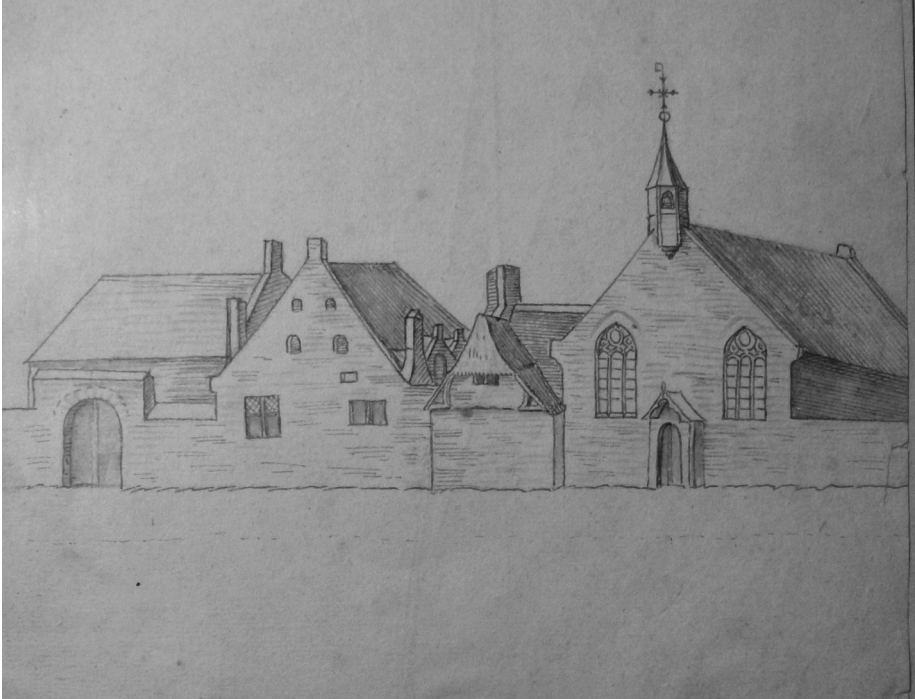
Inleiding

Het vroegste spoor van de verering van de vrouwelijke ‘baardheilige’ Wilgefortis, alias Sint-Ontcommere of Oncomena in Europa zijn te vinden in het graafschap Vlaanderen, meer bepaald in Gentse mannenkloosters. Dit haast onwaarschijnlijke verhaal van middeleeuwse mystiek wordt uit de doeken gedaan in het volkskundige tijdschrift *Van Mensen & Dingen*, waar deze, zo goed als vergeten, mythische figuur meer uitgebreid belicht wordt¹. In deze bijdrage gaan we in het bijzonder in op de verering die verband hield met de Sint-Baafsabdij en haar godshuiskapel aan de verdwenen Spitaalpoort (Dampoortbuurt).

Wilgefortis in de invloedssfeer van de Sint-Baafsabdij

Was er een link tussen de Gentse Sint-Baafsabdij en de H. Wilgefortis? De belangrijkste aanwijzing daarvoor is te vinden in de kapel van het hospitaal (spitaal, hospitium, gasthuis; oorspronkelijk: onderkomen voor reizigers) van *Sente Baefs* te Gent. Dit hospitium was gelegen in het verdwenen abdijsdorp van Sint-Baafs, dicht bij de eveneens verdwenen Spitaalpoort. Deze poort gaf het aan platteland (toen Oostakker) in het oosten van Gent toegang tot de stad. De stadspoort en de huidige Spitaalpoortstraat in de Dampoortbuurt ontleen er hun naam aan. Dat gasthuis was een stichting (1207) van de Sint-Baafsabdij en het werd in de eerste eeuwen van zijn bestaan als hospitaal van Sint-Baafs aangeduid². In de literatuur bleef het hospitium vrijwel enkel geassocieerd met de latere naam Sint-Anna, naam van de er aan gehechte kapelanij. In de hier gebruikte betekenis is een kapelanij of kapelanie een kapel of altaar waarin of waaraan bepaalde erediensten plaatsvinden. Die worden in principe uitgevoerd door een priester, die betaald wordt met de inkomsten van goederen geschonken aan de kapel. Ook de materiële inrichting wordt betaald door schenkingen.

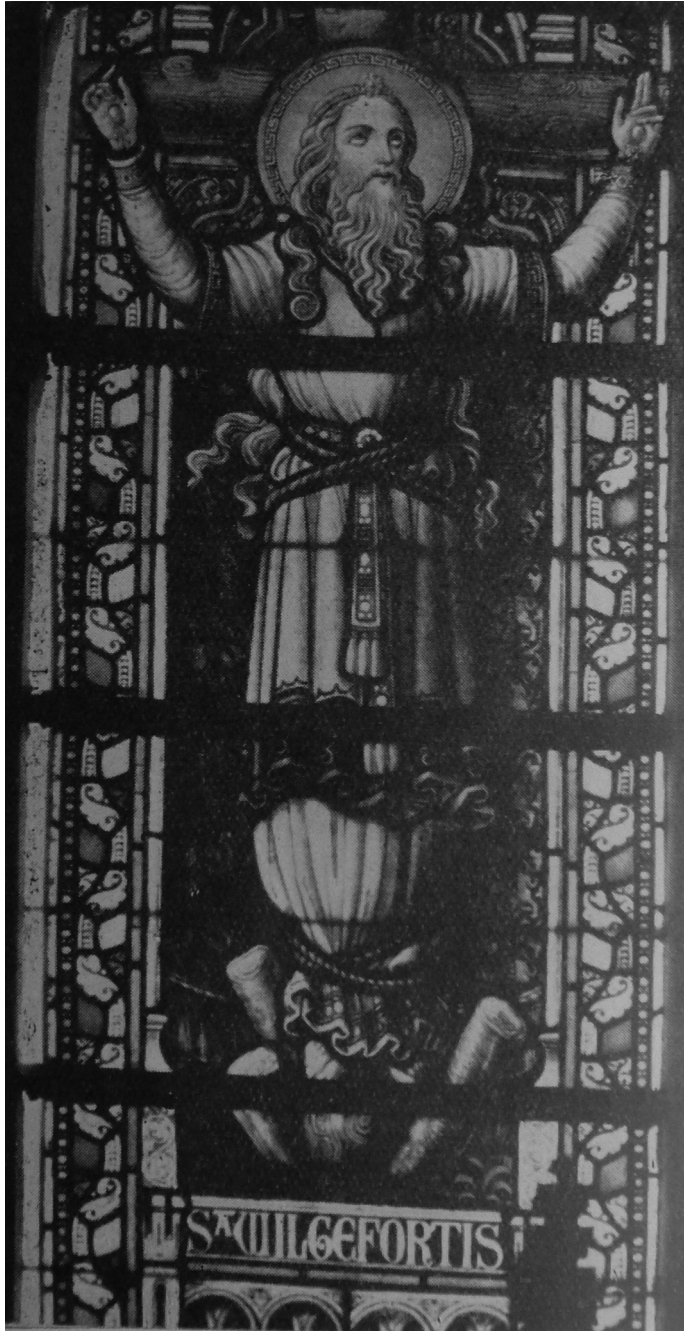
Er waren echter twee kapelanijen in de kapel van het hospitaal gevestigd: van de H. Anna en van de H. Wilgefortis. In de Spitaalkapel was er al heel vroeg sprake van Wilgefortis verering. De Leuvense specialist Gessler beschrijft en citeert een lange, in het Latijn geschreven notariële akte uit het vroegere abdijsarchief, gedateerd 2 december 1423 betreffende de inkomsten toekomstende

Afb. 1. De Spitaalkapel (Kapel van het Sint-Baafshospitium of Sint-Annakapel) met gasthuisgebouwen in de korte periode dat de kapel fungeerde als parochiekerk (pentekening door Arent van Wijnendaele, bewaard in het Gentse stadsarchief, Atlas Goetghebuer, L11/28).

(...) *ad altare beate Wilgefordis situm in hospitale sancti Bavonis juxta Gandavum* (...)³. In vertaling: ‘aan het altaar (aan de eredienst) van Sint-Wilgefortis in het Sint-Baafs hospitaal bij Gent’. De akte werd opgemaakt na het overlijden in 1420 van de priester die het als altaar beneficium (inkomstenbron) had, dus nog voor 1420. Nergens is er sprake van dat deze man de eerste was in die functie, en daarom vermoedt Gessler dat de stichting van het altaar met de verering, net als in de Sint-Pietersabdij en bij de augustijnen, tot in de 14de eeuw opklimt. Er zijn nog meer elementen die in die richting wijzen. Van Lokeren nam in 1855 een landboek (terrier) op, gedateerd 1401, van de goederen in eigendom van de kapelanij Sint-Wilgefortis in het hospitaal van Sint-Baafs in zijn ‘Analyse succincte des chartes et documents de l’abbaye de Saint-Bavon’⁴.

De Sint-Baafsabdij werd in 1536, op eigen verzoek en tegen betaling van een aanzienlijke hoeveelheid (eigen!) gouden dukaten, omgevormd tot kapittel en

Afb. 2. De baardheilige in volle glorie afgebeeld in een brandglasraam van Ganton, in 1911 geplaatst in de Sint-Oncomenakerk van Bavegem.

ze verdween in 1540 ook fysiek. Dat gebeurde, zoals ruim bekend, op bevel van keizer Karel V voor de bouw van zijn ‘Nieuw Kasteel’ dat enkele decennia later Spaans kasteel genoemd werd. Daarmee was de rol van het hospitium uitgespeeld. De kapel van het Sint-Annahospitaal werd op 28 september 1571 door bisschop Jansenius omgevormd tot parochiale kerk met de H. Amandus als patroonheilige. De kapelanij van de H. Wilgefortis werd afgeschaft en haar inkomsten vielen de pastorie toe⁵. De kersverse parochiekapel (of -kerk) was echter geen lang leven beschoren. Ze werd samen met de hospitiumgebouwen en het hele Sint-Baafsabdijdorp in de jaren 1577-1584 op bevel van het calvinistische stadsbestuur afgebroken in het kader van de toen nieuw aangelegde grootscheepse stadsverdedigingswerken. Er gold een bouwverbod over 575 m buiten de vesten. De Amandusparochie werd ingericht in de Sint-Laureinskapel in de landelijke dorpskern van Oostakker. In de 19de eeuw verhuisde ze opnieuw richting Gent naar het snel groeiende voorstadje buiten de Dampoort dat onder de naam Sint-Amansberg een afzonderlijke gemeente werd⁶.

De Spitaalpoortkapel was niet het enige element dat de Sint-Baafsabdij verbond met Wilgefortis. De kerk van Bavegem (deelgemeente van Sint-Lievens-Houtem), onderdeel van het vroegere abdijsdomein, is toegewijd aan deze heilige en ze wordt nog altijd met haar naam aangeduid: de Sint-Onkomenakerk⁷. Ze bezit minstens drie fraaie voorstellingen van haar patroonheilige⁸. Op het hierbij afgebeelde glasraam van Ganton, onderdeel van een drieluik, staat ze afgebeeld met een opvallend weelderige baardtooi. Dit riep wel enige weerstand op: het raam werd bijna geweigerd bij de levering ‘omdat de heilige er afgebeeld staat met een baard zoo omvangrijk dat zij veeleer aan een manspersoon gelijk’⁹.

Een afbeelding van Wilgefortis in het gezelschap van Sint-Kristoffel en Sint-Elisabeth, is ook te zien op het rechter pijlercomplex van de crypte van de Gentse Sint-Baafskathedraal. De muurschilderijen dateren uit de 15de of begin 16de eeuw. De voorstelling is traditioneel: aan het kruis genageld, met baard en lang, onderaan bij de enkels toe gebonden kleed. Het opschrift vermeldt: S. Ontcômne¹⁰. In de crypte van de Sint-Baafskathedraal, ten tijde van het aanbrengen van de schilderwerken vermoedelijk nog Sint-Janskerk, werden opvallend veel heiligen verbonden met de Sint-Baafsabdij voorgesteld.

Eigendommen van de Wilgefortiskapelanij in Oostakker

De naam Wilgefortis raakte snel vergeten om en rond de verdwenen kapel. Hij bleef echter wel voortleven in de bezittingen van de vroegere kapelanij. De kapel van Wilgefortis, onder het Sint-Annahospitaal, bezat gronden te

Oostakker, gedeeltelijk nu Sint-Amandsberg¹¹. De kapel wordt genoemd als oostelijke buur van gronden in de Roosbroeken die in 1632 eigendom waren van Guillaume Rentier, zoon van Guillelmus¹². De situatie was in 1655 niet veranderd, want de gronden van de kapel grensden nogal altijd aan de oostzijde van eigendom van François Desmarez en Marie Rentier¹³. Om welke oppervlakte het precies ging is ons niet bekend.

Nog een andere eigendom in Oostakker betrof een partij *onderlandt ende meersch ghenaeamt de Cruijsbulck*, met een oppervlakte van 960 roeden; grenzen: O: Smalle Heerweg, Z: de Oude Vest (Sint-Baafsvest: grens met Gent); W: de Bijloke (als eigenaar). Tenslotte nog een partij land, de *Criekerije* (terug te vinden in de vroegere Kriekeriestraat, nu Jef Crickstraat) in Sint-Amandsberg, in de buurt van de Roosbroeken, met een oppervlakte van 4 gemeten, 90 roeden; aangrenzende eigenaars: NW: *weesen van Veld* met het Kromme Stuk; N: Roosbroeken; ZO: H. Geest van Sint-Salvators met de quodiane; W: erven Louis (van) Hoobrouck met de vermelding: op de grens een *blauwen paelsteen en 8 R 13 voeten van boven nederwaerts naer de Roosbroucken inde noortwestseyde staet oock eenen blauwen paelsteen*.

Danny Mattens, Luc Devriese
met dank aan Mark Adriaen

NOTEN

- ¹ Devriese, L., De vrouwelijke baardheilige Sint - Wilgefortis, alias Ontcommer of Oncomena, een internationaal verspreide heiligenverering van Vlaamse makelij. In: *Van Mensen & Dingen*, Gent, 2013, jg. 11 nr. 2. Grotendeels gebaseerd op Gessler, J., *De Vlaamsche baardheilige Wilgefortis of Ontcommer*, Antwerpen, 1937, pp. 198.
- ² Maréchal, G., Het Sint-Annahospitaal te Sint-Baafs te Gent. In: *Annalen van de Belgische Vereniging voor Hospitaalgiedenis/Annales de la Société belge d'histoire des Hôpitaux*, jg 4, 1966, p. 31-60.
- ³ Gessler, J., 1937, p. 56. Origineel in het Rijkarchief (RA) Gent (Fonds Sint-Baafs, Gysseling invent. nr. O22971)
- ⁴ Van Lokeren, A., *Histoire de l'Abbaye de Saint-Bavon à Gand*, Gent, 1855, deel 2, p. 100. Foutief aangegeven als Ste Widgeforte. Niet als dusdanig terug te vinden bij Gysseling, M., *Inventaris van het archief van Sint – Baafs en het bisdom Gent tot eind 1801*.
- ⁵ RA Gent. Fonds Sint-Baafs. Inv. Nr. (Gysseling) O25200.
- ⁶ Gysseling, M., *Geschiedenis van Oostakker en Sint-Amandsberg tot 1794*, Oostakker, 1974, p. 32; Devriese, L., Heilig Kerstparochie en Sint-Baafsdorp. In: *Jaarboek Oost-Oudburg*, 2007, deel 44, p. 201-213.
- ⁷ Het villadomein Vlierzele in Bavegem - Papegem was bezit van de Gentse Sint-Baafsabdij.
- ⁸ Afbeeldingen in Gessler, J., 1937. Naast het hier afgebeelde glasraam, een neogotisch Sint-Oncomena altaar eveneens uit 1911, en een 19de – eeuws beeld van de gekruisigde heilige

(datering KIK inventaris).

- ⁹ Pieters, J., Over de Sint-Wilgefortisverering in Oost-Vlaanderen. In: *Oostvlaamsche Zanten*, Gent, 1937, jg. 12 nr. 1, p. 25.
- ¹⁰ Van den Gheyn, G., Les peintures murales de la crypte de Saint-Bavon. In: *Bulletijn der Maatschappij voor Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, Gent, 1937, jg. 45, p. 116-117 en 129 (afb.); Dhanens, E., *Inventaris van het kunstpatrimonium van Oost-Vlaanderen. V. Sint-Baafskathedraal Gent*, Gent, 1965, p. 172; Goossens, M., De middeleeuwse muurschilderkunst. In: *Gent. Duizend jaar kunst en cultuur*. Deel I, 1975, p. 83. Het schilderwerk van dit onderdeel verkeerde bij de ontdekking in 1936-1937 in vrij slechte staat.
- ¹¹ Gysseling, M., 1974, p. 39. Legger en pachtcontracten (16de eeuw) van de landerijen in RA Gent, Fonds Sint-Baafs nr. 22975 en 22975A.
- ¹² RA Gent, Fonds Bisdom: LSB1079 - Denombrement door Hieronimus Masseau als voogd van Guillaume Rentier, 27.10.1632. Hoewel de kapelanijs van Wilgefortis al lang opgeheven was, en de inkomsten aan de pastorie (toen van Oostakker) toekwamen, werd de eigenaar nog steeds met de benaming aangeduid.
- ¹³ RA Gent, Fonds Bisdom: LSB1222 - Denombrement door Joos Maseau, namens François Desmarez en Marie Rentier, 27.08.1655.
-

Belangrijk bericht aan onze medewerkers

Auteurs mogen nog altijd, zo mogelijk, hun kopij digitaal doorsturen, maar moeten ook een afdruk ervan opsturen aan het Redactie-adres. Dit laatste zal beschouwd worden als de enige geldige tekst waar rekening zal mee gehouden worden bij de correctie der drukproeven. Wij zouden ook willen vragen een tekst slechts in te leveren wanneer hij af is.

Het is al gebeurd dat wanneer alles klaar ligt voor de drukker op het laatste ogenblik nog wijzigingen aangebracht worden. Dit zorgt dan voor complicaties en nutteloos tijdverlies.

BIBLIOGRAFIE

Onlangs verscheen een kanjer van een boek, een standaardwerk: **“Vooruit Gent. Feestlokaal 1913-2013 Kunstencentrum.”**

Het feestlokaal van VOORUIT dateert immers van 1913. Wat zich daarin 100 jaar heeft afgespeeld, zelfs als men het sterk zou resumeren (wat gelukkig niet gebeurd is) zou niet in een klein boekje kunnen worden verteld. Het is bijgevolg een boek geworden van een formaat van grosso modo 14,5 x 21 cm. met niet minder dan 592 bladzijden en meer dan 500 (!) afbeeldingen.

Het gaat vanzelfsprekend over de bouw en de verbouwingen van dit “Paleis van de Werkman”. De diverse functies die het gekend heeft, ook tijdens de twee wereldoorlogen, worden er uitgebreid in beschreven.

Oudere socialisten zullen bij het lezen van de tekst en het bekijken van de foto's ongetwijfeld veel nostalgische herinneringen kunnen oproepen.

Wij zullen niet proberen de 10 hoofdstukken te resumeren. U moet ze maar lezen en er veel plezier aan beleven.

Te koop in de boekhandel à 39,50 €

H.C.

ERRATUM

In ons nummer 3 is op p. 278 een fout geslopen bij de vermelding van het rekeningnummer waarop moest worden gestort om het boekje “Oud Vlaendre op de Wereldtentoonstelling van 1913 opnieuw bezocht” te bekomen.

Noteert u even het correct nummer van de Rekening van Arthur De Decker!

BE 71001048130769

LEZERS SCHRIJVEN ONS

De heer **Guido De Bruycker** schreef ons het volgende:

“In de overigens heel interessante bijdrage over Anne de Laval vernoemt Lieve Vande Castele als een van de voorbeelden van nationale heldinnencultus de opera *La muette de Portici* (G.T. blz. 243). Haar karakterisering van het werk als ‘Opéra Comique’ is echter foutief. De componist, Daniel-François Auber, was in Frankrijk weliswaar gedurende bijna een halve eeuw een prominent vertegenwoordiger van dit genre, maar niet met deze opera, die in 1830 de Belgische opstand ontketende. *La muette de Portici* is een vroeg voorbeeld van het genre “Grand' Opéra”.